

Громадська думка про правотворення

/Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів/

№ 3 (147) лютий 2018

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Закон «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях».....2

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Полтавець
«Національні дружини» у відгуках експертів 3
І. Беззуб
Українська приватизація по-новому.....11
О. Кривецький
Криптовалюта потребує законодавчого врегулювання.....23
Т. Миськевич
Біометричні технології в регулюванні міграційних процесів 27

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТИНА МІСЯЦЯ

О. Саморукова,
А. Бергелський
Основні тенденції висвітлення української тематики у іноземних ЗМІ.....32

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА 38

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав Закон «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях»

Президент Петро Порошенко, під час засідання Воєнного кабінету, підписав Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях».

Глава держави наголосив на важливості цього документу. «Цей Закон, з одного боку, відображає мою стратегію, як Президента, Верховного Головнокомандувача із повернення окупованих територій під український суверенітет. В цьому Законі ми кваліфікуємо російську державу – як державу-агресора. І це закріплено на законодавчому рівні. В цьому Законі юридично визначено, що саме Російська федерація окупувала наші території. Цей Закон суттєво посилює правову базу застосування Збройних Сил України і інших силових підрозділів для оборони нашої держави», – підкреслив Петро Порошенко.

Закон визначає, встановлює основні параметри захисту громадянських прав і свобод цивільного населення, забезпечує правовий механізм, в тому числі політико-дипломатичним шляхом, повернення цих територій.

Закон є рамковим і потребує подальшого законодавчого забезпечення дій Збройних Сил України, дій інших силових підрозділів, підготовки необхідних нормативно-правових та законодавчих актів, спрямованих на вдосконалення правових механізмів відновлення територіальної цілісності нашої держави.

Глава держави ще раз наголосив на важливості захисту не лише території, незалежності і суверенітету нашої держави, а й її національних та економічних інтересів. «Цей Закон фіксує наше право на самооборону відповідно до статті 51 Статуту ООН», – зазначив Петро Порошенко та зауважив, що в даних умовах провідна роль для відсічі російської агресії лягає на плечі Збройних Сил України.

Він доручив Міністру оборони України Степану Полтораку та Начальнику Генерального штабу ЗСУ Віктору Муженку в найкоротші терміни подати відповідні пропозиції щодо зміни формату на виконання цього Закону, запропонувати кандидатуру Командувача об'єднаних сил, представити пропозиції щодо Положення про Об'єднаний оперативний штаб, представити Стратегічний замисел застосування ЗСУ, інших складових частин оборони, здійснити прийняття у підпорядкування Командувача об'єднаних сил визначених сил і засобів від інших складових сил безпеки і оборони.

Президент також звернувся до усіх учасників наради, зокрема до Секретаря РНБОУ Олександра Турчинова, Міністра внутрішніх справ Арсена

Авакова та Голови Служби безпеки Василя Грицака щодо підготовки нормативних актів на виконання цього Закону для забезпечення необхідного прямого підпорядкування Командувачу об'єднаних сил, уточнення механізму прийняття рішень, розширення і конкретизації цих кроків.

Підписуючи Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», Президент Петро Порошенко чітко наголосив: «Україна залишається відданою мирному вирішенню проблеми звільнення окупованих територій».

*(Офіційне інтернет-представництво Президента України
(<http://www.president.gov.ua/news/ukrayina-zalishayetsya-viddanoyu-mirnomu-virishennyu-problem-45954>). – 2018. – 20.02)*

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Полтавець С., старш.наук. співроб., канд. політ. наук

«Національні дружини» у відгуках експертів

В нинішній період, який переживає українська держава, чи не будь-який інформаційний привід можна розглядати як черговий прояв інформаційного протистояння та елемент гібридної війни. Наприкінці січня, а саме 28 січня 2018 р., в Києві відбулася «присяга» близько 600 членів ГО «Національні дружини», заснованого ветеранами полку «Азов». За величезним ажіотажем та широким розголосом щодо цієї події як у соцмережах, так і в різноманітних ЗМІ, загубилося багато важливих, з нашої точки зору, подробиць, які дозволяють створити більш-менш об'єктивне уявлення про цю організацію. Згідно з даними держреєстру юридичних осіб, засновниками ГО «Національні дружини», зареєстрованої в Києві, є три ветерани полку «Азов»: І. Кашка, А. Клімін та М. Плиска. Керівником вказано І. Бобра. У 2017 році колишні бійці цього ж полку створили політичну партію «Національний корпус» на чолі з народним депутатом А. Білецьким, раніше – кілька громадських організацій, приміром, «Цивільний корпус» або «Захист і реконструкція країни» (ЗіРКа).

Представлений як командир «Національних дружин», І. Михайленко запевнив журналістів, що під час патрулювання вулиць або охорони громадського порядку зброю члени дружин застосовувати не будуть. «Серед цілей руху – зменшення рівня злочинності в Україні, а також спортивне й ідеологічне виховання молоді, а в разі ескалації українсько-російського конфлікту – формування озброєної самооборони і партизанських загонів» – стверджує І. Михайленко («Черкас»)¹. Саме цим, за словами керівника

¹ За повідомленнями деяких ЗМІ, влітку 2016 р. співробітниками СБУ був затриманий командир полку "Азов" І. Михайленко (позивний "Черкас"). Журналіст А. Фурманюк повідомляв, що ім'я Михайленка фігурує саме в кримінальному провадженні щодо збройного пограбування інкасаторів "Ощадбанку" в

«Національних дружин», пояснюється наявність в анкеті, для охочих приєднатися до них, пункту про наявність легальної зброї. Він пояснює, що як керівник хоче знати, у кого з членів його організації є зброя на випадок зовнішньої агресії чи для боротьби з сепаратизмом, якщо на ці прояви не реагуватимуть правоохоронці й влада. Даючи інтерв'ю Радіо «Донбас», прес-секретар «Національних дружин» І. Вдовін зауважив, що появу об'єднання спричинили «злочинність на вулицях, правопорушення, такі як крадіжки, наркоманія, реклама наркотиків на вулицях... сурогатний алкоголь...».

Хоча представники «Національних дружин» у багатьох випадках відхрещуються від зв'язків з політичною партією «Національний корпус». Речник партії Р. Чернишов зауважив, що «дружинники» діють в Україні вже рік, однак, присягу прийняли вперше. Обґрунтовуючи «актуальність» виникнення руху, Чернишов заявляв: «Фактично, це частина азовського руху. Це добровільне об'єднання з підтримання порядку на вулицях, патрулювання вулиць, протидії алко- і наркопритонам і, взагалі, для допомоги там, де державні органи або не можуть, або не хочуть допомагати українському суспільству».

«Національні дружини» і партія «Національний корпус» є ідеологічно спорідненими й «побратимськими» організаціями. Дружини і партія послуговуються різними інструментами, мають різне керівництво, тож «їх треба розділяти». Проте не виключаю, що «Національні дружини» під час майбутніх виборів «протидіятимуть тітушкам» і охоронятимуть ділянки, якщо «Національний корпус» або інша політична сила проситимуть їхньої допомоги», – заявив Радіо Свобода речник партії О. Алфьоров.

Водночас у ЗМІ та соцмережах досить активно і з відверто негативними акцентами обговорювались інциденти за участі цієї організації у м. Кременчук, а саме, сутички навколо проблемної забудови, що супроводжувалася конфліктом з поліцією; агресивний формат участі НД у процесі ухвалення бюджету на засіданні Черкаської міської ради та ін. Коментарі І. Вдовіна свідчать про те, що йдеться не про випадкові інциденти чи ексцеси виконавця, а про моделі поведінки: «...якщо будуть страждати громадяни, то ми станемо на їхній бік...[проти поліції]... хлопці просто вирішили відбити свого товариша...»; «хлопці були мотиватором ...[з приводу звинувачення у тиску на депутатів] для депутатів, щоб бюджет нарешиті проголосували». При цьому навіть побіжне ознайомлення з сайтом цього об'єднання дозволяє говорити, що артикульовані там ідеї покликані створювати враження відсутності або недієздатності державних структур. Про це можна дізнатися на сайті <http://ndrugua.org/>, де розміщені рубрики: «Вулиці стали небезпечними», «Загроза повномасштабного вторгнення», «Соціальна депресія», «Загроза рейдерства». Важливо, з нашої точки зору, що автори сайту «не розшифровують», тобто, не пояснюють відвідувачу, який зміст вони вкладають у кожне з понять, що стало назвою рубрики, а отже, спричинило виникнення такого громадського об'єднання як «Національні дружини».

При цьому у відвідувача сайту немає можливості ознайомитись ні з програмою об'єднання, ні дізнатись про його цілі, шляхи та методи їх реалізації, натомість розміщена інформація про кількість скарг, які подано (скільки їх вирішено, скільки перебувають в процесі вирішення), а про «тематику», учасників, таких потенційно конфліктних ситуацій, дізнатись неможливо. Механізм подачі скарги, запропонований на сайті, теж абсолютно примітивний: ім'я, телефон та суть конфлікту. Такий алгоритм дій передбачає, що ініціатор «запиту» апріорі не довіряє державним структурам, в тому числі й судовій владі, а отже сподівається на «альтернативний» не виключено – нелегітимний шлях вирішення проблеми.

Позиція держави стосовно «національних дружин» виглядає одноставною, узагальнюючи можна сказати, що вона очікувана: чиновники не проти них, проте, зауважують, що їх діяльність має перебувати в рамках чинного законодавства. Міністр внутрішніх справ А. Аваков чітко дав зрозуміти, що держава не віддасть монополне право на застосування сили будь-яким парамілітарним об'єднанням.

Очільник генеральної прокуратури Ю. Луценко прокоментував появу «національних дружин» так: «Вони мають право охороняти правопорядок на вулицях лише разом із правоохоронцями». Генпрокурор переконаний у необхідності внесення змін до законодавства, для того щоб будь-які громадські формування могли б залучатися до патрулювання вулиць, або інших охоронних заходів «виключно в нарядах з патрульною поліцією».

«Ми б дуже радили всім громадянам, які хочуть використовувати, наприклад, спецзасоби, чи здійснювати повноцінну роботу з охорони громадського порядку, включатися до роботи таких організацій, які офіційно діють спільно з Національною поліцією», – коментує ситуацію радник очільника МВС І. Варченко. Лише співробітники Національної поліції мають повноваження на перевірку документів у громадянин та огляд речей, чи можливість зупинити автотранспорт, – нагадує він. Натомість начальник управління патрульної поліції Києва Ю. Зозуля заявляє: «Моя позиція така: хочеш захищати правопорядок – іди в поліцію».

В експертному середовищі оцінки появи нових парамілітарних об'єднань варіюються від схвальних до повного неприйняття.

Юрист А. Віргінський, аналізуючи перш за все заяви представників цієї громадської організації, спираючись на чинні нормативно-правові акти твердить: «Активісти «Національних дружин» наділені тими ж повноваженнями, що і фізичні особи. Тому що правовий статус цих утворень – громадські організації. Іншої законодавчої форми немає». Відкидаючи будь-яке різночитання законів з боку очільників «національних дружин», яке вони артикулюють, юрист зазначив: «Виходячи з того, що вони не є спеціалізованим органом, наділеним правом використовувати спецзасоби або зброю, практично кожен член організації може отримати дозвіл на носіння того ж газового пістолета, але з правом фізичної особи. Однак вони не мають права самостійно здійснювати охорону громадського порядку, приміщень або особистої безпеки фізичних осіб – це не входить в сферу діяльності громадської організації. Учасник «Національних дружин» має право

супроводжувати працівника Нацполіції. Якщо під «патрулюванням» мати на увазі припинення правопорушення, то зрозуміло, що воно повинно відбуватися в супроводі працівника Нацполіції». Відкидаючи будь-які сумнівні з правової точки зору аргументи, Віргінський, так би мовити, ставить крапки над «і»: «Вони («національні дружини») не мають якогось особливого мандата або правового статусу. Якщо мова йде про перевищення меж необхідної оборони, застосування сили, використання спецзасобів без дозволу або будь-яких інших правопорушень, то активіста-дружинника можна притягнути до кримінальної відповідальності». Правник чітко окреслює межі прав «дружинників»: «вони мають право затримати грабіжника, який вирвав сумочку у жінки на вулиці або припинити інше правопорушення, але за умови, що відразу викличуть патрульну поліцію, що має повноваження оформляти протокол і здійснювати досудове розслідування». Важливим в цьому контексті є факт добровільності: дружинники виходять на вулиці, виключно на добровільних засадах (сьогодні захотіли, а завтра відмовились). Окрім того, на відміну від поліцейських, які проходять тестування на профпридатність і психічну адекватність, дружинників ніхто не зобов'язаний перевіряти, – нагадує юрист. Як можливий альтернативний варіант, він вказує на муніципальну поліцію, але застерігає, що статус муніципальної поліції не в повній мірі легалізований. Коментуючи ж дії «національних дружинників» щодо «незаконних», на їх думку, підприємств і т.п. закладів, А. Віргінський наводить приклад: «Наркопритон зазвичай знаходиться в будинку або квартирі. Дружинники не мають права туди увірватися. Потрібно мати дозвіл на проникнення в квартиру від її власника. Інакше вони будуть нести кримінальну відповідальність за порушення права власності. Припинити діяльність так званих «наливайок», де продають безакцизний сурогат, вони також не можуть. Якщо ж вони спробують фізично «прикрити» наркопритон або «наливайку», то проти них будуть з'являтися кримінальні справи».

Висловлюються застереження, пов'язані з тим, що чим більшу роль в забезпеченні нашої безпеки будуть відігравати громадські формування, тим більше буде виникати питання щодо ефективності державних інституцій. Експерт-кримінолог Г. Маляр, оцінюючи факт появи «національних дружин» відзначає: «З одного боку, участь громадян в охороні громадського порядку є легальною. Але з іншого – така показова демонстрація «Національних дружин» в однострої підриває довіру до результатів реформи і хоч якоїсь здатності поліції і Національної гвардії охороняти громадський порядок, забезпечуючи громадську безпеку». Екс-очільник Донецької ОДА С. Тарута схвалює громадську ініціативу допомагати поліції, але історія з «Національними дружинами» – це не спроба допомогти державі, це спроба побудувати паралельну державі силову структуру. Це шлях до хаосу, а в кінцевому підсумку – до розвалу державності в Україні.»

Правозахисник В. Чемерис підтверджує: «Закон дозволяє громадянам допомагати поліції... Але ніякої самостійної діяльності. У ситуації, коли є безконтрольне насилля на вулицях, важка соціально-економічна ситуація, люди шукають сильну руку. Аргументують це тим, що «вони ж за порядок».

Але це все прояв тоталітарної держави і тоталітарних рухів. Це встановлення контролю за будь-яким виявом свободи людини. Це може прикриватися гарними цілями, але спрямоване на те, щоб вказувати людям, як їм поводитися, пити, одягатися, де ходити, які думки можна проявляти, а які – ні».

Екс-очільник МВС А. Могильов окреслив можливі варіанти діяльності таких об'єднань: «По-перше, всі організації повинні зареєструватися в Міністерстві юстиції. В законі прописано, що об'єднання, яке працює в сфері охорони громадського порядку, повинне бути узгоджене з Нацполіцією. По-друге, всі особи проходять перевірку на предмет судимості, алкогольної чи наркотичної залежності. Після цього органами місцевої влади видається відповідне посвідчення і лише тоді вони мають право проводити свою діяльність з охорони громадського порядку спільно з поліцією чи прикордонниками. Якщо цього не зроблено, то організація діє поза правовим полем України. А враховуючи те, що міністр МВС А. Аваков заявив, що він не допустить існування таких організацій паралельно з діяльністю правоохоронних структур, не думаю, що було якесь узгодження «Нацдружин» із МВС». Екс-міністр нагадує: «Нацдружина» не повинна мати жодного натяку на воєнізований стан. А ці люди проводять стройову підготовку, вогневу підготовку, мають відповідну форму. Це все є порушенням закону про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону».

Голова комісії Київради з питань додержання законності, правопорядку та запобіганню корупції О. Бондарчук (ВО «Свобода») оцінює досвід створення подібних формувань: «У статусі формувань з охорони правопорядку раніше часто-густо реєструвалися приватні охоронні фірми – таким чином їхні бійці отримували дозволи на травматичну зброю. Потім ці «формування» брали участь у конфліктах із забудовниками чи інших бізнес-розборках, стаючи фактично «тітушками».

Натомість директор Центру досліджень правоохоронної діяльності О. Мартиненко в інтерв'ю DW назвав появу «національних дружин» не випадковою: «У Авакова політичні амбіції. Почався передвиборний рік, і зараз він грає мускулами, аби показати, що таку вуличну силу він контролює, тобто може як прикрутити їх і прибрати з вулиці, так і успішно, на показ, боротися з їхніми проявами». Експерт припускає, що «Національні дружини» мають преференції, тому і налагодити співпрацю з поліцією їм не було проблематично. Водночас О. Мартиненко переконаний, що такі формування частіше за все насаджують тоталітарний порядок, пригнічують свободу слова. Інші свободи від їхнього віросповідання теж опиняються під загрозою.

Виконавчий директор Української Гельсинської спілки з прав людини О. Павліченко застерігає щодо таких об'єднань: «Який у них мандат? Хто забезпечує їх ресурсно? Чому вони позиціонують себе захисниками? Вони стоять на захисті права чи чийось інтересів? На ці питання у суспільства зараз немає відповіді».

Вступаючи в заочну дискусію з виразниками такої позиції, політолог В. Цибулько відзначає: «Запит на партнерство громади з поліцією, на

посилене патрулювання вулиць – є в суспільстві. Це запит на безпеку. Адже ми бачимо хвилю міграції, посттравматичний синдром у тих, хто пройшов війну, а відтак – і спалах насильства. Але така форма самоорганізації є й способом вирішення політичних завдань. Це щось на зразок силових сервісів для малого бізнесу і фермерів, для зупинення «маски-шоу». Загалом такі рухи в Україні є давньою традицією: (варто згадати УНА-УНСО, «Тризуб», а пізніше – ліві силові рухи). Фактично, ми бачимо парамілітарні або спортивні утворення при політичних проектах, адже, в Україні, політичний інструментарій на місцях є досить обмеженим, і тому силова компонента завжди задіяна».

Свої затереження висловив М. Шааф, директор українського офісу «Дому Свободи»: «Риторика ГО «Національні дружини» про «український порядок» може швидко перетворитись на насильницькі дії проти меншин. В Україні, інших країнах чимало груп та осіб, які заявляють, що будуть забезпечувати «Український порядок», чи якийсь «Слов'янський порядок». Все це не нове, як і заяви, що вони готові застосовувати силу. «Не є чимось новим і те, що люди готові виходити на вулицю і діяти силовими методами, щоб захищати своє бачення «традиційних цінностей», чи інших розмитих слоганів».

Натомість оглядач-міжнародник Л. Рагозін вважає, що «Національні дружини» є мавпуванням досвіду російської влади, яка використовувала в якості інструменту силового впливу різноманітні козачі підрозділи та ін. Міністерство внутрішніх справ копіює російську практику інкорпорації самовправних «козачих» груп, які по суті є фасадом організованої злочинності, до правоохоронних структур.

Водночас, слід враховувати, що «Національні дружини» спираються на суспільний запит, і вважати ідеологію їх прихильників маргінальною було б поспішним. Так, позитивно оцінює «національні дружини» публіцист С. Грабовський: «Поява «Національних дружин» і подібних формувань – не випадковість. Бо ж правильні слова очільника МВС А. Авакова щодо держави, яка тільки й має монополію на насильство, насправді є не більше, ніж добрим побажанням. І не сьогодні держава втратила цю монополію, а за часів правління Кучми. Мова не тільки про відверті кримінальні групи, а й про численні озброєні «охоронні фірми» на службі олігархів і рейдерів, які діяли – нерідко й за президентства Ющенка – при повній безсторонності з боку правоохоронних органів. У Києві за минулий рік відбулася ціла серія нищення МАФів невідомими особами, начебто, від імені міської влади. Що ж стосується рейдерських захоплень земель фермерів, то останні почали створювати свої, добре озброєні організації, для самозахисту (зброя легальна, не треба хвилюватися)».

З нашої точки зору, така аргументація щодо «втрати монополії на насильство» виглядає зовсім не переконливо, бо в такому випадку можна поставити під сумнів і факт існування держави, як апарату насильства, якою держава залишається завжди, навіть тоді, коли ми її ідентифікуємо як демократичну, правову і т. п.

Про «національні дружини» як позитивне явище стверджує

громадський активіст О. Бик, котрий пише, що «істеріку з приводу «Нацдружин» розганяють переважно ті ж самі люди, які на Майдані називали хлопців з палицями провокаторами»; а психолог О. Покальчук пропонує, за реакцією на появу яскравого ролика «Національних дружин», визначати українських лібералів, мовляв, хто критикує, той ліберал, а хто дотримується націоналістичних поглядів, той сприймає ролик позитивно. Блогер С. Речинський, у дещо специфічній формі, так прокоментував появу «нацдружин»: «Нездорова істерика з приводу Національних дружин. Хто їх «аваківські тітушки» називає, хто боїться «картинки для Кремля», маячня якась. НД вже рік працюють. Нацкорпус – єдина дійсно ідеологічна партія зі строгим відбором і контролем своїх членів. Теж саме, наскільки мені відомо, відноситься і до НД. У конфліктах «забудовників» не брали участь. Те що ганяють хуліганів і наркоторговців – благо. А з огляду на "турбулентність" нашого нинішнього стану, чим більше таких патрулів буде на наших вулицях – тим буде спокійніше. Ну а щодо «картинки для Кремля» ... зовсім дико. Він вам потрібен, той Кремль? Ну і конспірологія щодо того, що це Аваков переворот готує ... це до психіатра».

Натомість перші кроки «національних дружин» «у режимі реального часу» викликають серйозні застереження. Так, наприклад, згаданий вище конфлікт між представниками громадської «Національної дружини» та правоохоронцями у Кременчуці. Дружинники намагалися обмалювати та обклеїти фасад, на їхню думку, незаконної забудови на території скверу. Власник закладу викликав поліцію та заявив, що має всі необхідні документи на руках. Поліцейські затримали порушників, а решта дружинників прийшла відбивати затриманих. У сутичці застосовувався сльозогінний газ.

Узагальнюючи аргументи «за» та «проти», можемо стверджувати наступне: поява «національних дружин» саме тут і саме зараз не випадкова. Зважаючи на риторіку від очільників та представників цього ГО це виглядає, перш за все, як політичний проект. Отже, факт безпосереднього тиску як на можливих політичних конкурентів, так і союзників, з нашої точки зору, має місце. З правової точки зору, у «національних дружин» в нинішньому їх форматі немає легітимних механізмів для впливу на будь-яку протиправну діяльність як підприємств і організацій, так і приватних осіб окрім співпраці з правоохоронними органами. Натомість, як ми вказували вище, величезна кількість їх публічних заяв прямо базуються на постулатах, які свідчать про неефективність діяльності правоохоронних органів, тобто, в дійсності, часто спостерігаємо пряме протиріччя між публічними заявами у ЗМІ та реальними кроками місцевих осередків. Щодо візуальної схожості із «штурмовими загонами», не виключено, що розрахунок у організаторів і був направлений саме на таку реакцію як експертного середовища, так і громадськості, що є зайвим підтвердженням, перш за все, політичного забарвлення цієї акції. З нашої точки зору, «національні дружини» виникли тому, що попереду вибори, а їх «творці» моніторять ситуації щодо готовності певної частини електорату голосувати саме за такий «політичний продукт».

Попри те, що такі формування є у межах правового поля, низка заяв і дій новостворених «дружин» викликали реакцію громадськості й експертів у

діапазоні від настороженості до відвертого несприйняття. Таку реакцію викликав ряд пунктів:

- заява про готовність «без вагань застосовувати силу, аби встановити порядок»;
- готовність діяти без координації з поліцією і на власний розсуд, тим більше, що подібні випадки вже мали місце: популярності в мережі набирає відео силової сутички між поліцейськими і особами у формі з написом «Національні дружини», що сталася в Кременчуці (Полтавська обл.) у грудні 2017 р.;
- поширення в інтернеті ролика-реклами, в якому демонструється військова підготовка членів організації із застосуванням холодної і вогнепальної зброї (автоматів). Крім того, на інтернет-сторінці «Національних дружин» є форма для залучення нових активістів, в якій треба повідомити про наявність чи відсутність легальної вогнепальної зброї у кандидата;
- невизначеність щодо фінансування: в організації стверджують, що існують виключно на членські внески і не потребують «ніяких олігархічних спонсорів»; водночас мали місце заяви про фінансування представниками бізнесу;
- в коментарях прихильників НД часто зустрічаються ксенофобські, антисемітські та расистські вислови. Виникає питання, «На скільки антисемітизм і расизм є ідеологією організації?»;
- міліарна естетика та атрибутика: однострої, що нагадують однострої Беркута, невідомі прапори, незрозумілої форми та кольору, що однозначно не є українським прапором і стилізацією, нагадує символіку російських націоналістичних організацій; показово також, що до НД мають відношення люди, пов'язані з організаціями російських націоналістів (наприклад Малюта, він же Коротких Сергій Аркадійович);
- у Черкасах активісти Національної дружини 29 січня здійснювали тиск на депутатів міськради для ухвалення бюджету. Щодо цієї події у соцмережах проводяться паралелі з донецькими подіями 2014 р.: «Паша Губарев заходить в облсовет, где запугивает депутатов... Завел Пашу в облсовет тогдашний главмент области Романов. А этих, в масках, кто завел?».

Загальні застереження лежать у площині можливості використання формування як «приватної армії» для вирішення певних (бізнесових, корпоративних та ін.) цілей та фактичного створення парамілітарних структур в інтересах окремих політиків, серед яких називають і нинішнього очільника МВС А. Авакова. Окрім цього, досить активно обговорюється можливий «російський слід» – від схожості програм та естетики, а також зв'язків з російськими націоналістами, до практики російських спецслужб використовувати радикалів для дестабілізації в інших країнах (**Стаття підготовлена з використанням інформації таких джерел: [10](http://expres.ua/news/2018/01/29/282263-mvs-rozkazaly-spryuymaty-nacionalni-druzhyuny-poglyadu-zakonu,</p></div><div data-bbox=)**

<https://ru.slovoidilo.ua/2018/01/30/novost/obshhestvo/nacionalnye-druzhiny-zakone-imeyut-li-pravo-aktivisty-primenyat-oruzhie>,
<https://ru.slovoidilo.ua/2018/01/30/obzor/obshhestvo/kieve-proshel-marsh-aktivistov-nacionalnyx-druzhin-reakciya-soczsetej>,
<https://ru.slovoidilo.ua/2018/02/02/infografika/obshhestvo/kakix-sluchayax-naczdruzhiny-mogut-primenyat-gazovye-ballonchiki-i-travmat>,
<https://ru.slovoidilo.ua/2018/02/02/mnenie/obshhestvo/kakova-rol-nacionalnyx-druzhin-i-chem-vyzov-policii>,
<https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29015410.html>,
<https://www.radiosvoboda.org/a/news/29017640.html>,
<https://www.radiosvoboda.org/a/29010276.html>,
<http://www.bbc.com/ukrainian/features-42859649>,
<https://hromadske.ua/posts/hto-taki-nacionalni-druzhini>,
<https://ua.korrespondent.net/ukraine/3935588-DW-khto-i-navischo-vyviv-natsionalni-druzhyny-na-ukrainski-vulytsi>,
https://kurs.if.ua/articles/natsioanlni_druzhyny_62559.html,
<https://ukrainian.voanews.com/a/nazionalni-druzhyny-dim-svobody/4233397.html>,
<https://znaj.ua/politics/polityk-dostupno-poyasnyv-dlya-chogo-stvoryuvalysya-nacionalni-druzhyny>,
<https://www.radiosvoboda.org/a/29011437.html>,
<https://www.radiosvoboda.org/a/29013408.html>,
https://espresso.tv/article/2018/02/02/nacionalni_druzhyny_khto_tam_pidiymaye_golovu,
https://24tv.ua/lutsenko_pro_natsionalni_druzhini_potribno_vnositi_zmi_ni_do_zakonodavstva_n921824,
<https://narodna-pravda.ua/2018/01/31/bijka-natsionalnoyi-druzhyny-z-politsiyeyu-vsi-podrobytsi/>,
<https://glavcom.ua/publications/titushki-avakova-chi-zahisniki-patrioti-zvidki-vzialisya-nacionalni-druzhini-ta-chomu-jih-vzhe-boyatsya-470234.html>,
<http://kontrakty.ua/article/112586>).

І. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Українська приватизація по-новому

Підписавши Угоду про Асоціацію з ЄС, Україна взяла на себе зобов'язання здійснити ринкові реформи. Однією з умов подальшої інтеграції нашої держави у європейський економічний простір є обов'язкове проведення ефективної приватизації.

Саме приватизація державного майна стала одним з наріжних каменів соціально-економічних реформ в Україні. Її роль у формуванні підвалин ринкової економіки, створенні критичної маси ефективних приватних власників є незаперечною.

Проте завдання приватизації досить часто звужують до суто фіскальних, а непослідовність і непрозорість приватизаційних процесів, їх значна політизація надають підґрунтя для неоднозначної оцінки з боку експертів, політиків, представників громадянського суспільства, створюють

передумови для політичного протистояння, що, зрештою, перешкоджає формуванню коректної приватизаційної стратегії.

Як стверджує директор економічних програм Центру Разумкова В. Юрчишин, те, що приватизація проходить досить складно, багато в чому є наслідком її гальмування з боку держави. Держава через своїх чиновників або зацікавлених бізнесменів не є активним елементом формування ефективного інституту приватного власника. Крім того, низці держпідприємств набагато вигідніше сидіти на великих дотаціях. Частині підприємств вигідно перебувати в тіні, офіційно бути збитковими й покривати свої збитки за рахунок бюджету, не відповідаючи за ефективність роботи, наголошує В. Юрчишин.

На даний момент держава є найбільшим і найбільш неефективним власником в Україні. Маючи в своєму розпорядженні величезні активи, держава так і не спромоглася створити навіть десяток успішних компаній, які можуть ефективно працювати і конкурувати на світовому ринку.

В результаті в Україні досі не склалася ефективна інституційна система, яка б забезпечувала оптимальне використання національного економічного потенціалу та могла б стати основою суспільного консенсусу щодо стратегічних завдань соціально-економічного розвитку. Це значною мірою змарнувало потенціал інвестиційної привабливості, закладений демократичним оновленням української держави.

Згідно з даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, в Україні налічується майже 3,5 тис. державних підприємств (сумарною вартістю активів 1,7 трлн грн), з яких реально працює лише 51 %. Третина державних підприємств – банкрути. Прибуток (в 2016 р.) принесли лише 5 із 100 топових держпідприємств. А реальний збиток 90 держкомпаній склав 11,4 млрд грн.

За останні 26 років майже немає прикладів успішної модернізації підприємств держвласності, що призвело б до підвищення їхньої продуктивності та конкурентоспроможності. Як правило, все обмежується поверхневим ремонтом для підтримки підприємства на плаву, та немає ніяких підстав думати, що це вдасться зробити зараз.

На думку заміністра Мінекономрозвитку М. Нефьодова, Україна вже давно не може ефективно управляти тисячами підприємств, ледве втримуючи величезний баласт неефективних і неприбуткових компаній.

По факту, з кожним роком на державних підприємствах збільшуються борги по заробітній платі (на держпідприємства припадає 40 % заборгованості по заробітній платі) та податках. При цьому держава змушена з бюджету покривати збитки держпідприємств, субсидувати їх, і надавати їм дотації та пільги. За даними МВФ, сума державної допомоги таким підприємствам перевищує 5 % ВВП країни. Оскільки власником держмайна є кожен громадянин, то платити за його неефективність мусимо також ми. Так, в 2016 р. всім українцям довелося скинутися по 2 тис. грн на 82 млрд боргів державних підприємств.

Тим не менш приватизація державних підприємств, в свідомості чималої кількості громадян, досі сприймається як антиукраїнське і злочинне явище.

Не дивно, що навколо неї утворилося десятки міфів, які охоче підживлюють кандидати-популісти.

Водночас в європейських країнах державна власність скоріше виняток. Для порівняння, у Польщі під прямим контролем держави працює тільки 41 підприємство, в Угорщині – 371 підприємство, в Німеччині близько 60, у США – три. У Китаї об'єктів державної власності в 34 рази менше ніж в Україні, у Франції – в сотні разів менше, а в Канаді їх практично не існує.

Також слід наголосити, що Україна – виняткова країна світу, яка продовжує тримати великий державний сектор економіки на фоні високої корумпованої економічної моделі. Багато державних компаній використовується в корупційних схемах і є джерелом наповнення кас різних політичних сил. Згідно з дослідженням Центру економічної стратегії, 84 % українців вважають, що політики розкрадають гроші на держпідприємствах для своїх виборчих компаній. Також, на держпідприємства припадає велика кількість корупційних скандалів. За даними НАБУ, з 85 млрд грн завданих державі збитків, 45 % припадає на державні підприємства.

Є країни, в яких також зосереджені значні державні сектори економіки, але існує колосальна різниця у рівнях корупції. Так, великий державний сектор має Китай, однак країна знаходиться на 70 позиції за рівнем корупції, на відміну від України, яка займає 131 позицію зі 176 країн.

Тому, приватизація важлива не тільки грошима й пошуком ефективного власника, який забезпечить зростання економіки.

Приватизація є важливим елементом антикорупційної стратегії України. Її проведення дасть змогу залучити в Україну іноземні інвестиції і ефективних власників, що прискорить економічне зростання, наголосив Президент України П. Порошенко під час засідання Національної ради реформ у вересні 2017 р.

Україні для прискорення зростання економіки і залучення іноземних інвесторів необхідно розблокувати процес приватизації, наголосив керуючий директор ЄБРР по Східній Європі і Кавказу Ф. Маліж на форумі Ukraine Silk Road Trade Finance з питань торгового фінансування, організованому ЄБРР і Укрексімбанком. А Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР) як і раніше готовий надати технічну підтримку і по деяких об'єктах виступити покупцем міноритарного пакета акцій, повідомив Ф. Маліж.

Він закликав Україну різко скоротити число об'єктів держвласності, і при обговоренні цього питання доводити необхідність збереження їх за державою, а не необхідність їх приватизації, як зараз. За його словами, інвесторам і ЄБРР будуть цікаві компанії в енергетичному секторі, сільськогосподарські підприємства.

В Європейському парламенті також заявили, що без приватизації Україні не варто чекати інвестицій в економіку (а також без ухвалення судової та земельної реформ і створення антикорупційного суду).

Міжнародний валютний фонд (МВФ) озвучував прийняття відповідного закону, як одну з чотирьох умов для отримання чергового траншу.

Як зазначила радник юридичної фірми ILF I. Селіванова, приватизація в Україні – справа складна, не зовсім прозора й не завжди передбачувана.

За останні п'ять років закладений в держбюджеті план надходжень від приватизації жодного разу не був виконаний. Так, в 2017 р. від приватизації планували заробити 17 млрд грн, але вдалося отримати трохи більше мільярду. 2016 р. виявився ще гіршим – прибуток від приватизації склав менше 1 % від запланованого.

Фахівці, які зіштовхуються з приватизаційним законодавством і практикою його застосування, впевнені, що при чинних зарегульованих правилах, проводити ефективно і масове роздержавлення було дуже складно.

Як пояснив керівник секретаріату, головний експерт Ради підприємців при Кабінеті Міністрів А. Забловський, діюче в сфері приватизації законодавство застаріле і не відповідає вимогам ринку.

Тому і виникла необхідність змінити закон про приватизацію, спростити і вдосконалити її процедуру.

З метою вирішення проблемних питань, які перешкоджають прискоренню процесів приватизації, спрощення процедури приватизації об'єктів державної власності та скорочення термінів її проведення, можливості визначення ціни об'єктів приватизації платоспроможним попитом, посилення захисту прав інвесторів, парламентом був прийнятий Закон України «Про приватизацію державного майна» (18 січня 2018 р.), який готувався майже два роки із залученням міжнародних експертів.

Між читаннями (перше 9 листопада 2017 р.) внесено 733 правок, з яких 501 – врахована, 232 – відхилені, зазначив голова Комітету ВР з питань економічної політики А. Іванчук.

Для того, щоб зробити процес приватизації зрозумілим, Мінекономрозвитку та Фонд держмайна розробили так званий триаж – сортування держактивів за групами (залишаться у держави в довгостроковій перспективі; передадуть тимчасовому власнику; передадуть в комунальну власність; продані та ліквідовані).

У державній власності залишаться стратегічні підприємства, а також об'єкти, які виконують важливі державні, соціальні та інші функції. Про продаж таких об'єктів не може навіть йтися. Решта неефективних або взагалі фактично «мертвих» підприємств мають бути якомога швидше приватизовані. Запуск тисяч підприємств стане додатковим потужним стимулом для розвитку вітчизняної економіки», говорять урядовці.

У новому Законі всі об'єкти поділені на дві групи, замість 6 груп, як це було раніше. До об'єктів великої приватизації віднесені підприємства з вартістю активів понад 250 млн грн, і більше 50 % акцій яких належить державі. Всі інші активи віднесені до об'єктів малої приватизації.

Перелік об'єктів великої приватизації затверджується Кабміном. Перелік об'єктів малої приватизації, що перебувають у державній власності, затверджує Фонд держмайна, в комунальній – місцева рада.

На приватизацію також буде виставлятися майно органів державної влади, якщо воно не забезпечує виконання встановлених законом функцій. Майно Міністерства оборони, МВС і СБУ в цьому випадку також підлягає приватизації.

Зараз діє 5 різних способів продажу. У тому числі за спеціальними

законами, що регулюють особливості продажу об'єктів окремих галузей. У таких законах можуть бути прописані правила продажу під конкретного покупця, що робить процес продажу глибоко корупційним, заважає приходу реальних інвесторів. Тепер правила для продажу уніфіковані для об'єктів малої та великої приватизації. Замість п'яти процедур приватизації залишаються дві – аукціон і викуп. Переліки об'єктів приватизації є відкритими.

Об'єкти великої приватизації продаються на аукціоні, за правилами, встановленими Кабінетом Міністрів. Для ширшого залучення іноземних покупців, до продажу великих об'єктів планується залучати радників з числа міжнародних інвестиційних банків, таких як JP Morgan, Citi, UBS.

Радник бере на себе зобов'язання з пошуку потенційних покупців і визначає стартову ціну об'єкта. При цьому радник не може бути одночасно покупцем.

Залучення міжнародного консультанта дозволить розширити коло потенційних інвесторів і підвищити довіру інвесторів до аукціону. Це сприятиме зростанню конкуренції та остаточної вартості продажу.

Протягом року з моменту продажу об'єкта забороняється порушення процедури банкрутства. Новому власнику дається час розрахуватися з боргами, знижуються ризики арешту майна на користь кредиторів. Термін оскарження результатів продажів тепер обмежується до трьох років. Це не дасть можливості втягнути інвестора в нескінченні судові суперечки.

Об'єкти малої приватизації будуть продаватися через інтернет-аукціони, в тому числі і через ProZorro. Такий спосіб продажу дає доступ до купівлі об'єктів всім бажаючим, як юридичним особам та підприємцям, так і фізособам. Це дасть можливість провести масову приватизацію в прискореному режимі. Стартова ціна встановлюється на рівні вартості чистих активів. Після проведення аукціону з підвищенням ціни, з переможцем укладається договір про продаж об'єкта.

Проводити аукціон можна в строго відведений час – не раніше ніж через 20 днів після публікації про продаж, але не пізніше 35-го дня цієї публікації. Щоб аукціон відбувся, потрібно не менше двох учасників та принаймні один крок на підвищення. Учасник може отримати актив, лише якщо пропонує вищу за стартову ціну.

Якщо перший аукціон пройшов невдало – стартову ціну для повторного аукціону знижують на 25 % або проводять торги без неї (продають тому, хто запропонує найбільше). Третій раз актив виставляють на аукціон «зі знижкою» 50 % від стартової ціни або знову ж таки «без умов».

Окрема умова передбачена для тих, хто орендував державну власність та тепер захоче її купити. Якщо аудиторські висновки засвідчать, що орендар всі роки поліпшував стан держмайна за власні гроші й боргів немає, учасник торгів отримає право його викупити.

Новий порядок дозволить помітно скоротити терміни і спростити процедуру приватизації державної і комунальної власності. Час підготовки об'єктів до приватизації скорочується на один рік, що дасть можливість швидше виставляти об'єкти на аукціон, і продавати держактиви в більш

стислі терміни.

Важливо також, що в обох випадках продаються лише об'єкти, земля під ними й надалі залишатиметься державною власністю.

Проте, покупцями державного майна можуть бути не всі. У Законі передбачено, що покупцями об'єктів приватизації не може бути держава, яка визнана Верховною Радою державою-агресором, юридичні особи, в яких така держава має істотну частку або інформація про бенефіціарних власників яких не розкрита, і фізичні та юридичні особи, щодо яких застосовано санкції з боку України.

Також, відповідно до Закону, на процес приватизації в Україні поширюватимуться норми англійського права, поки в нашій країні буде проходити судова реформа (до 1 січня 2021 р.). Англійське право доволі часто використовується в Україні при структуризації важливих і складних угод. Відбувається так тому, що воно є значно розвиненішим і гнучкішим порівняно з вітчизняним правом. Воно дає змогу закріпити в договорі положення, які ефективно забезпечують баланс прав та обов'язків сторін, але через низку причин не використовуються в українському законодавстві.

Можливість використання англійського права, яке, як правило, використовується при розгляді міжнародних суперечок, забезпечить захист прав іноземних інвесторів і сприятиме приходу в Україну міжнародних компаній, які раніше не вели бізнес в нашій країні. Використання міжнародного арбітражу також стане запобіжником від корумпованої вітчизняної судової системи, гарантією неупередженого розгляду справи.

Отже, головна мета Закону – чесний і прозорий продаж державного майна, який стане інструментом залучення реальних інвесторів в Україну. Інвестиційні вливання мають дати додатковий поштовх для розвитку економіки, сприяти створенню нових робочих місць, підвищити ефективність роботи підприємств, подолати корупцію.

Згідно з держбюджетом на 2018 р., річний план приватизації становить 21,3 млрд грн. Проте, за словами тимчасово виконуючого обов'язки голови ФДМУ В. Трубарова, для того щоб Закон дійсно запрацював, потрібно прийняти 20 підзаконних актів, і тоді вдасться виконати річний план.

Слід зазначити, що новий Закон про приватизацію викликав неабиякий інтерес, протилежні думки та критику експертів, адже стосується змін порядку приватизації державного та комунального майна.

Одна категорія експертів стверджує, що приватизація є абсолютним злом, їхні опоненти – навпаки, запевняють, що абсолютним благом. Але, можна посперечатися як з першими, так і з другими.

Як зазначив народний депутат А. Іванчук, даний законопроект відповідає всім міжнародним нормам і отримав підтримку МВФ, ЄБРР та інших міжнародних партнерів, які інвестують в нашу державу.

Цей Закон відкриває шлях до прозорості, конкурентної й максимально вигідної для держави приватизації. З великої кількості нормативних документів зробили один, який зрозумілий інвесторам, а головне – виключає будь-які корупційні прояви, наголосив В. Трубаров.

Приватизація державних підприємств дозволить зробити їх управління

більш ефективним, а діяльність прибутковою, а також зменшить багатомільярдне навантаження на Державний бюджет, додав перший заступник керівника фракції «Народний фронт» А. Тетерук.

На думку экс-члена Національної ради реформ В. Пекара, головною помилкою попередніх, невдалих етапів приватизації були спроби передати у приватну власність найбільш привабливі об'єкти державної власності. Натомість пропонується нова стратегія, за його словами, полягає у тому, щоб продавати те, що державі непотрібно. «Приватизація – це не лише розвантаження держави від невластивих їй завдань управління майном. Це також подолання радянської спадщини і в головах, і в документах, і, як то кажуть, у верстатах. Це шанс створити нові робочі місця, збільшити податкові надходження тощо. Це сигнал, що країна готова до інвестицій, готова зробити наступний крок від закритої пострадянської олігархічної до відкритої економіки», запевняє В. Пекар.

Тернопільський народний депутат М. Люшняк переконаний, що «Закон про приватизацію» відновить роботу багатьох монополізованих галузей і підприємств, що у подальшому дасть змогу створити десятки тисяч робочих місць, умови для серйозного економічного зростання, що однозначно якісно позначиться на житті людей.

Але, на думку народного депутата від парламентської групи «Воля народу» С. Лабазюка, приватний власник буде зацікавлений в тому, щоб інвестувати та розвивати, якщо держава створить умови, щоб йому було цікаво розвиватися і справедливо сплачувати податки в бюджет.

Керівник проекту «Публічні аукціони» торговельного майданчика Zakupki.Prom.ua А. Теселько також впевнена, що приватизація держпідприємств – другий шанс на розвиток і нормальну роботу. Тепер всі можуть побачити все, що виставлено на продаж. Повний перелік об'єктів з усіма характеристиками буде зібраний в одному місці. Система ProZorro гарантує єдині правила для всіх учасників і прозорий вибір покупця. А майданчики-учасники системи (їх уже 40) знайдуть максимум потенційних покупців – збільшиться конкуренція і, відповідно, ціна продажу, переконана А. Теселько.

Показово, що навіть в опозиції урядовий закон оцінили позитивно. Так, народний депутат М. Найєм називає два важливих і правильних моментів в прийнятому Законі: використання англійського права та те, що покупцями об'єктів державної власності не можуть бути юридичні особи, кінцевим бенефіціарним власником або власником 10 і більше відсотків яких є резиденти країни, визнаної Верховною Радою державою-агресором. На даний момент мова йде про Російську Федерацію. З ним погоджується заступник голови фракції «Батьківщина» С. Соболев, адже цей закон набагато краще чинної редакції лише тому, що забороняє участь російських інвесторів у приватизації.

Виписана у документі можливість використовувати для іноземних інвесторів норму «англійського права» підвищить привабливість українських об'єктів для іноземних покупців, запевняє і заступник міністра економічного розвитку і торгівлі М. Нефьодов.

На думку політолога В. Фесенка, важливий не сам факт приватизації, а потужні закордонні інвестиції, що стануть стимулом для поживлення зростання української економіки. Про позитивний вплив приватизації на інвестиційну привабливість України говорить і радник юридичної фірми ILF І. Селіванова.

Слід додати, що міжнародні партнери України також позитивно оцінили прийняття нового Закону.

Ухвалення Закону про приватизацію дозволить залучити більше великих іноземних інвесторів, впевнений директор ЄБРР в Україні Ш. Аджунер.

Керівник місії Міжнародного валютного фонду (МВФ) в Україні Рон ван Роден вважає приватизацію важливим інструментом для боротьби з корупцією.

Все, що не є стратегічно важливим для економічної політики країни і безпеки громадян, краще працює в приватних руках, а не в державних, за умови наявності чітких і справедливих правил і регуляторів, пояснює директор Rotschild в СНД Д. Сальветті. Приватизація держпідприємств вимагає часу, ретельної підготовки та дуже професійного управління. Поспіх і жорсткий графік проведення приватизації – це просто короткостроковий політичний PR, у якого немає шансів на реалізацію, переконаний Д. Сальветті.

Привітав Кабмін та Мінекономрозвитку з ухваленням нового модернізованого Закону про приватизацію і посол Канади в Україні Р. Ващук.

Разом з тим, попри низку позитивних моментів в ухваленому Законі є певні ризики. На жаль, як запевняє економічний експерт програми «Економіка» Українського інституту майбутнього Я. Лаврик, хороші закони – це ще не гарантія успішної приватизації. Так, зміни нормативного законодавчого поля – це плюс, однак, підґрунтя успішної приватизації лежить якраз в економічній площі – це кон'юктура, інвестиційний клімат. Це те, в чому у нас сьогодні серйозні проблеми. Зовнішні інвестори побоюються входити в Україну, оскільки для них це ще країна, в якій йде війна та зашкалює рівень корупції

На думку експертів, найбільші побоювання викликає процес підготовки об'єктів для продажу, від прозорої інвентаризації до складання гідної стартової ціни. Залишається сподіватися, що новий інститут незалежних радників зможе підвищити прозорість цих процедур.

Потрібно дуже чітко дивитися, як будуть проводитися конкурси Фонду державного майна, адже не завжди вони відкриті і прозорі. І найголовніше, якщо говорити про масову приватизацію, то виручити кошти можна лише за однієї умови: якщо в Україні будуть гарантуватися права приватної власності і безумовне виконання законів, застерігає директор Центру стратегічних комунікацій В. Войтков.

Злий жарт з продажем може зіграти можливість зниження ціни, якщо підприємство не продається за оціночною вартістю. Саме тут і криється нова лазівка для корупції, вважає політтехнолог Т. Загородній. «Голландський аукціон» означає, що якщо перша ціна нікого не влаштує вона знижується

на 25 %, а потім на 50 % (в європейській практиці – 15 % і 30 %). Враховуючи рівень корупції і змови це означає, що перші аукціони можуть не відбутися, а підприємство куплять на третьому аукціоні за копійки, переконаний експерт.

Окрім цього, застосування англійського права виключно іноземними інвесторами (український змушений буде працювати за національним законодавством) створює нерівні умови для учасників приватизації, впевнений керівник судової та арбітражної практики ЮФ Evris I. Кравцов. Більше того, українські державні органи не зможуть ефективно виконувати свої зобов'язання за правом іншої держави, оскільки чинне законодавство доволі суворо регламентує їх діяльність за законодавством України. Іноземний інвестор стикнеться з «особливостями» виконання рішень іноземних судів в Україні.

З точки зору етики прийняття Закону з такою нормою є визнанням українською владою своєї неспроможності подолати корупцію та нарешті побудувати прозору й ефективну судову систему.

Також слід зазначити, що як в опозиції, так і в коаліції сумніваються у виконанні рекордних планів з приватизації.

С. Соболев впевнений, що «в умовах війни навряд чи знайдуться інвестори, які захочуть вливати гроші в наші об'єкти». А нардеп від фракції БПП О. Мушак також нагадав, що Кабмін з року в рік закладає в бюджет «приватизаційні» мільярди, але поки жодного разу план не був виконаний.

Голова соціалістичної партії України І. Ківа вважає єдиним позитивним моментом в Законі про приватизацію, закриття російським інвесторам шляху на український ринок, і компанії з країни-агресора не зможуть брати участь в приватизації. Проте, наголошує І. Ківа, законодавчо усунувши російських інвесторів від майбутніх приватизацій українських об'єктів, в Законі жодним чином не згадано підприємства, які все ще знаходяться в руках російських олігархів, а значить – в руках Росії. А будь-яка залежність від зовнішніх чинників, тим більше в енергетичній сфері, є неприпустимою, та в умовах війни безпосередньо загрожує національній безпеці нашої держави. Тому, в цих умовах, першим кроком повинна бути націоналізація всіх енергетичних компаній і їх ретельний аудит, переконаний голова партії.

Зрозуміло, що у нового Закону є і категоричні противники як у Верховній Раді, так і серед політиків, представників громадських організацій тощо.

Так, серед тих, хто не проголосував за новий Закон є всі депутати фракції партії «Опозиційний блок» та позафракційні депутати-свободівці.

Мета Закону про приватизацію держмайна – остаточний «дерибан» України. Таку думку висловив нардеп-свободівець М. Головка, коментуючи проголосований Закон про приватизацію державного майна.

Під час війни не може бути й мови про приватизацію державних підприємств. Реальну ціну цих підприємств зараз практично неможливо встановити, та її зараз ніхто і не заплатить, зважаючи на економічні ризики в Україні, заявив народний депутат від ВО «Свобода», член парламентського Комітету з питань запобігання та протидії корупції О. Осуховський.

Народний депутат впевнений, що державні підприємства свідомо доводять до банкрутства, а потім за безцінь приватизують. Необхідно призначити ефективний менеджмент, усунути корупційні схеми, і тоді підприємства працюватимуть для вітчизняної економіки. За його словами, за час незалежності приватизовано 29 тис. підприємств, але від цього немає ніякої користі.

Народний депутат, член Комітету ВР з питань правової політики та правосуддя А. Ілленко, жорстко критикуючи ухвалений Закон про спрощення приватизації державних підприємств, зазначив, що зараз потрібно говорити не про приватизацію, а про націоналізацію. Державі потрібно повернути награване олігархами майно, особливо те, що належить стратегічним підприємствам.

Як і обіцяв голова фракції «Опозиційний блок» Ю. Бойко, депутати фракції не підтримали приватизацію держмайна. Так, співголова фракції О. Вилкул зазначив, що у прийнятому парламентом Законі про приватизацію є дуже серйозний негатив, зокрема, найбільшу стурбованість у нього викликають моменти, пов'язані з приватизацією комунальної власності, у тому числі шкіл та лікарень. Разом з тим, електронні торги в частині малої приватизації він назвав позитивним моментом.

На сьогодні дозволити владі займатися приватизацією передчасно, оскільки немає належної ринкової кон'юнктури. Про це заявив народний депутат від фракції «Батьківщина» І. Луценко. Народний депутат вважає, що треба вибудувати таку модель, яка б дозволяла вирізняти неефективні підприємства з тих, які потенційно можуть приносити доходи в державу.

Ухваленням закону про приватизацію ВР дала старт остаточному розкраданню національного надбання України, вважає народний депутат, голова парламентського підкомітету з прав людини і лідер партії «За життя» В. Рабінович. Коли країна перебуває в економічному занепаді, ні про яку чесну і прозору приватизацію не може йти мови, заявив В. Рабінович. Політик також сумнівається в об'єктивності і незалежності оцінювача, який визначатиме вартість держпідприємств, які підлягають приватизації.

В умовах тотальної корупції, політично мотивованого правосуддя і монополізації економіки приватизація гарантовано перетвориться на масштабний розпродаж державного майна в інтересах західного капіталу, а також наближених до влади олігархів і фінансово-промислових груп, впевнений лідер громадського руху Український вибір – Право народу В. Медведчук.

Лідер «Громадянської позиції» А. Гриценко також розкритикував прийнятий Закон, порадивши бізнесу не брати участі у купівлі державних підприємств, оскільки нова влада перевірить приватизаційні об'єкти – і куплені за безцінь (вкрадені) об'єкти доведеться повернути, або ж суттєво за них доплатити.

Такої ж думки і економіст О. Куц. Він не виключає, що в 2019 р. після виборів та змін політичних еліт, багато приватизаційних результатів визнають недійсними, повернуть об'єкти в державну власність та спробують продати повторно, як це у свій час було з «Криворіжсталлю». Його колега В.

Скаршевський також впевнений, що влада просто спробує до виборів закінчити розділ державного майна між своїми, тому ні про чесність, ні про вигідність приватизації для бюджету мова не йде.

Не підтримав Закон про приватизацію державних підприємств і один з лідерів Руху нових сил народний депутат Ю. Дерев'янка, оскільки вважає, що не можна продавати державні активи за безцінь в нинішніх умовах. За його словами, позиція Руху нових сил полягає в тому, що приватизація можлива тільки через IPO (перший публічний продаж акцій приватної компанії), через міжнародні фондові майданчики, через аудит, зрозумілий іноземцям і справжнім інвесторам.

За його словами, сьогодні, коли в країні немає ні нормальної боротьби з корупцією, ні нормальних судів, ні справедливості і навіть шансів її отримати в результаті перерозподілу власності, приватизувати державну власність просто не можна.

Також не дуже позитивно стосовно нового Закону про приватизацію налаштовані економічні експерти.

На думку экс-міністра економіки України, президента Центру ринкових реформ В. Ланового, великі об'єкти не можна продавати, оскільки вони є монополістами. Спершу їх потрібно демонополізувати, розділивши на окремі підприємства. Власне, як це відбувається в конкурентній ринковій системі, а не олігархічній. Олігархічна приватна власність – це взяти якомога краще підприємство, викачати з нього якомога більше – і покинути. Якщо нові власники не вкладатимуть гроші, не модернізують їх, ніяких покращених умов праці чи нових робочих місць не буде, а приватизовані державні підприємства закриватимуться через їхню втрату конкурентоспроможності.

Директор Інституту розвитку економіки О. Гончаров також звертає увагу, що новим Законом не передбачається можливість продажу будь-яких частин пакетів держакцій на відкритому ринку, біржах, що дозволило б створити справедливу ціну, а не віддати все монополістам.

В нинішніх умовах для України доцільніше було б почати модернізацію держоб'єктів, а не продавати їх, вважає експерт економічних програм Центру Разумкова В. Сіденко. Довгі роки відсутності інвестицій, відсутність модернізаційних процесів на відповідних виробництвах значною мірою знецінили той капітал, який виставляється сьогодні урядом на продаж, зазначив В. Сіденко.

Крім того, в країні, на території якої відбуваються військові дії, вартість всіх активів є мінімальною, і для фінансового світу це означає, що наша країна є з підвищеними економічними ризиками. А тому нелогічно розпродувати державні підприємства в період мінімальних цін, переконаний голова Комітету економістів України А. Новак.

Економіст О. Куц стурбований тим, що новий Закон не говорить, як продавати держактиви дорого та ефективно, а тільки відповідає на запитання, як продати швидко, тобто дешево.

Хоча в новому Законі широко пройшли пункти, що стосуються тих, хто не може претендувати на українські підприємства, там не прописані обмеження для офшорних компаній. Це значить, що, по суті, купувати

українські об'єкти зможе будь-хто й на підставних осіб. А ось реприватизацію таких об'єктів державі буде провести проблематично – треба мати справу вже не з українськими, а з міжнародними судами, зазначив В. Скаршевський.

Тепер, після прийняття нового закону, в ФГІ заявляють, що до участі у приватизації державних підприємств України не будуть допущені резиденти Росії. Натомість, експерти прогнозують, що в обмін на підтримку незалежності та територіальної цілісності України, контроль над ключовими економічними секторами країни хоче отримати США. Так розуміє останню заяву посла США в Україні М. Йованович політичний діяч Р. Бізяєв.

М. Йованович заявила про обширні інтереси з боку американських компаній до енергетичного сектору України – атомна енергетика, газовидобування, звичайно, нафта та альтернативні джерела енергії.

Р. Бізяєв прогнозує конфронтацію української олігархії, що підтримує інтереси власного бізнесу, з США.

Економіст В. Степанюк підозрює, що частково мова може йти про ліквідацію конкурентів. Експерт вважає, що внаслідок нового плану приватизації, в найближчі три роки, Україна втратить всі робочі місця в науково-технологічному секторі. Оскільки, досвід приватизації 90-х років показує, що як тільки іноземний інвестор купує високотехнологічне підприємство, перше, що він робить – вивозить технічну документацію, закриває конструкторське бюро та переводить підприємство на випуск первинної продукції, нагадав він.

Отже, прийняття нового Закону про приватизацію державного майна означає тектонічні зміни у сфері приватизації та позитивно вплине на інвестиційну привабливість України. Із таким твердженням згодні багато інвесторів, фахівців у галузі приватизаційного законодавства, експертів ЄС, які високо оцінили зміни принципів приватизації в Україні. Як стверджують експерти, масштабна приватизація, в очах західних інвесторів, буде вагомим доказом кардинальних змін в Україні. Окрім підвищення міжнародного іміджу приватизація матиме безумовні економічні зиски.

Дійсно, приватизація одночасно це і міцний антикорупційний крок, і ефективний спосіб залучення інвестицій, прихід нових технологій та створення робочих місць, і економічна безпека нашої країни.

При цьому не варто забувати, що гонитва за швидкими грошима може нашкочити і знизити ефективність процесу приватизації. Головна мета приватизації, до якої потрібно прагнути, перш за все – підвищення якості ведення бізнесу та ефективності управління підприємством.

Важливо, щоб бажання наповнити бюджет не переважило пріоритет переваги найбільш ефективного власника. При продажу держмайна, особливо це стосується великих підприємств, важливо враховувати здатність покупця виконати взяті на себе інвестиційні зобов'язання. А щоб в результаті приватизація стала успішною, з боку держави, потрібно розробити механізми контролю і передбачити відповідальність інвестора за невиконання своїх зобов'язань. А далі тільки практика покаже, які недоліки є в закладеному механізмі *(Стаття підготовлена з використанням інформації таких*

джерел: офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>); офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>); Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>); сайт Радіо Свобода (<http://www.radiosvoboda.org>); сайт «Лівий берег» (<https://ukr.lb.ua>); Європейська правда (<http://www.eurointegration.com.ua>); сайт «Українська правда» (<http://www.pravda.com.ua>); «Слово і Діло» (<http://www.slovoidilo.ua>); Західна інформаційна корпорація (<http://zik.ua>); сайт Finance.ua (<https://finance.ua>); сайт «Утренній город» (<https://www.ugorod.kr.ua>); інтернет-видання «ГОРДОН» (<http://gordonua.com>); інтернет-видання «СТРАНА.ua» (<https://strana.ua>); офіційний сайт Харківської облдержадміністрації (<http://kharkivoda.gov.ua>); інформаційне агентство «Зрада» (<http://zrada.today>); інтернет-видання «Погляд» (<https://poglyad.te.ua>); медиаресурс EVO.Business (<https://evo.business>); інтернет-видання «Обозреватель» (<https://www.obozrevatel.com>); сайт Українські Південні Новини (<http://upn.in.ua>); інтернет-видання ESPRESO.TV (<https://espresso.tv>); газета «Закон і Бізнес» (<http://zib.com.ua>); Українське радіо (<http://www.nrcu.gov.ua>); сайт Всеукраїнського об'єднання «Свобода» (<http://svoboda.org.ua>); сайт «МОСТ ДНЕПР – новості Днепропетровска и Украины» (<https://most-dnepr.info>); сайт «ЮА1 Медіа» (<http://ua1.com.ua>); інтернет-видання «КУРС» (<https://kurs.if.ua>); сайт Вінниця Daily (<https://vindaily.info>); інформаційна агенція «Вголос» (<http://vgołos.com.ua>); інформаційно-аналитическая платформа RedAxe.Media (redaxe.media).

О. Кривецький, голов. ред. НЮБ НБУВ

Криптовалюта потребує законодавчого врегулювання

Останнім часом тема криптовалют досить обговорювана як у світі, так і в Україні. В Україні зараз намагаються встановити законний юридичний статус такої валюти, тому, наприкінці минулого року, у Верховній Раді групою депутатів (Народний фронт, БПП) було зареєстровано законопроект №7183 «Про оборот криптовалют в Україні». Цей документ уперше визначає поняття криптовалюти, визнає майнерів, і наділяє НБУ статусом органу, який здійснюватиме управління у сфері обороту віртуальних валют. До відома, майнер – це професія, що дозволяє займатися майнінгом (з англійської – добування), тобто єдиним способом отримання криптовалюти, що побудований на розв'язанні комп'ютерами математичних задач. Крім того, проект закону встановлює для майнерів вимогу сплачувати податки і позбавляє криптовалюту ключової переваги для інвесторів – анонімності.

Проте, платіжним засобом вона стати не зможе, оскільки її суть суперечить усім діючим нормам українського законодавства, за якого єдиним законним платіжним засобом в Україні є гривня. Також не вдасться до

української криптовалюти (Bitcoin, Ethereum) застосувати поняття електронних грошей, оскільки в Україні їх емісією дозволено займатися тільки банкам, причому тільки номінованою у гривні. Але, навіть, якщо перелік емітентів розширити, дозволивши випускати е-гроші, наприклад, фінкомпаніям, то погоджувати правила використання криптовалюти буде нікому, бо за відслідкуванням емісії віртуальних грошей не закріплено певної організації або фізичні особи. Тому автори законопроекту назвали криптовалюту "програмним кодом", з уточненням, що він є об'єктом власності і може виступати засобом обміну, а дані про нього мають вноситися і зберігатися у системі блокчейн як «облікові одиниці».

Втім, ніяких обмежень на використання криптовалют це не накладає. Адже згідно з текстом законопроекту, власник може обмінювати її на що завгодно: іншу криптовалюту, електронні гроші, валютні цінності, цінні папери, послуги, товари тощо.

Одночасно документ передбачає створення в Україні криптовалютних бірж. На думку його авторів, тільки там українці зможуть легально обміняти свої криптобарити на електронні гроші, цінні папери або валютні цінності, тобто фактично вивести віртуальні засоби в реальний світ. А порядок створення і діяльності таких бірж має бути прописаним Національним банком. Таким чином, в зобов'язання біржі, неодмінно, має бути закладено повний моніторинг усіх операцій, а також ідентифікація і персоніфікація суб'єктів криптовалютних операцій, під останніми, проект має на увазі як майнерів, так і власників рахунків. Таким чином, проект закону пропонує позбавити криптовалюту анонімного статусу, принаймні у частині операцій з переведення «програмного коду» в реальні гроші.

Законопроектом пропонується оподатковувати усі без виключення операції з криптовалютами. Щоправда, документ ніяк не обумовлює, від якої суми слід розраховувати податок і за яким курсом визначати базу оподаткування, адже, крім того, що котирування криптовалют змінюються щомиті, так і загальносвітової ціни на неї не існує і котирування на двох різних біржах може вельми різнитися. Незважаючи на це, в Україні все ж таки бажають легалізувати криптовалюту, до того ж нардепи вже заробляють на біткоїнах мільйони доларів. Тому у Верховній Раді серйозно розглядають можливість легалізації цифрових грошей – біткоїнів.

А як заробляти віртуальні гроші в Інтернеті, пояснює програміст В. Діденко: «Цифрову валюту можна отримати за розв'язання в Мережі складних математичних завдань. І за цього сидіти за комп'ютером не потрібно. Необхідно лише спеціальне устаткування, що називається «Фермою». Майнери видобувають криптовалюту, як шахтарі вугілля у шахтах. У кого більш сучасний комп'ютер, той більше заробляє. За правильне розв'язання задачі можна отримати винагороду. У середньому – десь тисячу доларів на місяць!» Найбільше в Мережі полюють за біткоїном – найпопулярнішою віртуальною грошовою одиницею, яка має цілком справжню ціну. Один біткоїн зараз коштує близько 5,5 тис. доларів. Власники таких монет через банк конвертують їх у реальні гроші. До речі, Україна увійшла до топ-10 за кількістю добувачів криптовалюти. І,

незважаючи на її неофіційний статус, вітчизняні програмісти вже активно торгують біткоїнами на спеціальних біржах в Інтернеті.

Думки ж експертів відносно обігу віртуальних грошей розділилися.

«Це грошовий сурогат, який міг би замінити гроші у майбутньому. Але навряд чи ми підемо цим шляхом, тому що навіть Національний банк визнає, що немає ніяких підстав вважати, що за цією валютою щось стоїть», – каже начальник Головного територіального управління юстиції в м. Києві С. Куценко.

«Відмовлятися від криптовалюти ми не можемо. Ті, хто займаються майнінгом, привносять до країни своїми операціями мільйони. Але ці дії все одно не врегульовано. Потрібен певний регулятор», – наголошує провідний науковий співробітник Інституту економіки і прогнозування НАН України О. Борзенко.

Тим часом, Міністр фінансів України О. Данилюк вказує на те, що, хоча статус криптовалюти законодавством в Україні і не визначено, проте її саму в країні не заборонено, а тому українська мова може поповнитися словами, досі зрозумілими тільки програмістам, – біткоїн, майнер і криптовалюта. «Питання фінансових технологій стало одним з ключових на зустрічах під час щорічних зборів Міжнародного валютного фонду і Всесвітнього банку у Вашингтоні. Це не проблема, з якою потрібно боротися, але це виклик для традиційних ринків і регуляторів. Україна повинна стежити за світовими трендами і не втрачати шанс для використання нових технологій і інновацій у фінансовому секторі», – зазначає він. Водночас, НБУ попередив про ризики використання криптовалюти, оскільки її статус не визначено законодавчо, і регулятори не несуть відповідальності за можливі втрати, пов'язані з використанням віртуальних валют у розрахункових операціях.

Контролювати нову валюту повинен Нацбанк України переконані автори законопроекту відносно легалізації криптовалют. Народні депутати пропонують узаконити біткоїн і ще близько восьми сотень найменувань віртуальних грошей. За маніпуляції з криптовалютою на біржі пропонують збирати податок у держказну. Криптовалюта не має єдиного емісійного центру, тому її випуск може бути здійснено випадковим чином будь-яким з клієнтів системи за допомогою використання обчислювальних потужностей електронного устаткування для підтримки роботи системи.

Та поки депутати сумніваються, чи давати зелене світло цифровій валюті, а економісти перевіряють, чи не є біткоїни черговою мильною бульбашкою, у школах Швейцарії учням вже проводять спеціальні курси з вивчення криптовалют. А в Японії взагалі не лише визнали біткоїн прогресивною валютою, а й активно використовують його у повсякденному житті: ним розраховуються в магазинах за придбання товарів та отримання послуг; за біткоїни відвідують різноманітні заклади, навіть купують житло! Біткоїн є однією з найпопулярніших противаг традиційним валютам. На сьогодні у світі існує понад 1,1 тис. різних криптовалют, загальна капіталізація цього ринку становить 133 млрд. доларів. Цікаво, що нещодавно в Україні також було придбано квартиру за біткоїни, а деякі

автозаправки та кафе охоче приймають їх у рахунок оплати. Оскільки криптовалюти ще не надано правового статусу, то суди не взмозі ухвалювати рішення у справах, предметом яких є, наприклад, операції з біткоїнами. На цьому наголошували судді, адвокати, науковці та експерти на конференції «Правові аспекти криптовалюти в Україні».

На думку О. Епель з Київського апеляційного адміністративного суду, криптовалюту не можна вважати грошима, проте, оскільки вона набуває все більшого поширення у світі та Україні, нам необхідно визначити її статус. «Сьогодні немає законодавчого визначення криптовалюти. І відповідні операції відбуваються за принципом «дозволено все, що не заборонено законом», – зауважила вона.

До речі, наприкінці 2014 р. Національний банк України визначив криптовалюту, зокрема біткоїни, як «грошовий сурогат», що незабезпечений реальною вартістю, тому використання таких засобів для здійснення платежів на території України не є можливим. До того ж, Нацбанком було наголошено на тому, що під час використання криптовалюти виникає підвищений фактор ризику, йдеться про анонімність і децентралізованість операції. Регулятор зазначив, що за всі подібні операції відповідальність несе виключно учасник розрахунків, а не НБУ, тобто, використання криптовалюти не забороняється, але й не рекомендується.

Утім, операції з криптовалютою проводяться, і виникає запитання, чи потрібно їх обкладати податком, зокрема, податком на додану вартість. Так, Європейським судом з прав людини визнано: оскільки криптовалюту створено лише «як засіб платежу», її варто розглядати як валюту, а не як товар, а угоди, пов'язані з валютою, банкнотами, монетами, що використовуються як законний платіжний засіб, не повинні оподатковуватися таким чином.

Деякі країни ЄС уже впровадили відповідні правові позиції в національне законодавство. Зокрема, Німеччина, Фінляндія, Норвегія звільнили операції з криптовалютою від ПДВ й вирішили обкладати їх податком на доходи, а в Японії криптовалюту визнано фінансовим активом і засобом платежу. Проте у таких країнах, як В'єтнам, Болівія, Еквадор, Таїланд, використання криптовалюти взагалі заборонено на законодавчому рівні.

На думку фахівців, слід дотримуватися балансу інтересів держави та фізичних і юридичних осіб. Отже, треба чітко розрізнити предмет операції. Якщо йдеться про купівлю-продаж криптовалюти, то такі операції не повинні оподатковуватись. Якщо ж віртуальними грошима сплачується за товар чи послугу – вони виступають вже як платіжний засіб, тож проведення таких операцій має оформлюватися відповідними первинними документами, і виникатимуть правові підстави для нарахування ПДВ. На тому, що сьогодні переважна більшість операцій з криптоактивами поза межами правового поля, наголосила й суддя-спікер Дніпропетровського окружного адміністративного суду І. Верба. «З одного боку, це добре, бо не створюються штучні важелі, пов'язані з регулюванням, у тому числі з фіскальною метою, розвиваються і ринок, і економіка у цілому, – каже вона,

– та з іншого – виникають ризики. Зокрема, неможливість державного фінансового моніторингу та контролю, що є дійсно поганим, тому що не всі операції, пов'язані з криптоактивами, є позитивними».

Також існує загроза використання криптовалюти в операціях, які здійснюються поза межами закону. Країни намагаються по-різному врегулювати це питання. Так, у деяких штатах США криптовалюта вважається майном, в інших – грошима. Таким чином, визнано, що певні операції підпадають під законодавство про цінні папери. Конгресмени розробили законопроект, яким пропонується прирівняти віртуальні гроші до реальних. Водночас американські законодавці вивчають, яким чином можна запобігти ризикам фінансування тероризму. А в Австралії урядовці звернулися до центробанку з проханням легалізації біткоїна та визнання його офіційною валютою. У Великій Британії податківці та митники дотримуються підходу, за якого валютні операції не обкладаються ПДВ, однак, якщо йдеться тільки про законний засіб платежу, що не стосується криптовалюти. План щодо запуску національної криптовалюти (есткоїна) оприлюднила Естонія. На це відреагував Європейський центральний банк і заборонив уряду країни такі дії, щоб не створювати конкуренції євро.

На думку фахівців, урядовці повинні визначитись із відповідним правовим захистом як у цивільному, так і у кримінальному законодавстві. Оскільки свобода використання криптоактивів є природньою, незбалансоване та непропорційне регулювання призведе до обмеження ринку на певних територіях і вимушеного переведення операцій до більш лояльних юрисдикцій. Сьогодні у Раді вже зареєстровано законопроект щодо криптовалюти. Утім, документ піддається критиці. Вочевидь, на часі широке обговорення питання, бо ігнорувати цю нагальну проблему не можна (*Стаття підготовлена з використанням інформації таких джерел: <https://www.segodnya.ua/economics/finance/v-rade-zanyalis-legalizaciy-bitcoin-v-ukraine>, <http://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/v-ukrayini-vregulyuyut-obig-kriptoalyuti-nareshiti.html>*).

Т. Миськевич, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Біометричні технології в регулюванні міграційних процесів

Сучасний етап розвитку світового суспільства характеризується інтенсивними підвищенням міграційних потоків. Втім, феномен міграції породжує й нові виклики та, навіть, загрози для безпеки багатьох держав. Саме тому регулювання міграційних процесів стає вельми актуальним питанням та потребує нових технологічних рішень, що дозвлятимуть ефективно контролювати перетин державних кордонів.

З початку 2000-х рр. проблеми, пов'язані з поглибленням кризи та військових конфліктів та міграційних потоків (як легальних, так і

неврегульованих), розвинуті країни почали вирішувати за допомогою технологій інтелектуального управління кордонами. На сьогодні, однією з розповсюджених, вважається біометрія – система розпізнавання людей за однією або кількома фізичними характеристиками, що знаходить своє застосування в різних сферах (державні послуги і право, банківське обслуговування, системи контролю доступу та збору статистики відвідувачів тощо).

Розробки ідеї використовувати біометричні дані для ідентифікації подорожуючих почалися в США ще у 90 рр. ХХ ст. Приводом для введення біометричних документів стали події 11 вересня, після яких представники 188 країн підписали Новоорлеанську угоду, що визнала біометрію основною технологією ідентифікації паспортів і в'їзних віз, і вже з 2003 року розпочалась масштабна інтеграція біометрії в документи, які підтверджують особу². Основним біометричним параметром було обрано фотографію обличчя власника паспорта. Звичайні «паперові» документи активно замінюють на документи, за зразком смарт-карти, що складається з штрих-кодів, електронного підпису, шифрування, радіочастотної ідентифікації (RFID) – всі ці параметри, у тому числі і відбитки пальців, залишаються факультативними. Процедура цифрової дактилоскопії при видачі паспортів та для в'їзду в країну є обов'язковою лише в країнах Шенгенської угоди, при цьому, як правило, вистачає відбитку одного пальця, хоча, в таких країнах, як, Німеччина, мікросхема зберігає два відбитки (по одному з кожної руки); в паспорті Албанії – усі десять. Зазначимо, що серед країн ЄС тільки Нідерланди пішли далі і зайнялися створенням єдиної дактилоскопічної бази з метою забезпечення надійності в ідентифікації особи та спрощення процедури видачі вкраденого або загубленого паспорта. Натомість Великобританія, Австралія та Канада не запровадили дану процедуру, позаяк та може нагадувати законотворчим громадянам поліцейські практики.

Відповідно до інформації всесвітньої організації цивільної авіації (ICAO), більше 90 країн з 193 держав-членів ООН, в даний час видають такі документи, при цьому ще більше двадцяти держав готові до впровадження таких документів найближчим часом. Близько 45 країн з числа тих, які видають біометричні документи, зберігають на документах одночасно і відбитки пальців, і зображення особи, в той же час більше 30 країн використовують лише оцифроване фото власника документа. Решта країн, в даний час, використовують тільки зображення обличчя, проте планують використовувати і дані дактилоскопії.

В біометричних документах більшості країн використовується система шифрування «Basic access control», що дозволяє зчитувати дані мікросхеми тільки після введення номеру паспорта чи інших даних, відображених друком, а також такі технології, як «SIS II» та «VIS», система MOM «Verifier TD&B», які використовуються для виявлення фальшивих проїзних

---

² Біометричними називають документи, що посвідчують особу та містять електронний носій інформації, на якому записано інформацію про біометричні дані власника документу з метою його ідентифікації.

документів або підставних осіб. Одним з наймасштабніших проектів біометричного контролю є технологія «AADHAAR», що реалізується в Індії. Дана ідентифікаційна система містить дані більш ніж мільярда осіб (близько 2 млрд шаблонів райдужки ока, 1 млрд фотографій та 10 млрд шаблонів відбитків пальців). Усі резиденти Індії мають можливість отримати ідентифікаційний номер, що прив'язується до біометричних даних. «AADHAAR» використовується у фінансових операціях і при роботі з державними та приватними сервісами.

З огляду на те, що біометричні документи найбільш захищені від підробок та виключають можливість користування ними будь-якою особою, окрім власника, зчитування біометричної інформації використовують на автоматизованих контрольно-пропускних системах для власників електронних паспортів. Для того, щоб пройти процедуру паспортного контролю, подорожуючий може скористатися «електронними воротами», які в автоматичному режимі звіряють його біометричні дані з інформацією, що зберігається на чипі документа. Його стандартні характеристики розроблені і задокументовані міжнародною організацією ICAO.

Чіп містить фотографію власника, його ім'я, дату народження, номер паспорта і термін його дії – ті самі дані, які можна прочитати в паспорті звичайному. Також може бути додана інша біометрична інформація. На титульній сторінці біометричного паспорта стоїть спеціальна міжнародна відмітка (втім, є кілька країн, які видають біометричні паспорти без неї).

Завдяки своїм можливостям біометричні технології сьогодні стали дієвою практикою управління міграцією та посилення ефективності роботи прикордонних органів країн ЄС, що зіткнулись із безпрецедентною проблемою напливу десятків тисяч біженців з Близького Сходу. Серед певної кількості інформаційних систем, що забезпечують ефективну роботу співробітників поліцейських та міграційних служб Європи, особливе місце посідає база даних «Eurodac», що дозволяє здійснювати контроль за міграційним хаосом.

Дана інформаційно-біометрична база здатна порівнювати відбитки пальців осіб, що просять притулку та деяких категорій нелегальних мігрантів. Справа у тому, що кожен десятий прохач політичного притулку подає клопотання на отримання статусу біженця одразу в кількох країнах, щоб підвищити шанси на успіх в отриманні бажаного статусу, проте, це створює певну плутанину та вважається порушенням існуючих правових норм ЄС. За допомогою «Eurodac» міграційна служба може перевірити чи подавав конкретний заявник клопотання на надання статусу біженця в іншій країні Європейського Союзу, а також чи не є заявник нелегальним мігрантом, що переховується або особою, якій відмовили в наданні статусу біженця.

Також за допомогою «EURODAC» вдається уникати паралельної виплати соціальної допомоги особам, які чекають на рішення влади. Згідно з європейськими нормами, кожен заявник на отримання статусу біженця має право протягом 12 місяців отримувати кошти на проживання та харчування.

Біометрія досить впевнено крокує світом, поступово формуючи глобальну систему автоматичної ідентифікації людини, що значно спрощує

ідентифікацію, зокрема, подорожуючих. Серед країн, які використовують автоматизовані контрольні-пропускні системи для сканування електронних паспортів в аеропортах і на кордонах – США, Великобританії, Сінгапуру, Португалії, Нової Зеландії, Японії, Індонезії та Німеччини, віднедавна і наша держава. Наприкінці минулого року Україна запустила на пунктах пропуску українсько-російського кордону біометричний контроль. Вже з 1 січня 2018 року у 3 контрольні-пропускні пунктах адміністративного кордону з окупованим Кримом³, а також у 157 основних міжнародних пунктах пропуску для наземного транспорту та в аеропортах почали функціонувати спеціальні мобільні комплекси для взяття відбитків пальців в іноземців, що не мають біометричних паспортів.

В першу чергу, дана автоматизована система призначена для збору та зберігання біометричних даних про громадян РФ та ще 70 країн Близького Сходу та Азії – тих країн, що на погляд вітчизняних правоохоронних органів можуть нести ті чи інші ризики або небезпеку для України. Біометрична перевірка російських громадян на пунктах пропуску в районах проведення АТО відбуватися не буде, тому теоретично вони не зможуть перетнути КПВВ, якщо заїхали з непідконтрольної території.

Систему біометричного контролю впроваджено Державною прикордонною службою України на виконання Указу Президента України № 256 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 10 липня 2017 року «Про посилення контролю за в'їздом в Україну, виїздом з України іноземців та осіб без громадянства, додержанням ними правил перебування на території України». Відповідне Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації № 1073 було затверджено 27 грудня 2017 року Кабінетом Міністрів України в інтересах національної безпеки країни. Біометрична перевірка забезпечуватиме встановлення особи іноземця та особи без громадянства, які в'їжджають в Україну або виїжджають з України, здійснення контролю за терміном перебування та додержанням ними правил перебування на території України, а також виконання суб'єктами національної системи повноважень та завдань, визначених Законом «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».

Державна прикордонна служба інформує, що загалом на потреби, пов'язані з запуском біометричного контролю, з держбюджету було виділено 300 мільйонів гривень. Зокрема, обладнано понад 1200 робочих місць та доукомплектовано більше 400 автоматизованих робочих місць сканерами відбитків пальців, розгорнуто більше 320 нових робочих місць на I-й та II-й лінії контролю, а також понад 420 – в залізничних пунктах пропуску, модернізовано сховище зберігання біометричних даних.

Перші особи країни назвали рішення про введення біометричного контролю цілком виправданим, позаяк верифікація такого роду є розповсюдженою практикою цивілізованого світу. П. Порошенко

---

³ У ДПСУ зазначили, що даний контроль не буде стосуватися громадян України, які проживають на півострові.

неодноразово підкреслював необхідність впровадження біометричної ідентифікації у зв'язку з ескалацією конфлікту на Сході України. На його думку, це значно посилить позиції України в сфері безпеки в цілому та можливості боротьби з тероризмом в державі зокрема. Президент також назвав цей крок демонстрацією незмінності європейського вектору України, що покращує її туристичний імідж.

В свою чергу, секретар РНБО О. Турчинов пояснює важливість запровадження біометричної фіксації як ознаки солідарності України з нашими стратегічними партнерами (нещодавно США та ЄС ввели нові санкції проти Росії). Він також запевняє, що такі заходи мають вирішити проблему проникнення на українську територію шпигунів, диверсантів та провокаторів: усі зібрані дані будуть передаватись до Національної системи верифікації та ідентифікації.

За словами міністра внутрішніх справ України А. Авакова, напрацьовані бази контрольно-пропускних пунктів дозволять нашій державі увійти до десятка країн з найкращою верифікацією на кордоні. Також він зазначає, що вже зараз Україна входить до десятка країн за кількістю запитів та відповідей з базами Інтерполу, і це дає нам високу гарантію виявлення кримінальних елементів.

Загалом, абсолютна більшість українських чиновників та експертів рекламують плюси біометрії, спираючись на досвід Америки та Європи. Разом з тим, певні дискусії виникають і навколо можливих негативних наслідків для України, зокрема щодо зменшення потоку туристів та спаду надходження інвестицій. Проте найбільше занепокоєння в суспільстві викликає перспектива ускладнення зв'язку з родичами в РФ. Заступник голови фракції «Блок Петра Порошенка» І. Кононенко також не виключає, що Росія може вдатись до аналогічних заходів по відношенню і до громадян України, подібного розвитку подій, але вважає, що для українців особливих труднощів з цим виникати не повинно, позаяк після спрощення візового режиму з країнами ЄС громадяни України почали масово оформлювати біометричні паспорти⁴. (Довідково: за даними державної міграційної служби, у 2016 р. було видано 300 тис. ID-карток для внутрішнього використання, 2017 р. – 1,1 млн, а всього – 1,4 млн. Також, тільки за минулий рік українцями було оформлено майже 4 млн біометричних паспортів для виїзду за кордон, які почали виготовлятися з листопада 2016 р.).

Рішення України про введення біометричного контролю фахівці-міжнародники, виходячи з міжнародного законодавства щодо безвізових відносин пострадянських країн, визначають як таке, що не потребує симетричності. Йдеться про угоди, згідно з якими сторони мають право вдаватись до заходів щодо захисту своїх кордонів за умов загрози безпеці. І в цьому випадку безвізове пересування не виключає застосування такого виду

---

⁴ 3 серпня 2016 р. П. Порошенко підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, спрямованих на лібералізацію Європейським Союзом візового режиму для України», згідно з яким 01 жовтня 2016 р. в Україні стартував поступовий перехід на біометричні паспорти.

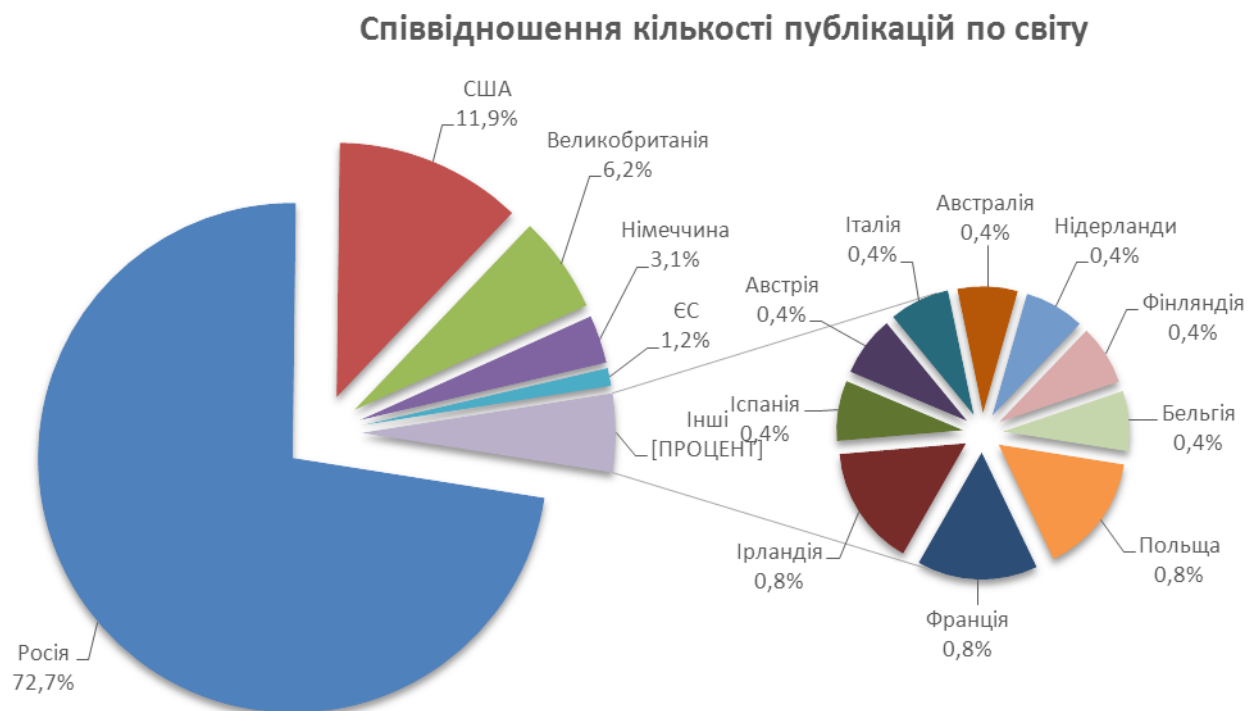
контролю як біометричний. До того ж, систему біометричного контролю українські урядовці називають більш досконалою та ефективною, порівняно з візовим режимом. (За матеріалами: daily.rbc.ua; earmigrationpanel.org; dmsu.gov.ua; dpsu.gov.ua; interlawyer.com.ua).

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТИНА МІСЯЦЯ

О. Саморукова, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

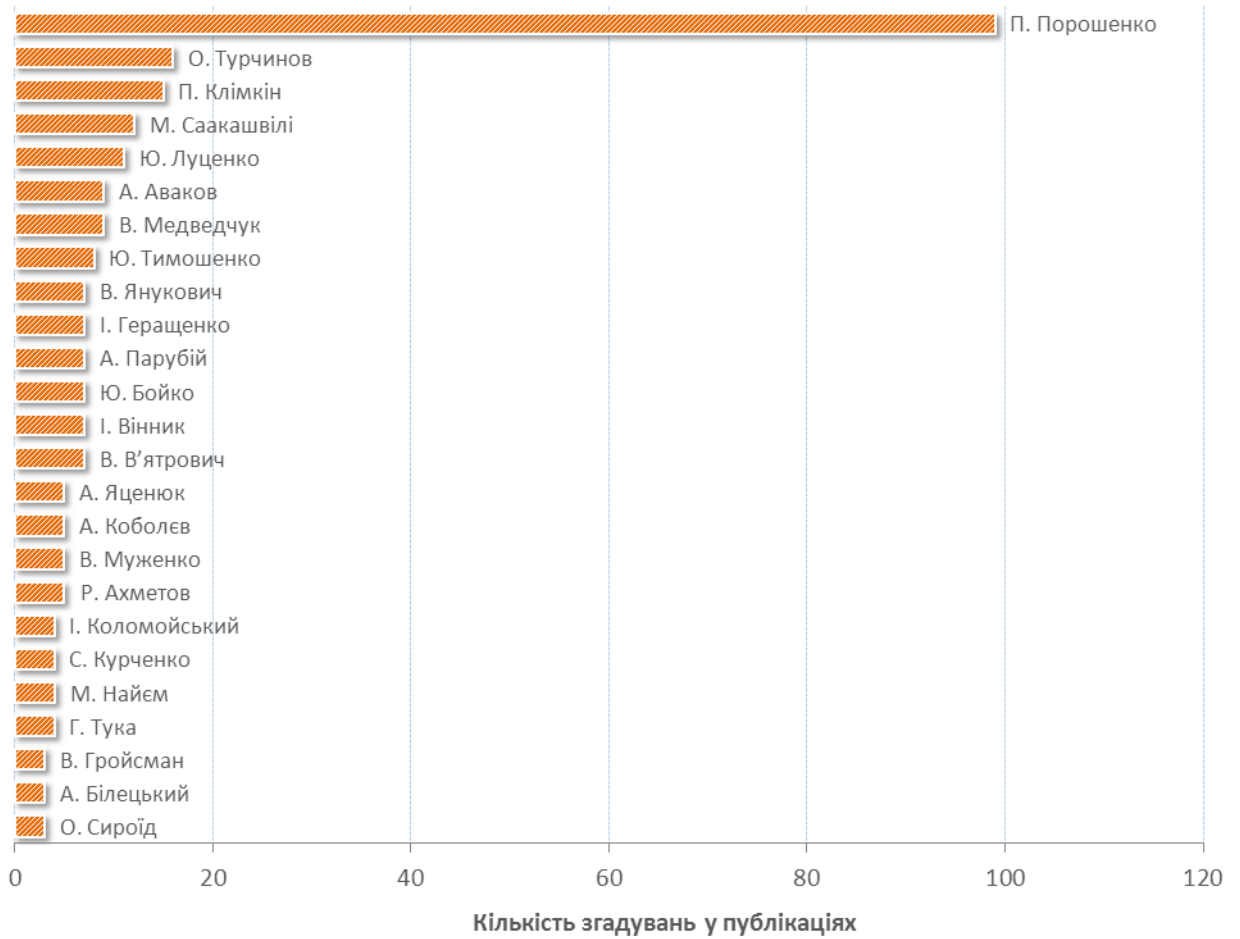
А. Берегельський, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Основні тенденції висвітлення української тематики у іноземних ЗМІ

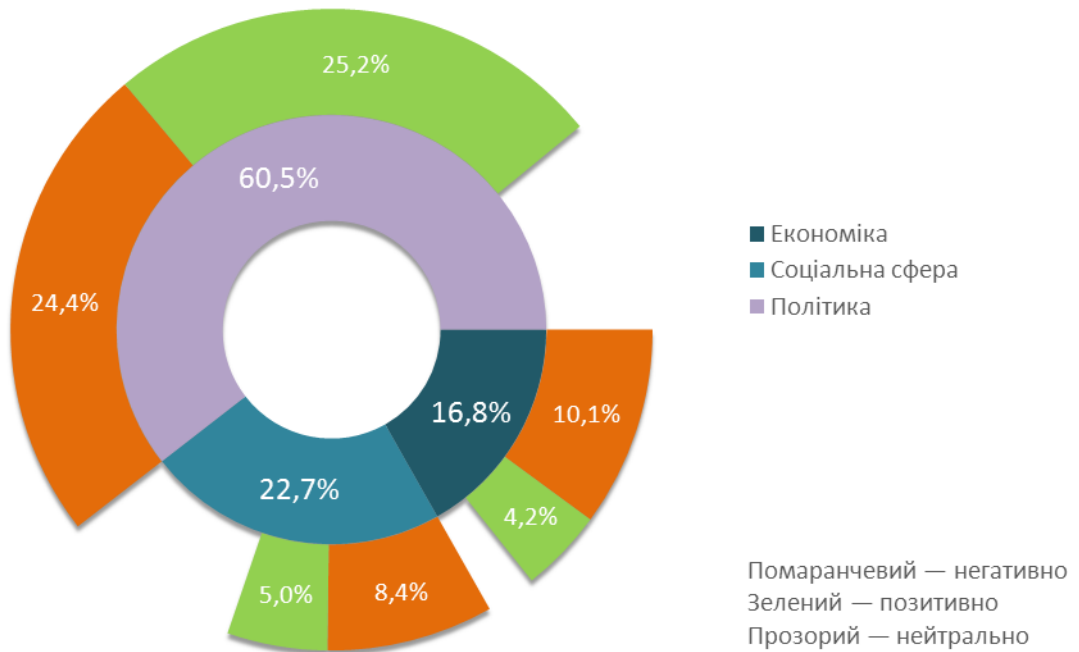
Персоналії в зарубіжних ЗМІ

Оціночний розподіл за сферами діяльності (західні ЗМІ)

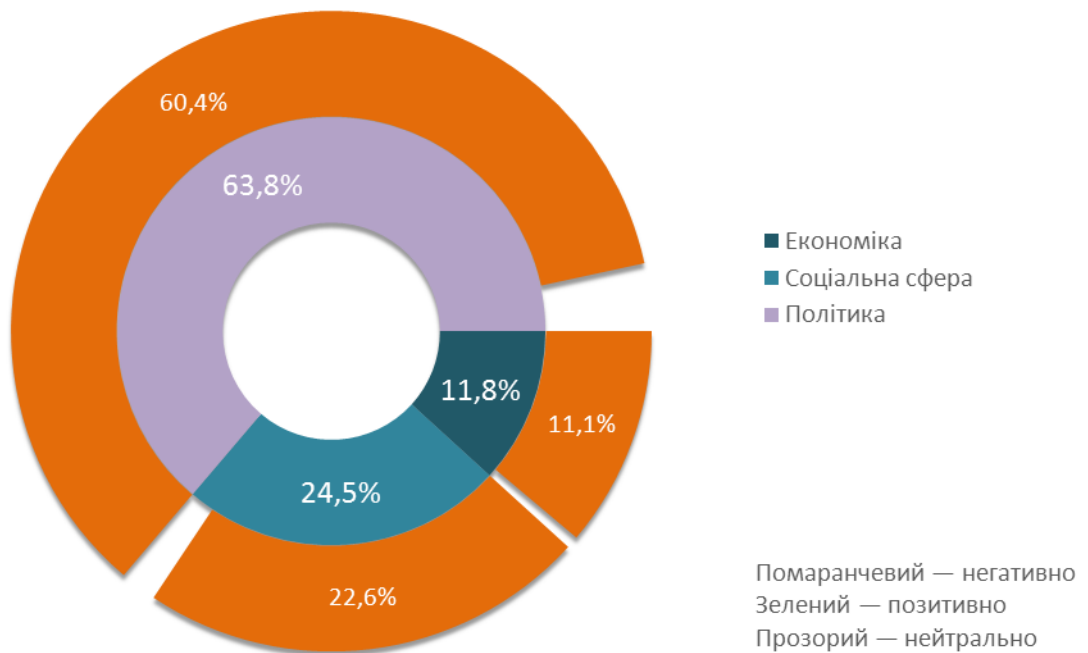
Оціночний розподіл за сферами діяльності (західні ЗМІ)

Оцінний розподіл за сферами діяльності (російські ЗМІ)

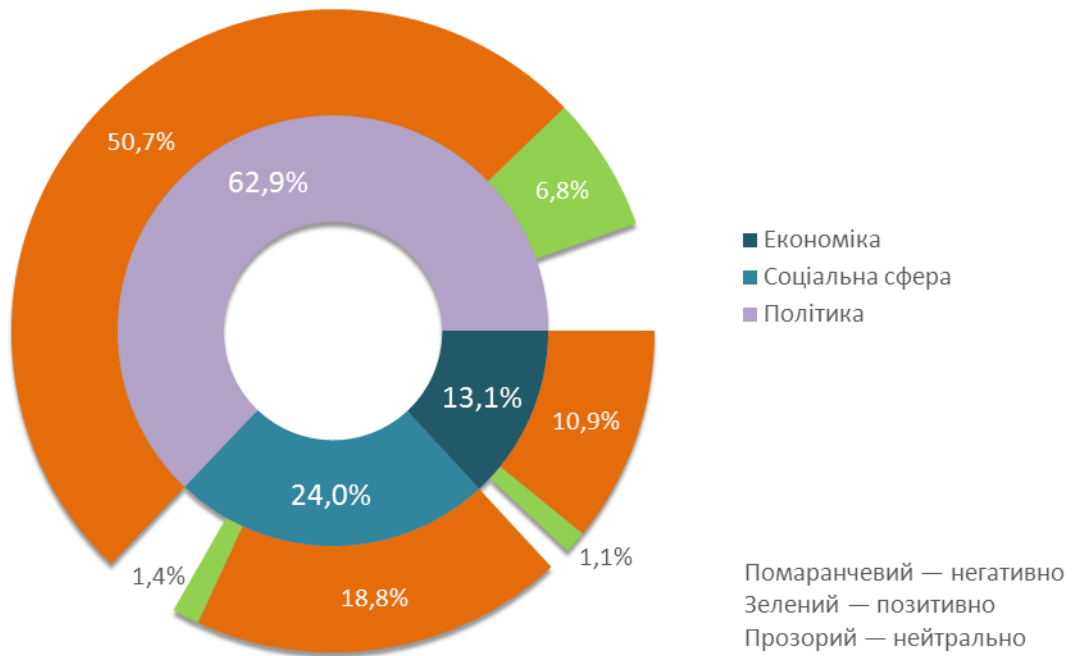
Оцінний розподіл за сферами діяльності (російські ЗМІ)

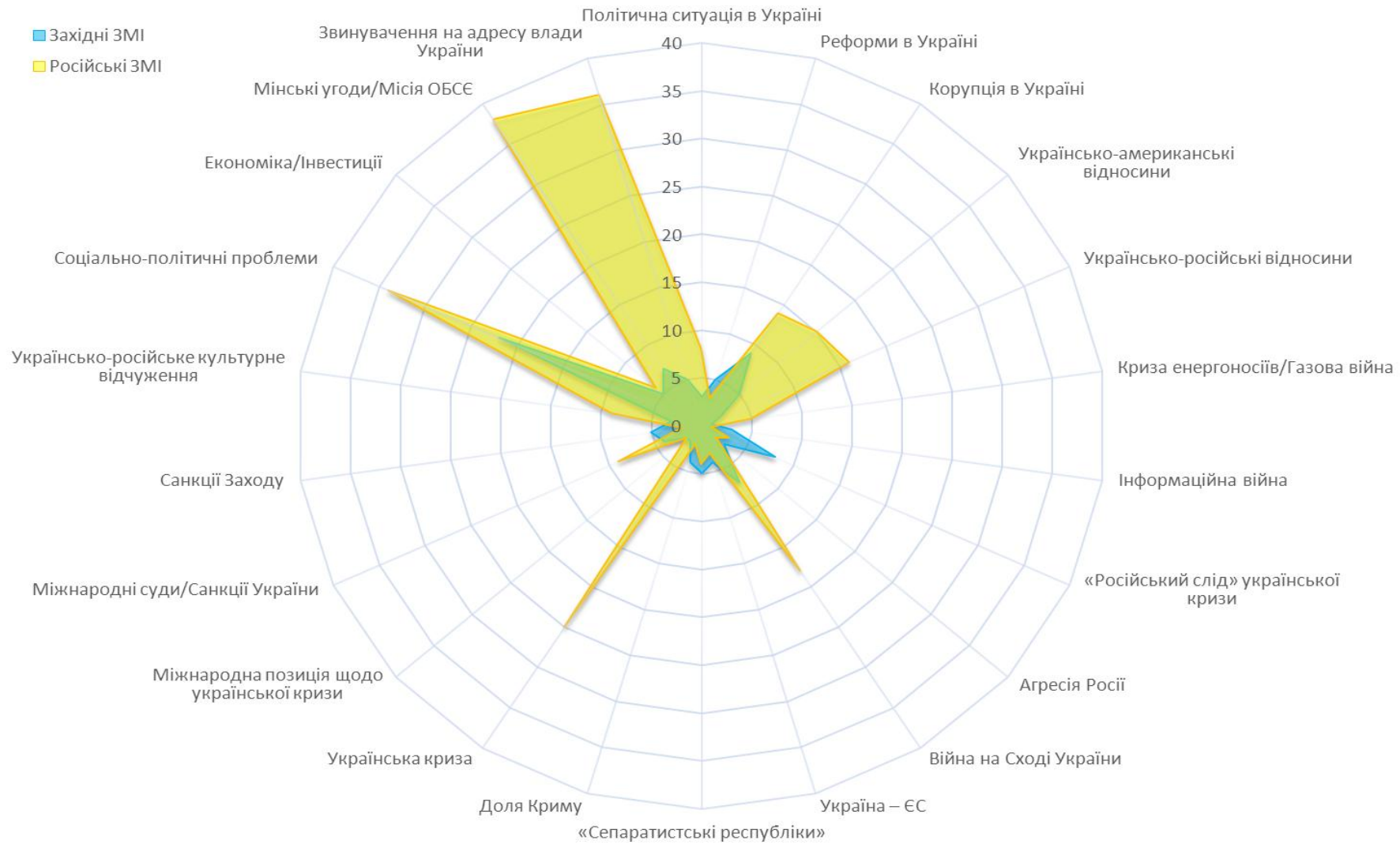
Оціночний розподіл за сферами діяльності

Оціночний розподіл за сферами діяльності

Співвідношення ключових тегів у західних та російських ЗМІ

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА ⁵

Блог на сайті «lb.ua»

Про автора: С. Шеремета, директор меморіально-пошукового центру «Доля», голова громадської організації «Українські меморіали»

Потрібен закон про польську окупацію та польські злочини щодо українців у ХХ столітті

Сенат Польщі проголосував за закон про ППН, який дасть змогу притягати до кримінального переслідування в Польщі усіх українських патріотів та громадян, які сповідують патріотичну позицію та шанують українську історію. Якщо закон ввійде в дію, то більшій половині українців загрожує кримінальне переслідування за висловлену публічно українську патріотичну позицію та шану до наших Героїв. З огляду на те, що в законі фігурує можливість притягнення до кримінальної відповідальності іноземців, якщо вони будуть шанувати українську історію навіть в Україні, то виникне ситуації, що українці будуть під загрозою кримінального переслідування не тільки коли прийдуть до Польщі. ППН зможе відкривати справи проти українців, які в Україні публічно вшанують українських Героїв та позитивно висловляться про ОУН, УПА, Степана Бандеру, Романа Шухевича і т.д. та зможе роботи подання в Інтерпол.

Львівська обласна рада вже зробила достойну відповідь горе політикам з над Вісли, прийнявши ухвалу про використання черво-чорного прапора на території області. Тепер черга за Верховною Радою України. Вважаю, що український парламент повинен прийняти закон про окупацію західноукраїнських земель Польщею у 1918-1939 роках, визнати злочини Другої Речі Посполитої та польських націонал-шовіністів з Армії Крайової, батальйонів хлопських щодо українців здійснені у в часи Другої Світової війни та засудити злочини польських комуністів. І головне в цьому законі потрібно визначити кримінальну відповідальність з можливістю позбавлення волі до трьох років усіх, в тому числі іноземних громадян, які будуть заперечувати факт польської окупації західноукраїнських земель та польських злочинів щодо українців у ХХ столітті.

Даним законом наш парламент зможе захистити українців від кримінального переслідування з боку Польщі. Адже, якщо поляки почнуть відкривати кримінальні справи проти українських громадських діячів, журналістів, науковців та патріотичних громадян, то ми зможемо відповісти аналогічно проти тих, хто заперечує історичні факти та перекинує українську історію у Польщі. Таким чином, ми зможемо створити такий собі обмінний ресурс. Засудили українця в Польщі, засудимо поляка в Україні, а тоді здійснимо обмін.

Дуже прикро про це писати та пропонувати відповідні законодавчі ініціативи. Але до такого гострого стану справ у польсько-українських

---

⁵ Збережено стиль і граматику оригіналу

відносінах призвела діяльність горе політиків з над Вісли(https://lb.ua/blog/svyatoslav_sheremeta/388836_potriben_zakon_pro_polsku_okupatsiyu.html). – 2018. – 01.02).

***

Блог на сайті «lb.ua»

Про автора: А. Дмитриев, основатель Платформы культурных инициатив "Лампова"

Чому дешевше лікуватися в окупації?

Формалізм державної політики з реінтеграції окупованих територій призвів до парадоксальної ситуації, коли лікуватися дешевше у захопленому Донецьку, ніж у підконтрольному Маріуполі.

Складається парадоксальна ситуація – громадянин України змушений виїхати на окуповану територію, щоб пройти там лікування, бо це значно дешевше. Бо жодна урядова програма чи план не містить сьогодні системного комплексу заходів, що вирішували б питання розірваної внаслідок конфлікту інфраструктури.

Наприклад, у Донецьку до війни був доступний цілий кластер медичних послуг, якими користувалися жителі регіону і всієї країни – онкологічна допомога і хіміотерапія для дорослих і дітей, імплантація і кардіохірургія тощо. Частково ці послуги доступні і зараз – на окупованих територіях з лютого 2017 року діє так звана «Гуманітарна програма по возз'єднанню народу Донбасу». Відповідно до неї передбачена ціла низка пільг для «населення Донбасу, що проживає на підконтрольній Україні території», в тому числі – на медичні послуги.

Поки ватажки «ДНР» і «ЛНР» створюють і укріплюють зв'язки, українські можновладці не квапляться цього робити. Наприклад, урядовий план заходів внутрішньої політики для ОРДЛО, що також прийнятий взимку 2017-го, покладає на МОЗ лише загальні завдання. Серед них – надавати громадянам медичні послуги на контрольованій території, сприяти отриманню ліків від туберкульозу і ВІЛ/СНІДу на окупованій та допомагати доступу міжнародних гуманітарних організацій туди. Проте жоден облік громадян з окупації, що звернулися до медичних установ на підконтрольній території, не ведеться. Як і постачання ліків.

І це проблема не Міністерства охорони здоров'я. Загалом проблема значно ширша – у відсутності послідовності і системності державної політики зі збереження і зміцнення зв'язків з громадянами України в окупації. При цьому на сьогодні відсутній як перелік конкретних дій, що ефективно долали б проблему розірваності інфраструктури, спрощували надання сервісів громадянам з ОРДЛО, так і єдиний органі координації таких дій. Подобним органом мало б бути профільне Міністерство тимчасово окупованих територій, проте його очільника частіше можна побачити за кордоном, аніж на Донбасі. Тож поки політики розкидаються терміном «деокупація» чи «реінтеграція», не наповнюючи ці слова реальним сенсом, Анатолій оформлює собі перепустку у Донецьк(https://lb.ua/blog/aleksandr_dmitriev/388887_chomu_deshevshe_likuvatis

***

Юридичний блог компанії Jurimex
Про автора: Катерина Тищенко

***Чи можуть ЗМІ писати про причетність особи до вчинення злочину:
українська судова практика***

В Україні активно здійснюється реформування системи правосуддя. Новий Верховний Суд уже розпочав свою діяльність, прийняв перші рішення. На черзі остаточне створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. У процесі обговорення започаткування Вищого антикорупційного суду. У той же час багато місцевих судів ліквідується. Такі інституційні зміни у системі правосуддя можуть мати наслідком оновлення основних правових позицій.

Все ж не можна забувати про уже напрацьовану судами практику, зокрема з питань, пов'язаних із захистом честі, гідності та ділової репутації фізичних осіб, ділової репутації юридичних осіб.

Цей допис є своєрідною «другою частиною» статті, присвяченої висвітленню питання співвідношення свободи слова та презумпції невинуватості на основі практики Європейського суду з прав людини: «Практика ЄСПЛ: чи можуть ЗМІ писати про причетність особи до вчинення злочину». Цікаво, чи дотримуються справедливого балансу між цими основоположними правами українські суди, як вони трактують концепцію оціночних суджень та чи послуговуються практикою ЄСПЛ в цілому?

За основу візьмемо чи то «найновішу», чи то «останню» практику Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних у кримінальних справ, а також практику «колишнього» Верховного Суду України.

Так, у Постанові Верховного Суду від 29.11.2017 у справі № 761/6866/16-ц вказано, що фраза «і тому ОСОБА_5 як безпосередній виконавець тих злочинів, тої провокації...», сказана іншою особою в ефірі телеканалу, є фактичним твердженням, а не оціночним судженням, тому є недостовірною та повинна бути спростована.

Справа, у якій було проголошене рішення з таким висновком, почалася у лютому 2016 року. Тоді особа звернулася до суду з позовом, у якому просила, поміж іншого, спростувати недостовірну інформацію, поширену на брифінгу, який транслювався на телеканалі «112 Україна» у прямому ефірі. На цьому брифінгу один з доповідачів звинуватив заявника у вчиненні злочину за допомогою словесного звороту, процитованого вище.

Заявник у справі позиціонував себе як політик, цим він обґрунтовував недопустимість висловлення щодо нього звинувачень про злочин. Також з тексту рішень судів інших інстанцій можна зрозуміти, що заявник є відомою особою та займає високу політичну посаду. Також важливо, що на брифінгу обговорювались суспільно важливі, резонансні події, які стались 31 серпня 2015 року.

Суд першої інстанції став на бік відповідачів та відмовив у задоволенні позову, суд апеляційної інстанції з таким висновком не погодився, вирішивши,

що розповсюджена інформація є недостовірною. Зі свого боку суд касаційної інстанції скасував рішення апеляційного суду, залишивши в силі рішення суду першої інстанції.

Чим же керувався Верховний Суд України при прийнятті свого рішення? Він наводив норми, які насправді свідчать про те, що оприлюднена інформація є оцінкою, проте трактував їх зовсім протилежним чином.

Так, суд вказав, що заявник ніколи не був підозрюваним у будь-якому кримінальному провадженні згідно з даними правоохоронних органів, відтак згідно з презумпцією невинуватості, незважаючи ні на публічність його фігури, ні на свободу слова, ні на широку можливість оцінки дій політичних діячів, відповідні дані є недостовірними та повинні бути спростовані.

З позиції практики ЄСПЛ та на основі даних, які містяться у рішеннях у справі, рішення Верховного Суду обґрунтоване хибно, тоді як рішення судів першої та касаційної інстанцій – навпаки. Але саме ВСУ формує правові позиції, обов'язкові до виконання судами нижчих інстанцій. Маємо сподівання, що «новий» Верховний Суд змінить негативну тенденцію необґрунтованих рішень.

Протилежною до позиції ВСУ є позиція Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ. В ухвалі від 01.11.2017 у справі № 127/27692/15-ц, яка є досить подібною до попередньої справи, суд дійшов зовсім іншого висновку.

Ситуація склалася навколо телевізійної програми «Шустер Live», що транслювалася телеканалами: «Перший національний» та «Телеканал новини «24», у якій одна особа-політик прокоментувала діяльність іншої особи словами: «Ви давно відомі як фальсифікатор ще з 12-го та 11-го округу місцевих виборів до Верховної Ради України», по суті звинувативши її у вчиненні злочину. Ці слова були сказані в аспекті обговорення подій захоплення 6 грудня 2014 року приміщення Вінницької обласної державної адміністрації.

Вважаючи такі висловлювання неправомірними, акцентуючи на своєму важливому суспільному становищі, у тому числі посадах у різних громадських організаціях, особа звернулася до суду з вимогою про визнання інформації недостовірною та її спростування.

Суди перших двох інстанцій прийняли рішення на користь позивача, але суд касаційної інстанції не погодився з цим та вказав на недостатність дослідження доказів у рішеннях судів нижчих інстанцій і тому відправив справу на новий розгляд.

При цьому він вказав, що судам слід уважно розділяти факти та оціночні судження, «наявність фактів можна довести, а правдивість оціночних суджень не можна. Що ж стосується оціночних суджень, цю вимогу неможливо виконати, вона є порушенням самої свободи поглядів, яка є основою складовою права, гарантованого ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лінгенс проти Австрії»).

Суд наголосив, що судам варто було більш детально оцінити, чи можна визнати спірні слова фактами, чи, навпаки, вони відображають суб'єктивну оцінку дійсних фактів, подій і «чи подані вони в формі, що адекватно,

недвозначно характеризують суб'єктивний характер судження, чи вони викладені у формі категоричного висновку, якоїсь оцінки певних фактів, які при судовому розгляді виявилися неправдивими».

Вищий спеціалізований суд прийняв належне рішення у межах своїх повноважень, його позиція спрямована на необхідність ретельного дослідження межі між свободою слова та презумпцією невинуватості, а також окреслено правильний механізм необхідності дослідження оціночності суджень.

Цікавими для розгляду є також справа № 757/35172/15-Ц та відповідно ухвала ВССУ від 06.09.2017 у цій справі.

Позивач, товариство з обмеженою відповідальністю, яке мало ліцензію на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків, звернувся до суду з вимогою визнати недостовірною і такою, що порочить ділову репутацію, інформацію, розповсюджену інформаційним порталом «Цензор.НЕТ» (<http://censor.net.ua>) у рубриці блогів, а також спростувати її.

У спірній інформації підприємство обвинувачувалось в участі у корупційних схемах, пов'язаних з грошовими операціями на тимчасово окупованих територіях; розміщенні терміналів та веденні незаконної господарської діяльності на тимчасово окупованих територіях. Також воно було обвинувачене у фінансуванні тероризму та ухиленні від сплати податків.

Суди перших двох інстанцій відмовили у задоволенні позовних вимог. Дослідивши доводи скаржника, касаційний суд вказав на необхідність більш ретельного розгляду судами усіх обставин справи. Найбільшу увагу він звернув на такий критерій «можливості ствердження» про вчинення злочину, як наявність об'єктивного розслідування, фактів, на яких можна будувати оцінку.

Він вказав: «Фінансування тероризму та ухилення від сплати податків становлять склад правопорушень, за вчинення яких чинним законодавством передбачена кримінальна відповідальність. Разом із тим, будь-яка особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Визначаючи твердження відповідача про «фінансування тероризму» та «ухилення від сплати податків» як узагальнену оцінку дій, що містить оціночні судження, суди не врахували, що хоча оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості, але в той самий час вони не можуть бути свавільними, безпідставними та мають бути зроблені на підставі хоча б мінімальних фактичних обставин. Інакше відповідні оціночні судження, з огляду на рішення Європейського суду з прав людини, можуть бути кваліфіковані як зловживання свободою слова та відповідно визнані порушенням особистих немайнових права.».

Такий висновок суду є належним та обґрунтованим, адже згідно з практикою ЄСПЛ матеріали, які публікуються для широкого загалу, повинні мати під собою основу, на якій вони базуються. А от висновки з наявної «основи» можуть бути абсолютно різними, адже вони відображають суб'єктивне ставлення автора.

Рішення, описані у статті, обрані не випадково. Їхні фабули є подібними, але в кожній справі є деталі, які і вирішують, на чий бік переважать ваги

правосуддя. Крім того, практика «старого» Верховного Суду дещо суперечить європейській, і цікаво прослідкувати, чи зміниться правова позиція у оновленому суді. Натомість практика ВАСУ виявилася більш послідовною, а рішення цього суду – виваженими (<http://jurblog.com.ua/2018/02/reforma-u-pravoviy-ohoroni-vinahodiv-ta-korisnih-modeley/>). – – 2018. – 30.01).

***

Юридичний блог компанії Jurimex

Про автора: Оксана Єфимчук

Черговий спір про доступ до публічної інформації: указ Президента визнано конфіденційним

З часу ухвалення Закону про доступ до публічної інформації минуло більше 6 років, а спори про його застосування і засекречування публічної інформації продовжують виникати.

Підтвердження цьому – судовий спір про доступ до указу Президента України.

16 січня 2018 року Окружний адміністративний суд м. Києва прийняв рішення, яким визнав правомірною відмову в наданні указу про втрату громадянства М. Саакашвілі.

Причиною спору став лист Адміністрації Президента, згідно з яким заявнику не надано запитуваної публічної інформації з посиланням на віднесення її до «інформації з обмеженим доступом».

Наголосимо, що спору про те, чи належить запитуваний указ за своєю суттю до публічної інформації, не було. З огляду на зміст рішення суду АПУ не апелювала до того, що спірна інформація не належить до публічної, суд також не посилався на це як на обґрунтування правомірності відмови. Ішлося виключно про те, були чи не були законні підстави обмежити доступ до публічної інформації.

Отже, суд вирішив, що запитаний указ є конфіденційним, з посиланням на такий основний мотив: «... інформація про особу, яка прийнята до громадянства України або громадянство якої припинено Указом Президента України, є конфіденційною за визначенням в силу Закону, і Президент України як суб'єкт владних повноважень не приймає рішення про віднесення її до конфіденційної, а виконує пряму вказівку Закону, обмежуючи доступ до неї».

Зазначене обґрунтування відсилає до норми статті 21 Закону про інформацію, яка визначає, що конфіденційною є інформація про фізичну особу.

Однак цікавим у цьому випадку є те, що за логікою суду «інформацією про фізичну особу» є весь указ Президента, а не тільки частина з персональними даними.

З цього приводу Закон чітко встановлює, що обмежити у доступі можна інформацію, а не документ. На практиці така норма реалізується через приховування (затушовування тощо) конфіденційних даних у документі (наприклад, імені, адреси особи) і надання його для ознайомлення в іншій частині.

Однак суд не знайшов можливості застосувати таку норму, пояснивши таке:

«В Указах Президента України про прийняття до громадянства України або припинення громадянства України за вирахуванням персональних даних про осіб, яких вони стосуються, не залишається іншої публічної інформації, що могла би бути оприлюднена».

Іншими словами, якщо приховати в указі всі «дані про особу», в ньому нічого не залишиться, тому і надавати для ознайомлення не буде чого. Однак, якщо поглянути на текст самого указу, який поширювався у ЗМІ, окрім даних про фізичних осіб, в ньому залишається щонайменше мотивувальна частина з посиланням на правові норми, резолютивна частина та реквізити документа. Ми не оцінюємо, наскільки документ з прихованими у ньому персональними даними був би цікавий запитувачу, натомість лише констатуємо, що всупереч рішенню суду указ не вичерпується «даними про особу».

Разом з тим не можна не звернути увагу, що АПУ без вагань оприлюднює інші укази з персональними даними, як-то укази про відзначення державними нагородами. У випадку з нагородами мова далеко не завжди йде про «розпорядження бюджетними коштами» (частина п'ята статті 6 Закону), що могло б давати підстави вести мову про особливе правове регулювання. Відтак мають місце фактично аналогічні випадки, однак в одному дані про фізичних осіб оприлюднюються, а в іншому – засекречуються не тільки персональні дані, але й указ як документ.

Цікаво, що в судовому рішенні прямо не зазначено, чи досліджував суд зміст спірного указу, щоб зробити висновок про відсутність у ньому інших даних, окрім персональних. Однак можна припустити, що таки не досліджував, адже в протилежному разі його наявність у матеріалах справи по суті означало б часткове виконання позовних вимог.

Ще одна теза, до якої апелювали сторони, стосувалася попереднього оприлюднення тексту указу. Закон про доступ до публічної інформації з цього приводу встановлює, що інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо він правомірно оприлюднив її раніше.

Суд не побачив можливості застосувати таку норму Закону, зазначивши, що в матеріалах справи відсутні докази правомірності оприлюднення конфіденційної інформації. По суті суд встановив, що спірний указ вже було оприлюднено, однак він підлягає засекречуванню, оскільки «відсутні підстави для висновку про правомірність оприлюднення». В обґрунтування суд послався на те, що присутній у судовому засіданні представник відповідача не надав пояснення щодо підстав оприлюднення вказаної інформації.

Чи не натякнув суд таким висновком на допущене президентською адміністрацією порушення, за яким указ спочатку начебто неправомірно розмістили в мережі, а потім виправилися і перекваліфікували його на конфіденційний? Відповідь, як і оцінку рішення Окружного адміністративного суду м. Києва, чекатимемо в апеляції(<http://jurblog.com.ua/2018/02/chergoviy-spir-pro-dostup-do-publichnoyi-informatsiyi-ukaz-prezidenta-viznano-konfidentsiyim/>). – 2018. – 12.02).

Юридичний блог компанії Jurimex**Про автора:** Оксана Єфімчук, Анастасія Ситницька***Реформа у сфері захисту авторського права і суміжних прав***

У рамках концепції реформи захисту прав інтелектуальної власності, спрямованої на гармонізацію законодавства України з європейським законодавством та імплементації Угоди про асоціацію, до Верховної Ради подано законопроект про зміни в захисті авторського права і суміжних прав (далі – законопроект № 7539).

Ми проаналізували основні положення змін та перспективи їхнього впливу на учасників ринку.

Проект містить як зміни, необхідність яких у межах євроінтеграції є очевидною, так і резонансні положення, які в разі ухвалення можуть негативно вплинути на багатьох учасників ринку.

Чи не найбільш суперечлива частина проекту стосується правового статусу організацій колективного управління правами і їх якісно нового місця у відносинах з телерадіоорганізаціями.

Новели у процесі суспільних обговорень оцінюються як монополізація повноважень на збір роялті. Окрім того, співпраця з ОКУ стає імперативною у низці випадків.

Так, проект пропонує, щоб дозвіл правовласника на кабельну ретрансляцію творів надавався і відповідно винагорода виплачувалася лише через ОКУ.

Нагадаємо, що згідно з чинним регулюванням провайдер, як і телеканал, може самостійно вирішувати питання копірайту без звернення до ОКУ. Наприклад, провайдер може у договорах з мовниками домовитися про покладення на них обов'язку очищення прав на телепрограми або укласти договори безпосередньо з правовласниками. Натомість згідно зі змінами можливості придбати права безпосередньо у власника не залишається. При цьому, якщо сьогодні ще існує дискусія з приводу того, повинні чи ні кабельні провайдери сплачувати роялті за фільми, які ретранслюються як частина телепрограми відповідного каналу, то законопроект дає з цього приводу однозначну відповідь – повинні. Така винагорода перераховується виключно через ОКУ.

Механізм додаткового тиску на телерадіоорганізації – вимога подавати до Нацради договір з ОКУ для оформлення і продовження ліцензії.

Заслуговує на увагу пропозиція врегулювати так званий *overspill* супутникового сигналу за межі території держави. Це слугує меті визначення ліцензійної території в умовах, коли через технічну властивість сигнал неможливо обмежити рамками державного кордону. З цього приводу встановлюється, що публічне сповіщення вважається здійсненим на території України, якщо *uplink* розташований на території України. Аналогічне правило поширюється на випадок, коли український мовник для здійснення публічного сповіщення користується послугами *uplink* за межами України. Однак, з одного боку, позитивне нововведення несе в собі також обов'язок зі сплати роялті на території України. Зі свого боку його сплата можлива тільки через ОКУ.

Спірним вбачається виокремлення правомочності інтерактивного доступу як окремого способу використання об'єктів авторського права та суміжних прав, яке за визначенням фактично видається різновидом права на публічне сповіщення.

Законопроектом пропонується виключити із Закону про авторське право і суміжні права визначення поняття відеограми, яка дійсно є загадковою категорією з незрозумілим змістом, і замінити його на «перший запис фільму».

Окрім того, змінами вперше вводиться поняття «оригінальність» твору, що донедавна існувало в українському законодавстві виключно в Угоді про асоціацію і стосувалося фотографічних творів. Вказаний критерій пропонується поширити на всі твори та визначити, що твір є оригінальним у тому розумінні, що він є результатом інтелектуальної творчості автора.

Законопроект також пропонує зміни в частині розумінні складових твору, які можуть мати самостійну охорону, а саме додавання поряд з назвою твору персонажа твору.

Проектом також вносяться зміни до розподілу прав на службові твори, зокрема комп'ютерні програми і бази даних. Однак цікаво, що загальна неузгодженість про права на службові твори, яка існує між нормами Цивільного кодексу і Закону про авторське право і суміжні права, проектом не усувається.

Законопроект пропонує встановити, що права на усі службові твори, створені працівниками державних органів, належать роботодавцю. Аналогічне передбачається для творів, створених на замовлення держави. Окрім того, визначається, що майнові права на комп'ютерну програму і базу даних належать роботодавцю, якщо інше не визначено договором. Щодо баз даних проектом також запроваджується нова категорія – право особливого роду виробника неоригінальних баз даних. Такі зміни пропонуються з метою імплементації положень Угоди про асоціацію.

Також важлива ініціатива стосується публічних ліцензій, які наразі законодавство взагалі не регулює. Так, статтею 1111 ЦК України пропонується доповнити перелік договорів про розпорядження правами ліцензійним договором на основі публічної оферти, за яким публічна пропозиція публікується разом з примірником твору в цифровому форматі. Ліцензійний договір на основі такої публічної пропозиції вважається укладеним з моменту її прийняття іншою стороною (ліценціатом). При цьому прийняттям оферти можуть вважатися будь-які дії, які виражають згоду, зокрема і звичне на практиці натискання на опцію прийняття умов ліцензії. Такий ліцензійний договір може надавати тільки невиключну ліцензію. Важлива норма також пропонується в частині визначення роялті за публічною ліцензією. Зокрема, вказано, що такий договір може бути безоплатним. Нагадаємо, що згідно з чинним регулюванням (частина 3 статті 1109 Цивільного кодексу) винагорода формально є істотною умовою ліцензійного договору, а її відсутність може породжувати дискусії про неукладеність договору.

Зміни також пропонуються до процесуального законодавства. Зокрема, в ГПК (стаття 36) і ЦПК (стаття 64) додається норма, за якою витяги і виписки з електронних баз ОКУ, які містять дані про авторські та суміжні права, завірені самими ж ОКУ, пропонується вважати письмовими доказами. На практиці в

ОКУ часто виникає складність з підтвердженням у суді своїх повноважень на управління правами зарубіжних правовласників. Так, доводиться запитувати у партнерських іноземних ОКУ ланцюг договорів з кінцевим власником прав, а це не завжди вдається зробити. Як наслідок, можлива відмова в позові через непідтвердженість повноважень. Очевидно, задля спрощення такої процедури ОКУ й лобіюють норму в процесуальні кодекси, що дозволить їм обмежуватися роздруківкою з електронної системи.

Нове регулювання також пропонується відносно розрахунку винагороди при продажу твору образотворчого мистецтва. Так, винагорода автору (спадкоємцю) сплачується, якщо ціна продажу твору (без врахування податків) перевищує 2 мінімальні зарплати. Сума винагороди залежатиме від вартості продажу, наприклад, якщо не перевищуватиме 59 мінімальних зарплат, то винагорода становитиме 5 % ціни продажу, якщо ж ціна буде вища, то % зменшуватиметься. Обов'язок щодо виплати відрахувань несе продавець незалежно від того, він діє від свого імені чи є посередником. Процедура перерахунку такої винагороди здійснюється знову ж таки через ОКУ.

Розширено перелік випадків вільного використання творів (fair use). Зокрема, врегульовано, що без згоди автора і без виплати винагороди можливе безоплатне надання творів некомерційними бібліотеками (крім комп'ютерних програм і баз даних). При цьому, якщо мова йде про користування оцифрованими творами, то надання в користування допускається тільки в приміщенні бібліотеки і без можливості виготовлення електронних копій для користування поза бібліотекою. Також передбачається правове регулювання вільного використання творів у доступному форматі для осіб з обмеженими можливостями.

Окрім того, за аналогією з європейським регулюванням вноситься норма про дозвіл на передачу і тимчасове зберігання творів, якщо це є частиною технологічного процесу (наприклад, інтернет-провайдерами).

Щодо відповідальності, то до статті 51-2 КУпАП додається порушення у формі невиконання передбаченої винагороди, а також збільшується розмір штрафів. Окрім того, пропонується як санкція дозволити суду стягувати не просто збитки, а збитки в подвійному розмірі.

До переліку суб'єктів, які можуть звертатися за судовим захистом авторських і суміжних прав, додано «професійні організації захисту, за якими визнано у встановленому порядку право на представництво суб'єктів прав інтелектуальної власності», статус яких викликає питання (<http://jurblog.com.ua/2018/02/reforma-u-sferi-zahistu-avtorskogo-prava-i-sumizhnih-prav/>). – 2018. – 12.02).

***

Юридичний блог компанії Jurimex

Про автора: Оксана Єфімчук і Анастасія Ситницька

Реформа у правовій охороні винаходів та корисних моделей

У рамках концепції реформи захисту прав інтелектуальної власності, спрямованої на гармонізацію законодавства України з європейським

законодавством та імплементацію Угоди про асоціацію, до Верховної Ради подано законопроект про зміни в правовій охороні винаходів, корисних моделей (далі – законопроект № 7538).

Ми проаналізували основні положення змін та перспективи їхнього впливу на учасників ринку.

Головних практичних цілей законопроекту можна виокремити кілька: боротьба з патентним тролінгом внаслідок жорсткішого регулювання корисних моделей; боротьба з вічнозеленими патентами, яка особливо актуальна для фармацевтичного сектору; введення інституту патентних опозицій (pre-grant і post-grant); визнання недійсним патентів в адміністративному порядку; врегулювання електронного документообігу шляхом надання можливості подавати заявки в електронній формі.

Про зловживання інститутом корисних моделей, які часто використовуються для «тролінгу» конкурентів, відомо давно. Так, запатентована фактично за деклараційним принципом корисна модель нерідко використовувалася для заборони на звичні і далеко не нові речі.

Законопроект пропонує звужити коло об'єктів патентування у формі корисних моделей. Якщо раніше всі об'єкти, що могли бути запатентовані як винахід (у т. ч. речовина, процес (спосіб) та їх нове застосування) могли отримати правову охорону в формі корисної моделі, то у разі прийняття законопроекту об'єктом корисної моделі буде вважатися виключно пристрій.

Окрім того, запроваджується можливість будь-якої особи ініціювати експертизу по суті відносно корисної моделі. Щоправда, у проекті вказано, що відповідний висновок про відповідність чи невідповідність її умовам патентоздатності може бути використаний заявником в Апеляційній палаті чи суді при оскарженні дійсності патенту. З цього слідує, що можливості протистояти самій реєстрації корисної моделі на підставі такого висновку не вбачається. Втім для такого протистояння передбачена інша процедура, а саме патентна опозиція, про яку йтиметься нижче.

Щодо боротьби з «вічнозеленими патентами», то її пропонується реалізувати через скорочення переліку патентоздатних об'єктів. Так, законопроектом значно доповнено перелік об'єктів, на які не поширюється правова охорона, серед них хірургічні або терапевтичні способи лікування людини або тварини; нові форми відомого з рівня технології лікарського засобу, у тому числі солі, складні ефіри, прості ефіри, композиції, комбінації та інші похідні, поліморфи, метаболіти, чисті форми, розміри часток, ізомери, нове дозування або будь-яка нова властивість чи нове використання відомого лікарського засобу тощо.

Запровадження таких обмежень повинно слугувати зменшенню кількості не інноваційних за своєю суттю патентів на лікарські засоби, що зі свого боку сприятиме зниженню цін.

Окрім того, важливим нововведенням є норма про патентні опозиції. Так, передбачається закріплення права подання мотивованого заперечення проти заявки на винахід протягом 6 місяців від дати публікації відомостей про заявку (т. з. pre-grant opposition). Детальний порядок їх подання ще має визначити Мінекономрозвитку.

Також поряд з існуючим судовим порядком визнання патенту недійсним пропонується запровадити можливість визнання патенту на винахід (корисну модель) недійсним в адміністративному порядку згідно з принципом «post-grant opposition». Це передбачає право будь-якої особи ініціювати питання визнання патенту недійсним шляхом подання відповідної заяви до Апеляційної палати. Строк для винаходів – 9 місяців після публікації відомостей про реєстрацію, а для корисних моделей – протягом усього строку чинності прав і навіть після припинення чинності.

Загалом надання Апеляційній палаті таких повноважень, з одного боку, може виявитися позитивним кроком, який спростить боротьбу з неякісними патентами. Зокрема, порівняно з судовою тяганиною адміністративна процедура має бути значно оперативнішою. З іншого боку, такі нові повноваження Апеляційної палати можуть ставитися під сумнів у зв'язку з фактичною підміною нею суду.

Крім того, задля узгодження зі статтею 220 Угоди про асоціацію впроваджується інститут сертифікатів додаткової охорони (SPC). Так, на противагу існуючому сьогодні механізму продовження строку дії патенту у випадках, коли продукт потребує спеціального дозволу (наприклад, лікарський засіб), зміни передбачають більш чітку регламентацію строку продовження (дії сертифіката) і процедуру ініціювання його отримання. Зокрема, клопотання про видачу сертифіката може бути подане тільки протягом 6 місяців від дати реєстрації винаходу або від дати видачі першого дозволу відповідного компетентного органу, залежно від того, яка з цих дат є пізнішою. Строк дії сертифіката визначається як період між датою подання заявки на винахід і датою одержання власником патенту першого дозволу на відповідний продукт, мінус 5 років.

Також заслуговує на увагу введення нового важливого винятку з правової охорони. Зокрема, пропонується додати норму, згідно з якою не вважається порушенням використання запатентованого винаходу чи корисної моделі у дослідженнях, які проводяться для реєстрації лікарських засобів, засобів захисту тварин і рослин.

Зміни також торкнулися відносин між нерезидентом і експертною установою. Зокрема, якщо раніше іноземці могли діяти виключно за представництвом патентних повірених, то тепер вони можуть безпосередньо подавати заявки, сплачувати збори та держмити, надавати копії попередньої заявки для встановлення дати пріоритету.

Законопроектом також запроваджується можливість подання заявки на реєстрацію в електронній формі. Умова – використання електронного цифрового підпису.

Хоча законопроект не позбавлений недоліків, його зміст загалом характеризується як позитивний через гостру потребу у вирішенні давно існуючих проблем, на вирішення яких він спрямований (<http://jurblog.com.ua/2018/02/reforma-u-pravoviy-ohoroni-vinahodiv-ta-korisnih-modeley-2/>). – 2018. – 13.02).

Блог на сайті «Українська правда»**Про автора:** Віталій Шабунін, голова правління Центру протидії корупції**“Вбити” незаконне збагачення. Дубль 2**

Не встигли в ЗМІ закінчити обурюватися законопроектом №7499, яким депутати хотіли скасувати кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, як у парламенті знайшли новий спосіб уникнути покарання за непояснені статки. Тепер депутати хочуть, щоб "дозволи" на розслідування незаконного збагачення НАБУ, Нацполіції та всім іншим правоохоронцям видавало НАЗК.

Такий законопроект №7315 зареєстрували народні депутати Яків Безбах та Костянтин Жеваго ще в листопаді минулого року. Але після невдалої спроби скасування "незаконного збагачення" про цей законопроект у терміновому порядку згадали. Уже завтра, 7 лютого, цей продукт страху політиків перед відповідальністю за корупцію розглядатиме комітет з правоохоронної діяльності під керівництвом пана Кожем'якіна.

Законопроектом №7315 пропонується дозволити розпочинати кримінальні провадження виключно "у разі наявності висновку щодо недостовірності задекларованих відомостей або наявності ознак незаконного збагачення, у рішенні центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, прийнятому за результатами здійснення повної перевірки декларації (декларацій) осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування".

Тобто кримінальне провадження щодо незаконного збагачення чи брехні в електронній декларації може бути розпочато лише у разі, якщо попередньо декларацію чиновника перевірило НАЗК і побачило у ній ознаки незаконного збагачення або недостовірної інформації. Це означає, що фактично "дозволи" на розслідування незаконного збагачення та брехні в деклараціях руками НАЗК роздаватиме віднині Адміністрація Президента і виключно щодо непокірних депутатів та чиновників.

Що це означає?

Враховуючи "ефективність" НАЗК у перевірці е-декларацій, ініціативи на розслідування незаконного збагачення просто не буде. Або навіть скоріше – буде, але лише по неугодним.

Так, станом на кінець 2017 року НАЗК спромоглося затвердити висновки щодо перевірки 143 декларацій із близько 1,2 млн.

Більше того, за рік роботи НАЗК самостійно виявила ознаки ймовірних злочинів лише у семи деклараціях (незаконне збагачення, брехня в декларації, неподання декларації). У багатьох випадках, у НАЗК не може зібрати голосів для прийняття елементарних рішень – так у 9 кейсах за зверненнями Центру протидії корупції НАЗК не змогло зібрати голосів для прийняття рішення про початок перевірки, відмову або ж затвердження її результатів.

Нещодавній скандал навколо НАЗК, співробітники якого підтвердили керованість перевірок декларацій з Адміністрації Президента, говорить лише

про одне – страх ТОП-посадовців перед розслідуваннями НАБУ та бажання Банкової перед виборами контролювати цей процес.

І це не дивно, адже кожна 5 справа НАБУ розслідується саме за фактом незаконного збагачення чи брехні в деклараціях. У порівнянні з 7 "дозволами" НАЗК, Антикорупційне бюро самостійно розпочало 66 розслідувань за цими статтями.

Цікаво те, що в тих деклараціях ТОП-посадовців, де НАЗК "не помітило" проблем, журналісти або детективи НАБУ знайшли незадекларовані будинки, нерухомість за кордоном або елементарне неспівпадіння витрат та законних доходів.

Так, журналісти запідозрили нардепа від БПП Олександра Третякова у приховуванні квартири в Тель-Авіві вартістю 5,5 мільйонів доларів. Проте НАЗК підготувало висновок про відсутність порушень у декларації Третякова. НАЗК дало такий висновок, НЕ ОТРИМАВШИ інформації від компетентного органу іноземної держави майна депутата.

НАЗК дійсно має право затвердити результати перевірки не дочекавшись певних відповідей від іноземних та українських органів, але цілком можливо, що НАЗК ніколи і не отримає відповідної інформації від іноземців, адже співпраця НАЗК з іноземними органами влади не врегульована належними чином відповідними міжнародними угодами. І зовсім інша справа у випадках, коли такі факти розслідуються вже правоохоронцями, які можуть направляти відповідні запити в рамках міжнародної правової допомоги.

Нещодавно детективи НАБУ повідомили про підозру в незаконному збагаченні та брехні в декларації Лідії Гаврилової – голови Держаудитслужби України. Детективи за час розслідування зібрали докази, що чиновниця набула за кошти невідомого походження майно на 10 мільйонів гривень та свідомо занижила його вартість у декларації. Чи не єдиним аргументом Гаврилової в суді в свій захист була саме відсутність висновку НАЗК за цими фактами.

Так само, ЦПК ще 22 серпня минулого року звернувся до НАЗК щодо перевірки декларації нардепа Дзензерського, який не вказав борги на 3 млрд гривень. Наявність боргів нардепа підтверджено кіпою судових рішень, але НАЗК досі не завершило перевірки.

Проте, у разі ухвалення законопроекту №7315 НАБУ не зможе навіть розпочати справу за таких обставин, навіть маючи на руках докази наявності незадекларованого майна!

Амністія незадекларованого

Ухвалення законопроекту №7315 дозволить чиновникам отримувати повну амністію на невнесення коштовного майна в декларацію взагалі. Адже наразі НАЗК, відповідно до затвердженого ними порядку здійснення повних перевірок, перевіряють лише те, що внесено у декларацію, а не повний обсяг того, що підлягає декларуванню.

Це означає, що НАЗК самостійно не буде перевіряти інформацію про наявність у чиновників незадекларованих офшорів чи закордонної нерухомості, але і не дозволить НАБУ чи Національній поліції розслідувати це в рамках кримінальної справи. Фактично, все, що НЕ задекларує чиновник, не буде перевірятися, а отже, і не зможе бути визнаним незадекларованим майном.

Привіт усім елітним лондонським квартирам, офшорам чи навіть незадекларованим будинкам тещ, сватів і братів під Києвом. Довести, що держслужбовець живе в ньому і їздить на Лексусі, оформленим на матір-пенсіонерку можна лише в рамках кримінального провадження та оперативно-розшукових дій, але ніяк не перевірки НАЗК.

Таким чином, один недолугий висновок НАЗК за результатом "перевірки" декларації перетвориться у вічну індульгенцію для корупціонерів, видавати яку будуть на Банковій.

Законопроект Безбаха-Жеваго захистить декларантів-брехунів та незаконно-збагаченців від відповідальності не тільки у майбутньому. У разі його ухвалення адвокати домагатимуться виправдання обвинувачених або навіть закриття раніше відкритих кримінальних справ по незаконному збагаченню та брехні в декларації просто на підставі відсутності рішення НАЗК. Для цього НАЗК навіть не доведеться нічого робити. Судіть самі: за декларацію народного депутата Дейдея НАЗК взялося наприкінці серпня 2017 року, коли НАБУ вже мало відкрите кримінальне провадження по ньому проте нам не вдалося знайти інформацію про результати такої перевірки.

Відповідальність за корупційні статки явно фігурує у страшних снах депутатів. 66 кримінальних проваджень у НАБУ по брехні в деклараціях та незаконному збагаченню, серед яких депутати від різних фракцій та міністри додають ентузіазму нашим народним обранцям таки знайти спосіб уникнути покарання за брехню та мільярдні статки, які важко пояснити працюючи десятиліттями на благо бідного українського народу (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/shabunin/5a799405069d4/>). – 2018. – 06.02).

***

Блог на сайті «Ракурс.иа»

Про автора: Ольга Никодимова

Уплати алименты, иначе не сядешь за руль, не уедешь за границу и... не поохотишься

Обезоруженный, «безлошадный» и невыездной алиментщик попадет в открытый реестр родителей, задолжавших собственному ребенку

Уплата алиментов. Начиная со вторника, 6 февраля 2018 года, вступает в силу новый закон. Речь идет об усилении защиты прав ребенка на надлежащее содержание путем усовершенствования порядка принудительного взыскания алиментов (законопроект №7277). Вот какие новации ждут родителей, задолжавших своему ребенку.

Запрет управлять автомобилем. Ограничение права управления транспортными средствами не будет применяться, если это лишит должника основного законного источника доходов. То есть это коснется значительного количества тех, кто, например, «грачует» без соответствующего оформления. Исключение предусмотрено также, если должник использует транспортное средство в связи с инвалидностью, проходит военную службу или находится в АТО, а также в случае отсрочки или рассрочки в выплате алиментов.

Должнику запрещено пользоваться огнестрельным охотничьим,

пневматическим и охолощенным оружием, устройствами отечественного производства для отстрела патронов, снаряженных резиновыми или аналогичными по своим свойствам метательными снарядами несмертельного действия.

Также предусмотрено ограничение права должника на охоту.

Запрещен выезд за границу до полного погашения долгов по алиментам.

Как погашать долг, если у алиментщика нет работы? Предусмотрено привлечение к 240 часам общественно полезной работы в пользу местной общины с направлением средств на счет ребенка. Это может быть уборка улиц, покраска заборов. Такие работы не назначаются лицам, признанным инвалидами I или II группы, беременным женщинам, женщинам старше 55 лет и мужчинам старше 60 лет.

И еще несколько новаций.

Тот из родителей, который проживает с ребенком, может под свою личную ответственность выезжать с ним за границу в краткосрочные путешествия без нотариального согласия злостного неплательщика алиментов (то есть такого, который не платит более полугода).

Тот, кто подает заявление о выдаче судебного приказа о взыскании алиментов, освобождается от уплаты судебного сбора.

Кроме того, будет вестись реестр должников по уплате алиментов, куда преступники попадают автоматически. Реестр будет доступен для всех.

Только в столице насчитывается почти 7 тыс. злостных неплательщиков алиментов, сумма задолженности которых превышает сумму соответствующих платежей за 6 месяцев (<http://racurs.ua/1849-alimentschikov-oblojili-so-vseh-storon-ne-syadesh-za-rul-ne-uedesh-za-granicu-i-ne-poohotishsya>) .– 2018. – 05.02).

***

Блог на сайті «Обозреватель»

Про автора: Олег Надава, народний депутат України

"Закон о реинтеграции" – это закон про то, что мы видим собственными глазами

"Сурков и Волкер обсудили размещение миссии ООН на Донбассе", "Сурков и Волкер договорились не в интересах Украины", "Волкер и Сурков не пришли к единой позиции по закону о реинтеграции Донбасса"... Четвертая встреча спецпредставителя Госдепартамента США Курта Волкера и "серого кардинала" Путина Владислава Суркова относительно урегулирования конфликта на Донбассе породила целую информационную бурю в СМИ и дала почву для обсуждений разного рода экспертам. Оценки и предположения охватывают весь возможный спектр – от победных реляций до пораженческих заявлений.

Для меня происходящее на Донбассе – а, следовательно, и эта встреча – не просто информационный повод. Речь идет о судьбе моей малой родины. Поэтому позволю себе высказать свои соображения на сей счет.

Итак, о чем же договорились Волкер с Сурковым? Да по большому счету –

ни о чем. Существенного сближения позиций так и не случилось. Основной камень преткновения – вопрос размещения на неподконтрольных Украине территориях Донецкой и Луганской областей миротворческого контингента. Кремль, как и раньше, категорически против введения миротворцев до выполнения Киевом политической части "Минска" – то есть, до объявления амнистии для боевиков, проведения выборов в ОРДЛО и предоставления ныне оккупированным территориям Донбасса особого статуса через внесение изменений в Конституцию Украины. Но США по-прежнему не намерены сдавать интересы Украины в угоду требованиям Москвы.

Хотя некие изменения в позиции США по поводу миротворцев на Донбассе, по-видимому, таки произошли. Или, по крайней мере, Москве очень хочется всех в этом убедить. И сделать она это пытается устами Суркова, который, кроме констатации предельной важности для РФ вопроса введения миротворческого контингента, заявил, что пакет предложений США, которые Волкер привез в Дубаи, где проходила последняя встреча, "выглядит вполне реализуемым" – в отличие от предложений США, сделанных на предыдущих переговорах в Белграде в ноябре прошлого года.

Признаюсь, лично меня особенно смутила ремарка Суркова о том, что предложенный США "довольно подробный план поэтапного развертывания миссии в увязке с реализацией политических пунктов минских соглашений – это сбалансированный подход, которого мы все время добиваемся". И его обещание – "внимательно изучить" предложения Штатов и дать "своевременный ответ" на следующей встрече с Волкером.

Именно упоминание Сурковым политической части "Минска" в связке с вопросом о введении миротворческой миссии ООН вызывает опасения у меня и должно насторожить официальный Киев. Ведь для нас выполнение этих требований Москвы до вывода российских войск и взятия под контроль украинско-российской границы – категорически неприемлемо!

В комплексе с политической интеграцией временно неподконтрольной части Донбасса в Украину на условиях Москвы – в частности, с тем же "особым статусом", означало бы, что на любых выборах три с лишним миллиона избирателей голосовали бы так и за тех, на кого прямо укажут из Москвы.

Но, если даже предположить, что по миротворцам позиции США и России несколько сближаются, то во втором, принципиальном для обеих сторон вопросе, ни о каком сближении и речи нет. Я имею в виду недавно принятый украинским парламентом закон № 7163 – пресловутый "закон о реинтеграции Донбасса".

В оценке этого закона, который даже в Украине вызвал столько споров, США и РФ придерживаются диаметрально противоположных позиций. Если Волкер в очередной раз подчеркнул, что участие России в событиях на Донбассе можно считать оккупацией и вторжением, и данный закон только фиксирует этот факт, то с позиции Москвы "закон про реинтеграцию" – не что иное, чем "запоздалая легализация незаконных действий киевской власти в ходе конфликта на юго-востоке".

На самом деле, законопроект № 7163 – или "закон о реинтеграции" – ничего общего с реинтеграцией не имеет. Об этом говорит даже его название – "Об

особенностях государственной политики по обеспечению государственного суверенитета Украины над временно оккупированными территориями в Донецкой и Луганской областях". То есть, он про то, как властям выстраивать отношение ко временно оккупированным территориям. И как мы можем защищать права и интересы наших граждан, остающихся в оккупации. О том, насколько это важно, говорил в Дубаях и Волкер.

Если конкретнее, то закон сохраняет право собственности и имущественные права всех граждан Украины – как людей, до сих пор живущих в оккупированных районах Донецкой и Луганской областей, так и вынужденных переселенцев, как частных лиц, так и предприятий. При этом, закон защищает, в том числе, и права граждан на имущество, оставшееся за линией разграничения.

Что это дает? Да хотя бы то, что, если мы наконец решимся требовать в Минске соответствующих компенсаций со стороны оккупационных властей, наше внутреннее законодательство дает для этого все основания.

Кроме того, законом определены основные направления защиты прав и свобод населения Донбасса. И я намерен сделать все от меня зависящее, чтобы в Минске был поднят крайне болезненный для многих тысяч моих земляков вопрос: ограничение их передвижений. С одной стороны, отдельным категориям граждан пересекать линию разграничения запрещают оккупанты. С другой – мы сами фактически отрезаем от себя Донбасс и соотечественников, находящихся в оккупации. Всем известно, что существующих контрольных пунктов пропуска недостаточно, чтобы облегчить для людей пересечение линии разграничения. И этот вопрос тоже необходимо решать всеми доступными способами.

Крайне болезненным остается вопрос освобождения незаконно удерживаемых в ОРДЛО граждан Украины – и ему также уделяется внимание в законе. Успехи есть, но их недостаточно. Так что все ведомства, вовлеченные в работу по обмену пленных, должны активизироваться. И если для освобождения удерживаемых в плену граждан Украины необходимо помиловать уже осужденных представителей ОРДЛО, пусть даже в одностороннем порядке, я убежден, что это нужно делать.

В минусы закона его критики записывают отсутствие нормы о режиме военного положения. Защитники парируют: это сделано, чтобы не нагнетать ситуацию в прифронтовых районах. И мало кто говорит о том, что имеющееся в законе понятие "особый порядок", по факту, дает военным право в районах, соприкасающихся с зонами боевых действий, к примеру, проникать в жилища, забирать транспортные средства, реквизировать другое имущество у местного населения. То есть, делать многое из того, на что они получили бы право и при объявлении военного положения.

Вот только о том, как и когда людям будут компенсироваться повреждения или уничтожение реквизированного имущества – в законе ни слова. Как и о том, какие гарантированные права и свободы будут сохраняться у граждан во время действия этого правового режима. Над этими вопросами еще предстоит поработать. Ведь за каждым словом, каждой запятой этого закона – судьбы и жизни людей. Людей, которым сейчас приходится очень несладко.

Но вернемся к переговорам Суркова и Волкера. Что бы не говорили разномастные эксперты и политики, я считаю, что их результаты в целом

положительны для нас. Ведь Москва так и не смогла навязать Вашингтону свои правила. Да и Волкер, который перед тем как отправиться на переговоры с Сурковым, приехал в Украину, тем самым как бы подал России сигнал: США в переговорах твердо намерены учитывать мнение Киева.

Если же прибавить к этому столь разную оценку со стороны Кремля и Госдепа США принятого Верховной Радой "закона о реинтеграции Донбасса", эксперты, уже объявившие о "сделке" за спиной Киева, явно поспешили с выводами(<https://www.obozrevatel.com/politics/zakon-o-reintegratsii-eto-zakon-pro-to-chto-myi-vidim-sobstvennyimi-glazami.htm>). – 2018. – 01.02).

***

Блог на сайті «Обозреватель»

Про автора: Татьяна Ющенко, адвокат, эксперт Українського Інституту майбутнього

"Суддя для нас – як находка!"

“Суддя нам – як находка!!!”, – так, не приховуючи радості від того, що в районі нарешті з’явився суддя, відповіла журналістам мешканка одного з райцентрів Чернігівщини, де понад півроку не працював місцевий суд. Такі люди, як пані Галина з Куликівки, на власному гіркому досвіді переконались, що нещодавно популярне гасло: "Давайте звільнимо всіх суддів!", яке лунало з вуст багатьох політиків, було нічим іншим як дешевим популізмом, який міг би дорого коштувати народу. Жителі кількох районів нашої держави були позбавлені доступу до правосуддя: не мали можливості оформити спадщину, розлучитись, стягнути аліменти, мусили їздити до інших населених пунктів. Так сталося внаслідок порушення балансу між двома засобами здійснення судової реформи: очищенням та оновленням суддівського корпусу. Якби ж заклик популістів був реалізований в заявленому ними об’ємі та строках, то дисбаланс неминуче призвів би до тотального кадрового колапсу в судовій системі та глибинній кризі в державі.

В демократичній країні судовий контроль є тим механізмом, що попереджує концентрацію влади в одній інституції, тому що саме суд є вартовим демократії. У зв’язку з цим, частину вини за трагічні події, які мали місце на Майдані, українцями було небезпідставно покладено на суди. Всі ми пам’ятаємо, коли в ті тривожні часи деякі суди, чи то зі страху чи з інших причин, обираючи між верховенством права та мнимою законністю, зупинялись на останній. Це призвело до суттєвого звуження, порушення прав людини та громадянина. Як на дріжджах росла недовіра до всієї судової системи, а з нею – запит суспільства на справедливість. Вимоги Революції Гідності зводились до того, щоб: знайти та покарати винних у кровопролитті злочинців, очистити суддівські лави від корупціонерів, відібрати нових людей, які будуть гідними того, щоб проголошувати рішення іменем України. Цим скористались деякі політики та пропонуючи простий рецепт "звільнити всіх" нав’язували з телеекранів думку про заангажованість всього суддівського корпусу. Хоча з 9200 осіб, які займали станом на 2014 рік суддівські крісла, лише декілька десятків мали стосунок до т.з. справ Майдану. Владі було вигідно

виправдовувати відсутність якісних змін в державі недореформованою судовою системою. Ми настільки звикли, що у всьому винен суд, що скоро навіть поламаний ліфт в під'їзді будемо списувати на "злих суддів", які не хочуть чесно судити. Чи не можуть, як донедавна у Куликівці? Бо немає кому...

Виникають традиційні питання: хто винен і що робити?

Після Революції Гідності з метою реформування судової системи одночасно розпочались два процеси: очищення та оновлення. За тією різницею, що очищення політики та громадськість увімкнули на четверту передачу, а оновлення державні органи на високу передачу фізично не змогли увімкнути, оскільки посадити нового суддю в крісло, за діючим законодавством, можна в строки від 12 до 24 місяців.

В результаті маємо ситуацію, за якої нині в судах України є вільними до заміщення майже 2000 суддівських посад. В багатьох судах з передбачених за штатним розписом п'яти суддів працює лише один. До прикладу, в рідній Президентіві Вінницькій області 53 вакантних посади судді, 4 суди, в яких працює лише один суддя (Тростянецький, Крижопільський, Теплицький, Чечельницький райони). На практиці це виглядає так: захворів суддя – робота стала, пішов у відпустку – знову все спинилось. І таких районів в кожній з областей нашої держави не один чи два, їх сотні!

Але й це ще не все. Вища кваліфікаційна комісія суддів України анонсувала процедуру кваліфікаційного оцінювання (перевірки на добросовісність) всіх суддів. На сайті однієї з громадянських платформ "Чесно. Фільтруй суд" розміщена інформація про суддів міста Києва. Чорним часником помічені судді, які на думку громадськості порушили щонайменше один з критеріїв добросовісності. Так ось, якщо вірити цим даним, то виходить, що в столиці потрібно звільнити 50 % суддів, які там залишились працювати. Згідно з статистичними даними, до прикладу в Святошинському та Оболонському районних судах 11 вакансій, в Печерському – 7. То чи судді винні в тому, що призначають справи через 2-3 місяці після відкриття провадження у справі? В Солом'янському (в народі антикорупційному) суді 8 суддівських вакансій. І, найголовніше, черги на відрядження, наприклад, у Печерський районний суд(!), немає. Ніхто не бажає ночувати на роботі БЕЗ вихідних, лікарняних та відпусток, зате ЗІ скаргами, погрозами та тиском. А між іншим, за минулий рік слідчі судді того самого "одіозного" Печерського р/с постановили біля 80000 ухвал (!), і щоб потрапити до судді слідчі записуються в чергу з 5:00 ранку...

Це означає, що бажаючі видозмінювати судову систему виключно шляхом очищення повинні якимось усвідомлювати наслідки своїх дій та пояснити, наприклад тьоті Галі з Куликівки або столичному слідчому причину неможливості своєчасно оформити право на спадщину чи необхідності стояти в черзі на прийом до судді. Тим часом, цілі райони рятують судді, які залишаючи домівки та рідних, добровільно погоджуються їхати в іншу місцевість. Але як відомо, від перестановки доданків сума не змінюється, навантаження не зменшується. Оголошений в квітні минулого року добір кандидатів на посади суддів місцевих судів триває і завершиться в повному обсязі не раніше 2019 року. Крім того, не варто сподіватись, що кілька сотень перших призначень докорінно змінить існуючу ситуацію. Як відбір, так і підготовка судді –

довготривалий процес. Це об'єктивні речі, які потрібно було врахувати перед тим, як починати зачистку судової системи.

Отож тьотя Галя з Куликівки має рацію, коли радіє живому повноважному судді. За нинішніх умов – як находка! (<https://www.obozrevatel.com/society/suddya-dlya-nas-yak-nahodka.htm>). – 2018. – 12.02).

***

Блог на сайті «Zaxid.net»

Про автора: Михайло Цимбалюк, голова Львівської обласної партійної організації ВО «Батьківщина»

Батьківські внески як порятунок для української освіти

Заборонити батьківські комітети не можна дозволити... У Міністерстві освіти на науки заплуталися в тому – де ж варто ставити кому в першому реченні. Минулого тижня галас довкола батьківських комітетів здійснювався після того, як у соціальних мережах з'явилося повідомлення про те, що головний освітянин України Лілія Гриневич нібито заборонила батьківські комітети у школах.

Пізніше міністр спростувала інформацію про заборону батьківських комітетів. За її словами, у Міністерства немає повноважень на врегулювання питань діяльності батьківського самоврядування. Складається враження, ніби у Міносвіти наскільки звикли до постійних батьківських «добровільних» внесків, що включили ці комітети у своє підпорядкування, а насправді ж це незалежне об'єднання, яке, маємо визнати, втратило свій справжній формат і мету.

Звісно, батьківські комітети у школах та садочках потрібні, але не в такому вигляді як вони зараз працюють. Наразі батьківський комітет – це лише виконавець доручень керівництва, яке здебільшого чомусь не вважає за потрібне звітувати перед батьками, для чого потрібні ті чи інші речі, на які збираються кошти. Також керівництво шкіл часто банально не радиться з батьками щодо будь-яких питань матеріально-технічної бази.

Зараз основне завдання більшості батьківських комітетів навчальних закладів – збір грошей на потреби учнів. Але батькам потрібно перестати бути колекторами, а натомість стати партнерами. Так, між учнями та адміністрацією навчального закладу має бути ланка, яка мала би виконувати громадський контроль за освітнім процесом, батьківський комітет повинен бути залучений до організації різноманітних заходів, об'єктивності оцінювання знань учнів, але в жодному випадку тут не має бути фінансової складової. Єдиний варіант – це створення благодійних фондів (європейська модель), лише за умови, що це відбувається добровільно і без «чорної бухгалтерії». Водночас Міністерство освіти на науки не може знімати з себе відповідальності за забезпечення матеріальної бази шкіл та дошкільних закладів.

Як юрист дозволю актуалізувати справжню функцію батьківських комітетів – це органи самоврядування. Згідно із чинним законодавством, батьківські комітети мають право вносити пропозиції керівництву та іншим органам самоврядування загальноосвітньої установи й одержувати інформацію про

результати їх розгляду, брати участь в обговоренні локальних актів загальноосвітньої установи, виносити громадський осуд батькам, які ухиляються від виховання дітей у родині, голова комітету може бути присутнім на окремих засіданнях педагогічної ради, інших органів самоврядування з питань, що відносяться до компетенції комітету.

... В нашій країні наскільки все комерціалізувалося, що за «безкоштовну медицину» ми платимо, за «безкоштовну освіту» теж платимо. На жаль, держава не може виконувати конституційних зобов'язань, а в результаті потерпають звичайні українці, які без грошей в кишенях просто мають зв'язані руки... (https://zaxid.net/batkivski_vneski_yak_poryatunok_dlya_ukrayinskoyi_osviti_n1448571). – 2018. – 08.02).

***

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Андрій Бойко, суддя Одеського апеляційного адміністративного суду

Адміністративна реформа

Поки всі будуть шукати «крайніх» – правильних судових рішень не буде. Саме це засвідчує у своїх рішеннях Страсбург.

На практиці зустрічаються випадки, коли особа, яка вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушено її права, звертається з позовом до суду через свою юридичну необізнаність чи то з інших причин визначає в якості відповідача суб'єкта, який за законом не може виступати самостійним відповідачем у справі, або ж протягом тривалого розгляду відповідної справи в судах різних інстанції правильно визначений при зверненні з позовом до суду відповідач втрачає свій статус у зв'язку з внесенням змін до нормативних актів, які регламентують його діяльність.

Тобто дуже часто в позовах проти держави про відшкодування шкоди постає питання саме особи відповідача. Власне кажучи, в Україні популярною підставою для відмови в таких позовах проти держави є посилення всіх органів влади на «моя хата скраю», а суди, на жаль, приймають такі заперечення.

Частиною 3 статті 48 КАС України суду надано право замінити первісного відповідача належним відповідачем, не закриваючи провадження у справі у разі встановлення, що позов подано не до тієї особи, яка повинна відповідати за позовом, та у випадку наявності згоди позивача на вчинення відповідних дій. Згідно з вказаною нормою, такі дії суд може здійснити до ухвалення рішення у справі.

З врахуванням того, що одним із визначальних принципів адміністративного судочинства є принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі, вважаю, що вчинення саме судом першої інстанції дій, спрямованих на визначення правильного відповідача та залучення його до участі у справі, є надважливим, оскільки частина 6 статті 48 Кодексу, як наслідок заміни неналежного відповідача чи залучення належного відповідача, передбачає розгляд адміністративної справи спочатку.

Апеляційному перегляду часто підлягає справа, відповідачем у якій є

неналежний орган, та в якій публічно-правовий спір вже вирішено. З урахуванням того, що суд апеляційної інстанції позбавлений такої процесуальної можливості, як заміна неналежної сторони та розгляд справи спочатку, тому апеляційний суд не перевіряє правильність вирішення спору по суті спірних правовідносин, а змушений приймати рішення про відмову у задоволенні позовних вимог позивача як таких, що пред'явлені до суб'єкта владних повноважень, який не може відповідати за ними.

При цьому на відміну від суду касаційної інстанції в суду апеляційної інстанції відсутні повноваження за наслідками розгляду апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції на скасування такого рішення та направлення справи на новий розгляд до суду першої інстанції. Таке право надано суду апеляційної інстанції, відповідно до ст.318 КАС України, лише у випадку прийняття судом рішення з порушенням правил юрисдикції (підсудності).

Дійсно, в тому випадку позивач не позбавлений права повторно звернутися до суду першої інстанції з правильним визначенням сторін спору. Однак йому, по-перше, не повертається судовий збір, який він сплатив при первинному зверненні до суду, і, по-друге, нерідко закінчується встановлений процесуальним законодавством строк звернення з позовом до суду, щодо поновлення якого особа змушена подавати відповідну заяву і доводити поважність причин пропуску такого строку.

В світлі такого підходу цікаве рішення ЄСПЛ «PLECHANOW v. POLAND» (№22279/04).

Згідно з фабулою справи, заявник подав позов про відшкодування шкоди, завданої попередньо визнаним незаконним рішенням органу влади. Однак між прийняттям незаконного рішення і позовом був значний проміжок, під час якого пройшла адміністративна реформа і питання особи відповідача було дискусійним. Різні суди тлумачили це питання по-різному. В результаті національні суди постановили, що заявники дійсно понесли збитки, але вони неправильно визначили відповідача, а тому в позові слід відмовити.

ЄСПЛ зазначає, що на заявника не повинен покладатись тягар у визначенні особи відповідача. Держава зобов'язана допомогти заявнику ідентифікувати особу відповідача в таких спорах. А отже, було порушення ст.1 протоколу №1 до Конвенції.

У справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» зазначено вагомий аргумент: якщо йдеться саме про справи стосовно тривалості проваджень, найефективнішим рішенням є запровадження засобу, який би прискорював провадження і не допускав би надмірно тривалого провадження у справі (див. рішення у справі «Скордіно проти Італії» (№1) (Scordino v. Italy) (no. 1) [GC], №36813/97, п. 183, ECHR 2006-...). Так само й у справах про невиконання судових рішень будь-який засіб юридичного захисту, який дозволяє запобігти порушенню шляхом забезпечення вчасного виконання рішення, є в принципі найціннішим. Однак, якщо судові рішення винесене проти держави і на користь фізичної особи, від такої особи в принципі не слід вимагати використання таких засобів (див. згадане вище рішення у справі «Метаксас проти Греції», п. 19): тягар виконання такого рішення покладається головним чином на органи влади, яким слід використати всі засоби, передбачені в національній правовій системі,

щоб прискорити процес виконання рішення і не допустити таким чином порушення Конвенції (995_004) (див. згадане вище рішення у справі Акашева, пп. 21-22).

Обов'язковість судової практики Європейського суду визначено ч.2 ст.8 КАС України, згідно з якою суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини.

Україна визнає юрисдикцію ЄСПЛ щодо всіх питань, пов'язаних із тлумаченням і застосуванням Конвенції. Це визначено і в Законі України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів №2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року.

Враховуючи ст.9 Конституції України, норми таких правових актів є нормами внутрішнього законодавства України.

На мою думку, для нас, суддів України, обов'язковим є аналіз та застосування практики Європейського суду. Навіть якщо застосування норм Конвенції автоматично і не вплине на кількість звернень проти України до Європейського суду з прав людини, це буде вплив опосередкований, шляхом виправлення помилок і недоліків українського законодавства.

Поза сумнівом, аргументація власної позиції з посиланням на відповідне рішення Європейського суду з прав людини є переконливим аспектом прийняття судового рішення, що має змусити протилежну сторону хоча б замислитись над правомірністю своїх дій.

Очевидно, що лише в такому випадку можна буде говорити про те, що судова система в Україні працює ефективно, забезпечуючи повний, всебічний та чесний розгляд справ протягом розумного строку незалежним і безстороннім судом(<https://sud.ua/ru/news/blog/115176-administrativna-reforma>). – 2018. – 19.02).

***

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Евгений Морозов адвокат

Верховний Суд: підтвердження повноважень представника юридичної особи

Верховний Суд: умови, з дотриманням яких повноваження представника юридичної особи вважаються належним чином підтвердженими

Відповідно до частини третьої статті 3 КАС України, провадження в адміністративних справах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи.

Пунктом 1 частини п'ятої статті 332 КАС України встановлено, що касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається суддею-доповідачем, якщо касаційна скарга подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Згідно з частиною третьою статті 55 КАС України, юридична особа, суб'єкт владних повноважень, який не є юридичною особою, бере участь у справі через

свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її (його) імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника.

За змістом частин першої, третьої статті 59 КАС України, повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені довіреністю фізичної або юридичної особи, зокрема, довіреність від імені юридичної особи видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами.

Частиною шостою статті 59 КАС України встановлено, що оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

Частиною 4 статті 213 КАС України встановлено, що касаційна скарга підписується особою, яка її подає, або її представником, який додає оформлений належним чином документ про свої повноваження.

За змістом частини 3 статті 58 КАС України довіреності від імені особи публічного права видаються за підписом керівника або іншої уповноваженої на те особи і засвідчуються печаткою такої особи публічного права (за наявності).

Водночас і нормами КАС України в редакції Закону України від 3 жовтня 2017 року №2147-VIII, що набрали чинності 15 грудня 2017 року (частини 3 та 6 статті 59), закріплено, що довіреність від імені юридичної особи видається за підписом посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами, а її оригінал або засвідчена у визначеному законом порядку копія приєднуються до матеріалів справи.

Таким чином, касаційна скарга від імені Державної фіскальної служби підписана представником, на підтвердження чого додано копію довіреності, засвідчену цією ж особою, залишається без руху (у другій, третій, четвертій, п'ятій та ін. справах – поверненню скаржнику (!!!)) для усунення недоліків з наведеними вище приписами процесуального закону (Ухвала ВС від 05.01.2018 р. у справах № 820/3084/17 (ЄДРСРУ № 71489258), №819/492/17 (ЄДРСРУ № 71489263), №815/1832/17 (ЄДРСРУ 71489241), № 804/2619/17 (ЄДРСРУ № 71489235), № 826/6708/15 (ЄДРСРУ № 71489213), № 818/1031/17 (ЄДРСРУ № 71489210)).

ВИСНОВОК: Положення наведених норм процесуального права дають підстави для висновку, що повноваження представника юридичної особи, в тому числі суб'єкта владних повноважень, можуть підтверджуватись: довіреністю, яка видана від її імені та підписана особою, уповноваженою на це законом або установчими документами; ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність»; копіями цих документів, засвідченими у встановленому законом порядку чи підписом судді (<https://sud.ua/ru/news/blog/114805-verkhovniy-cud-pidtvverdzhennya-povnovazhen-predstavnika-yuridichnoyi-osobi>). – 2018. – 12.02).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Владислав Власюк, генеральний директор Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності Міністерства юстиції України; Хорохонько Ольга, експерт з прав людини Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності

Роль держави в сфері захисту прав людини: права – захищати, свободи – не займати

Місія держави щодо прав людини ґрунтується на основі «суспільного договору» з урахуванням балансу між публічним та приватним інтересом.

Роль держави в сфері захисту прав людини: права – захищати, свободи – не займати

В світі, де так багато усього, що нас відрізняє і віддаляє один від одного, задля миру та спільного блага треба шукати те, що нас об'єднує. Таким об'єднуючим фактором є права людини як для окремих індивідів, так і для цілих держав.

Розподіл ролей та функцій

Для комфортного життя людям потрібна чітка і зрозуміла структура, в якій вони зможуть ефективно співіснувати та взаємодіяти. Суспільство також потребує арбітра, який міг би неупереджено, без прихованих мотивів та об'єктивно вирішувати конфлікти та суперечки, а за їх вирішенням винести справедливий вирок задля врегулювання ситуації. Внаслідок цивілізаційного розвитку та на основі тяжіння до демократії таким арбітром стала держава. Для цього довелось наділити її унікальними за своєю природою повноваженнями та функціями (здійснення правосуддя, законодавче врегулювання окремих питань тощо). Повноваженням, як і зазвичай, кореспондують обов'язки. Наприклад, забезпечення громадського порядку є одним з таких обов'язків і передбачає монополію держави на застосування сили. Разом з цим, головною умовою такого застосування є діяльність представників органів державної влади лише в рамках та на підставі закону. Інше обґрунтування не допускається. Саме закон дозволяє функціонування системи державної влади у форматі «стримувань та противаг», що означає збереження балансу влади та недопущення ситуації, за якої функції держави переберуть на себе окремі групи населення. Так не має бути.

Права людини за основу

Державна політика завжди має формуватися з урахуванням головного – прав і свобод людини, і якщо одна із сфер суспільного життя буде вирвана з цього контексту, то відбудеться дисбаланс – політика заради політики. А це, як ми знаємо з історії, добром не закінчується (геноциди, злочини проти людяності).

Держава виступає основним гарантом прав і свобод людини, які є своєрідними стандартами та орієнтирами. В особі органів державної влади вона здатна приймати рішення, які впливають на долю усіх громадян, а тому вкрай необхідно, щоб ці рішення були засновані на принципі поваги до прав людини та були спрямовані на їх наближення до кожного.

Рівні та невід'ємні права людини є основою демократичного і громадянського суспільства, а їх захист має бути кінцевою метою будь-якої державної політики. Невід'ємність не означає непорушність. Порушення основоположних прав відбувається дуже часто, для наочного прикладу можна розглянути статистику ЄСПЛ.

І хоча вони є вродженими, тобто належать кожному від народження, без держави їх реалізація та захист не здається можливим. Будучи основною демократичною цінністю, права людини можуть бути захищені лише в умовах ефективної кооперації та двостороннього зв'язку держави та громадянського суспільства.

Сприяння та захист прав людини державою відбувається у зовнішньому (міжнародному) та внутрішньому вимірах. На міжнародному рівні обов'язок захищати права людини кожна держава закріпила перед світовою спільнотою, ратифікувавши низку міжнародних договорів. Держави беруть активну участь у розробці стандартів, створенні інституцій та механізмів моніторингу. Вони першими звертають увагу на порушення міжнародних норм у сфері прав людини і, крім того, мають можливість стимулювати позитивні зрушення щодо їх дотримання.

Термін «права людини» згадується 7 разів у Статуті ООН, а Загальна декларація прав людини була перекладена на 500 мов (сайт ООН), це вказує на їх безумовний пріоритет як в діяльності кожної держави, так і на міжнародному рівні. Білль про права людини, який включає Загальну декларацію та два Пакти про права людини, дозволяє встановити спільні міжнародні стандарти та захищає їх нівелювання на основі культурних відмінностей.

Однак вирішальну контролюючу функцію здійснює саме національна система захисту прав людини, про що не раз було наголошено і в рішеннях ЄСПЛ, де зазначалося про його субсидіарну (допоміжну) роль. Дотримання прав людини в кожній окремій державі є значним внеском для досягнення глобальних цілей – миру, демократії, розвитку та безпеки. Саме тому необхідне створення національних інституцій (Директорат з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності), які виконуватимуть загальні та конкретні функції із захисту та сприяння правам людини. Вони, на відміну від неурядових організацій, мають необхідні повноваження, делеговані урядом. А їх місія є важливою, оскільки усі галузі державного регулювання та суспільного життя тою чи іншою мірою пов'язані з правами людини, починаючи від правосуддя і закінчуючи міжнародною торгівлею.

Специфіка державної політики в сфері прав людини

Формування державної політики загалом та у сфері прав людини зокрема відбувається у відповідності до сучасних викликів та потреб суспільства. Зміни в суспільстві можуть породжувати нові дилеми. Так, захист приватності – це право людини, однак прогрес в області інформаційних технологій, наприклад, може змінити об'єм та рамки цього права. В цьому випадку держава повинна продовжувати забезпечувати захист прав людини або у разі потреби вдосконалити власну політику у даній сфері.

На національному рівні принципово, щоб держава дотримувалась міжнародних стандартів. Вони зазвичай встановлюють мінімальний рівень

захисту, а тому розвиток держави завжди має супроводжуватися зростанням національних стандартів.

Захист прав людини – це відповідальність не тільки уряду, але й окремих осіб та підприємств. Вони відіграють важливу роль, наприклад, у захисті персональних даних та запобіганні дискримінації. Саме тому усвідомлення кожним прав людини як «основи основ», підвищення рівня правосвідомості та правової обізнаності є необхідністю.

Оцінюючи ефективність державної політики у сфері захисту прав людини, потрібно усвідомлювати, що перед державою стоїть непросте завдання – захистити права людини, дотримавшись при цьому принципу пропорційності (балансу між публічним та приватним інтересом). Наприклад, п.1 ст. 11 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод закріплює свободу зібрань та об'єднання, однак п.2 цієї ж статті передбачає обмеження даного права з урахуванням складових принципу пропорційності (законність; необхідність в демократичному суспільстві та легітимна мета). Це означає, що задля захисту загальних цінностей (таких, як здоров'я, мораль) чи прав і свобод інших осіб громадяни делегували державі повноваження щодо обмеження їх прав. І це цілком закономірно, оскільки дуже часто створення умов для реалізації та захисту може сприйматися окремими групами осіб, навпаки, як порушення їх прав. Зокрема, це характерно у випадках збройних конфліктів.

Крім того, місією держави є захист та підтримка правозахисників, убезпечення їх від незаконних посягань та створення безпечного та сприятливого середовища, де кожен безперешкодно зможе користуватись своїми правами та свободами.

Забезпечення рівних прав та можливостей кожного, незалежно від раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища, і є справжньою повагою до прав людини не на словах, а на ділі (<https://sud.ua/ru/news/blog/114688-rol-derzhavi-v-sferi-zakhistu-prav-lyudini-prava-zakhischaty-svobodi-ne-zaymati>). – 2018. – 07.02).

***

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Сергей Чванкин, председатель Киевского районного суда города Одессы, глава ОО «Ассоциация следственных судей Украины»

Арест имущества: как снять обременение?

В последние годы все чаще в суд поступают разнообразные обращения, требования в которых связаны с освобождением имущества заявителей из-под тех или иных обременений...

Сегодня поговорим о типичной ситуации, когда граждане обращаются в суд за защитой своего права распоряжения имуществом.

В последние годы все чаще в суд поступают разнообразные обращения, требования в которых связаны с освобождением имущества заявителей из-под тех или иных обременений. К сожалению, не все они соответствовали

жизненным ситуациям, в которых находились заявители, и потому суд не мог своевременно защитить охраняемые законом права и интересы таких заявителей.

В связи с тем, что у заявителей часто возникают трудности с выбором правильного способа защиты своего права, ниже будут рассмотрены наиболее распространенные ситуации и способы выхода из них.

Выбор правильного способа защиты права собственности часто играет решающую роль в вопросах сроков, как правило, граждане вспоминают или узнают о существующих обременениях, арестах или запретах на отчуждение именно тогда, когда и надо провести сделку по отчуждению имущества.

Нередко собственники, чье имущество обременено, принимают на себя обязанности по отчуждению имущества в определенный срок, заключая предварительную сделку. В таком случае каждый день разрешения вопроса об освобождении имущества из-под ареста имеет значение для надлежащего проведения сделки, поскольку в противном случае не только сама сделка может быть сорвана, но и сам собственник может понести убытки, вытекающие из сорванной сделки.

Именно поэтому выбор наиболее эффективного способа защиты права собственности порой имеет судьбоносное значение.

Итак, в первую очередь следует определить источник происхождения обременения: кто принимал решение об обременении имущества.

Для этого можно обратиться к любому нотариусу и получить выписку из государственного Реестра имущественных прав на недвижимое имущество, Реестра прав собственности на недвижимое имущество, Государственного реестра ипотек, Единого реестра запретов отчуждения недвижимого имущества, что, вопреки сложному названию, формируется единой справкой.

Возможные критерии поиска зарегистрированных обременений или обремененного имущества – по идентифицирующим данным самого имущества или его собственника.

Кстати, обозначенную справку можно получить и самостоятельно, воспользовавшись онлайн-сервисом: <https://kap.minjust.gov.ua/services>.

Кроме получения информационной справки, на указанном сайте можно подать заявку об автоматическом оповещении в случае совершения любых регистрационных действий по конкретному объекту недвижимого имущества. В таком случае на электронный адрес заявителя поступит соответствующее сообщение.

Итак, изучая вопрос наличия обременений, следует помнить о двойных критериях для поиска: по имуществу и по собственнику.

Так, обременение конкретного имущества всегда отображается в соответствующем разделе, заведенном к такому имуществу. В то же время если обременение наложено на все имущество физического лица, то раздел, заведенный на конкретный объект недвижимости, не будет содержать информации о таком обременении, но оно будет препятствовать отчуждению такого имущества. Поэтому, готовясь к сделке по отчуждению имущества, следует проверить оба критерия поиска.

Из содержания информационных справок можно установить, кто из

полномочных регистраторов зарегистрировал обременение и на каком основании: будут указаны издатель и реквизиты предписывающего обременение документа.

Копию такого документа, предписывающего обременение имущества, можно получить либо у его издателя, либо у регистратора, который зарегистрировал обременение, обратившись к таким лицам с соответствующим заявлением о выдаче копии. Из полученной копии документа можно сделать вывод о мотивах обременения и принять решение о дальнейших действиях.

Самые распространенные случаи – обременение имущества по определению суда или по постановлению исполнительной службы. Конечно, встречаются и иные случаи. Но далее речь пойдет об указанных двух, как самых популярных, и тех, с которыми у заявителей возникают сложности.

Перед принятием решения о способе защиты первоначально следует ответить на следующие вопросы:

Какой орган принял решение об обременении имущества.

Определить реквизиты судебного или исполнительного производства, в котором был разрешен вопрос об обременении имущества.

Исходя из указанного, следует:

- Определить актуальность производства: совершаются в нем еще какие-то действия или оно уже закончено.

- Определить свой статус в этом производстве: является ли собственник участником (стороной) производства.

В зависимости от ответов на поставленные вопросы рациональными будут следующие действия.

- если обременение наложено исполнителем в исполнительном производстве, то возможны следующие варианты:

Собственник имущества является участником исполнительного производства, а само исполнительное производство актуально. Самым простым и рациональным способом освободить имущество из-под обременения будет исполнить требования исполнительного документа. Однако бывают случаи, когда это невозможно в силу тех или иных обстоятельств. В таком случае основаниями для отмены обременения могут стать несоразмерность обременения и требований исполнительного документа или нарушение процедуры обременения имущества. И в том и в другом случае наиболее правильным будет обращение в суд с жалобой на действия исполнителя в порядке ЦПК Украины.

Следует отметить, что такая жалоба может быть подана только должником в исполнительном производстве, которое открыто на исполнение решения суда по гражданскому делу. В иных случаях такой способ защиты права собственности неприменим.

Как подать? Жалоба подается в тот суд, который выдал исполнительный документ, судебным сбором жалоба не облагается и рассматривается в течение 10 дней, и в течение 15 дней постановленное по итогам рассмотрения жалобы определение суда вступает в законную силу.

Собственник имущества являлся участником исполнительного производства, однако само исполнительное производство утратило свою

актуальность, а также собственник, который не является участником исполнительного производства, независимо от его актуальности. В таком случае собственнику стоит защищать свои права путем подачи в суд гражданского иска об освобождении имущества из-под обременения. Основаниями иска будет ограничение прав собственности. Истцу в таком случае следует доказать минование обстоятельств, которые послужили основанием для обременения имущества, а также подтвердить невозможность отмены обременений во внесудебном порядке.

Особенности спора: ответчиком будет выступать не исполнитель, который принимал решение об обременении имущества, а лицо, в интересах которого это обременение было наложено. Подсудность – по месту нахождения обремененного имущества, а судебный сбор, который подлежит уплате за подачу иска, составит 0,4 размера установленного законом прожиточного минимума для трудоспособных лиц за каждое требование.

Поскольку это полноценный спор, то и сроки рассмотрения существенно увеличиваются, а принятое по итогам рассмотрения иска решение будет вступать в законную силу в течение 30 дней.

Собственник имущества не являлся участником исполнительного производства, независимо от актуальности самого исполнительного производства. Альтернативным предыдущему способу защиты права собственности путем подачи гражданского иска является подача административного иска о признании действий исполнителя противоправными и обмене постановления об обременении имущества. В таком споре предметом доказывания станет именно противоправность действий исполнителя, а не актуальность обременения как таковая. Вместе с тем юридическая разница способов заключается еще и в том, что в случае гражданского иска ставится вопрос об освобождении имущества из-под обременения, а в случае административного иска – об отмене примененного обременения.

Особенность спора в этом случае в том, что на первое место выступает не гражданское право как таковое, а, скорее, соблюдение административной процедуры, поэтому подсудны эти дела Административным судам.

– если обременение наложено судом в ходе рассмотрения гражданского дела, то возможны следующие варианты:

Собственник имущества является участником судебного производства (а если не является, то ему следует «вступить» с дело в предусмотренном законом порядке), а само производство – актуально. При такой расстановке собственник имеет право обратиться к суду, в производстве которого находится дело, с заявлением об отмене мер обеспечения иска. Такое заявление рассматривается судом в течение 5 дней. Предметом рассмотрения в этом случае будет соблюдение необходимого баланса между правами и интересами ответчика и интересами обеспечения иска.

Кроме того, если предметом рассмотрения спора является взыскание денежных средств, ответчик может внести на депозит суда соответствующую сумму, и в этом случае заявление об отмене предыдущих мер обеспечения иска рассматривается не позже следующего после предоставления суду надлежащих доказательств дня.

По итогам рассмотрения вопроса об отмене мер обеспечения выносится определение суда, которое вступает в законную силу в течение 15 дней. Судебным сбором подобное заявление не облагается.

Собственник имущества является участником производства (или является наследником участника производства), а само производство уже закончено. В таком случае собственник имеет право обратиться к суду, который рассматривал дело с заявлением об отмене мер обеспечения иска, то есть об освобождении имущества из-под обременения. Такое заявление может быть удовлетворено судом, в зависимости от факта исполнения решения суда.

Предметом судебного рассмотрения в таком деле будут обстоятельства наложения обременения, факт окончания производства по основному делу, вступление решения по такому делу в законную силу. Кроме того, заявителю следует подтвердить перед судом отсутствие исполнительного производства, открытого с целью исполнения указанного решения.

По правилам процессуального закона, заявление об отмене мер обеспечения иска рассматривается в течение 5 дней со дня поступления в суд. Определение, вынесенное по итогам рассмотрения заявления, вступает в законную силу в течение 15 дней. Судебным сбором подобное заявление не облагается.

Собственник имущества не является участником производства, а само судебное производство утратило свою актуальность. В таком случае, как и в случае с обременением имущества в пределах исполнительного производства (п.2), собственнику стоит защищать свои права путем подачи в суд гражданского иска об освобождении имущества из-под обременения по тем же правилам и основаниям.

Независимо от того, является ли собственник участником судебного производства или нет, а также актуально оно или нет, он имеет право на апелляционное обжалование определения суда об обеспечении иска, которым обременено его имущество.

Апелляционная жалоба может быть подана согласно общим правилам, установленным гражданским процессуальным законом, ее подача облагается судебным сбором по предусмотренным ставкам. По итогу рассмотрения апелляционной жалобы, суд выносит определение, которое вступает в законную силу сразу после его оглашения.

Мотивами обжалования могут быть неправильное применение судом первой инстанции норм материального или процессуального права.

Вместе с тем, независимо от того, какой путь защиты права выберет собственник имущества, всегда следует помнить, что факт подачи соответствующего заявления, жалобы или иска не гарантирует их удовлетворения по сути, и поэтому всегда перед совершением каких-либо значимых действий следует взвесить свои позиции и объективную обоснованность требований, получить консультацию у квалифицированного специалиста и качественно подготовиться к обращению в суд, поскольку только в таком случае интересы собственника получают полную своевременную и качественную защиту(<https://sud.ua/ru/news/blog/114527-arest-imuschestva-kak-snyat-obremenenie>). – 2018. – 05.02).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Валентина Сенік, начальник відділу організації діяльності у сфері запобігання та протидії корупції ГПУ

Чи допоможе обов'язкова участь прокурора у правосудді подолати корупцію?

Можливість різного трактування правових норм залежно від посадового становища особи, яка притягується до відповідальності, нівелює повагу до Закону та правосуддя в цілому.

Одним з основоположних принципів здійснення правосуддя в Україні – забезпечення законності при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення (ст. 7 КУпАП).

З цією метою законодавець у статті 250 КУпАП вказав про обов'язкову участь прокурора у розгляді справ щодо правопорушень, пов'язаних з корупцією, що повністю узгоджується з висновками Генерального Директорату з прав людини і верховенства права Ради Європи (Страсбург, 18.11.2016) та рішеннями ЄСПЛ (§ 42 рішення ЄСПЛ «Карелін проти Росії» № 926/08, 20.09.2016). І саме ця обставина є необхідною умовою для забезпечення неупередженої ролі суддів у справах зазначеної категорії.

Для виконання цієї важливої місії ГПУ ґрунтовно вивчаються проблемні питання які виникають під час застосування антикорупційного законодавства, яке діє в Україні вже понад два роки.

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (п.4,ч.1,ст.32) ВССУ надаються судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової спеціалізації, які відповідно повинні ґрунтуватися на узагальненні та аналізі судової статистики.

З метою уникнення неоднозначного тлумачення норм закону в судовій практиці та щоб запобігти помилкам у його застосуванні прокуратура доводить до відома Вищого спеціалізованого суду України із розгляду цивільних та кримінальних справ (ВССУ) результати аналізу конкретних судових рішень. Адже, хто б там що не говорив, де-факто ми з судом вже належимо до однієї гілки влади.

Тому ГПУ, детально опрацювавши інформацію щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією, підготовлену судовою палатою у кримінальних справах ВССУ вважаємо її такою, що не в повному обсязі відображає проблемні питання застосування судами норм процесуального та матеріального права.

Відсутність аналізу конкретних судових рішень та правильності застосування у них норм права призвели до вільного трактування Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон), суб'єктами якого, до речі, є також судді.

Наразі найбільш актуальним питанням після початку запуску електронного декларування є правильність застосування норм Закону щодо дотримання вимог фінансового контролю, у тому числі в разі припинення здійснення діяльності.

Тільки за минулий та 4 місяці поточного року судами України розглянуто понад 200 справ про порушення вимог фінансового контролю з притягненням винуватої особи до відповідальності.

При цьому єдиною кваліфікуючою ознакою правопорушення, передбаченого ч.1,ст.172-6 КУпАП, є визначення поважності причини несвоєчасного подання декларації особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Оскільки законодавець не передбачив таких причин, Генеральна прокуратура з метою правильного застосування Закону та визначення їх переліку звернулася до провідних наукових установ (Національної школи суддів України, Національного юридичного університету ім.Ярослава Мудрого та ін.), які висловили з цих питань свою правову позицію, що враховується при наданні висновку прокурора в кожному судовому засіданні відповідно до вимог ст. 250 КУпАП.

Крім того, судова практика свідчить про значну частину правопорушень зазначеної категорії, коли особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, не може навести поважну причину несвоєчасного подання декларації, тобто вчинила вказане правопорушення через несумлінне ставлення до вимог антикорупційного законодавства, що судами кваліфікується як необережність.

Наявна практика судів про визнання таких осіб винуватими у порушенні вимог фінансового контролю.

Водночас висновок судової палати у кримінальних справах ВССУ про те, що вчинення цього діяння через необережність унеможливорює притягнення особи до адміністративної відповідальності, суперечить положенням статті 1 Закону. Ця норма визначає правопорушення, пов'язане з корупцією, як діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, тому вчинення такого діяння через необережність не виключає притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Деякими судами (постанова Рівненського міського суду від 24.05.2017 у справі про адміністративне правопорушення, передбачене ч.2 ст.172-6 КУпАП, стосовно Х. та інші), як і самою судовою палатою у кримінальних справах ВССУ, помилково вживається термін «адміністративне корупційне правопорушення» та не враховується, що відповідно до визначень, наданих статтею 1 Закону, поняття «корупційне правопорушення» виключає адміністративну відповідальність. Підміна судами поняття «правопорушення, пов'язане з корупцією» поняттям «корупційне правопорушення» Закону та вільне трактування статей глави 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» КУпАП призводять до неправильного його застосування та, як наслідок, прийняття незаконних рішень і уникнення передбаченої Законом відповідальності особами, які порушили встановлені обмеження.

Не можна також погодитися з висновком, що судді, які звільнені з підстав, визначених ч.6 ст. 126 Конституції України, не можуть бути суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1,ст.172-6 КУпАП. На нашу думку, це звужує зміст норми статей 3, 45, 52 Закону, суперечить наявній судовій практиці, нормам трудового права, яке регулює питання припинення

трудової діяльності, та роз'ясненням Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) від 11.08.2016 з цих питань.

Зокрема, апеляційним судом Львівської області від 22.05.2017 залишено без змін постанову Городоцького районного суду Львівської області від 11.04.2017 про притягнення до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу громадянина В. Він несвоєчасно, без поважних причин, подав декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями, чим вчинив правопорушення, пов'язане з корупцією, відповідальність за яке передбачено ч.1, ст.172-6 КУпАП. При цьому В. займав посаду судді Яворівського районного суду Львівської області та наказом голови цього суду від 04.10.2016 на підставі постанови Верховної Ради України від 22.09.2016 його виключено із штату суду.

Таким чином, не можна повністю погодитись із висновками судової палати у кримінальних справах ВССУ щодо трактування окремих питань притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю.

Вважаємо, що питання визнання суддів, звільнених з підстав, визначених ч.6, ст.126 Конституції України, суб'єктами правопорушення, передбаченого ст. 172-6 КУпАП, а також розмежування понять «корупційне правопорушення» та «правопорушення, пов'язане з корупцією», що тягне висновок про неможливість вчинення такого правопорушення з необережності, потребують додаткового опрацювання і визначення з урахуванням судової практики та роз'яснень уповноважених органів.

Окремим питанням є наявність конфлікту інтересів при участі особою, яка здійснює службові чи представницькі повноваження, у голосуванні щодо обрання її на адміністративну посаду та підстав притягнення цієї особи до відповідальності за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачене ст.172-7 КУпАП.

Повністю погоджуємося з висновками про необхідність встановлення наявності факту прийняття рішень, вчинення чи невчинення дії в умовах реального конфлікту інтересів, сукупності таких юридичних фактів, як наявність приватного інтересу та суперечність між цим інтересом та її представницькими повноваженнями, із зазначенням того, в чому ця суперечність полягає або як впливає на прийняття рішень.

Водночас переконані, що посадові особи, які є суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, мають права, визначені Конституцією, але разом з тим вони обтяжені певними обов'язками, визначеними цим Законом, виконання яких не порушує їхніх прав. Із згаданими обов'язками вони ознайомлені та зобов'язані їх виконувати у визначений спосіб.

Суть обмежень, закладених законодавцем у Закон, полягає у виключенні із діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, корупційної складової шляхом обов'язку повідомлення про приватний інтерес при здійсненні своїх повноважень. Невиконання цього обов'язку і є порушенням встановлених Законом обмежень.

Вказане повністю узгоджується з позицією НАЗК як органу, наділеного правом надавати роз'яснення з цих питань згідно зі статтею 11 Закону, яку вони

висловили, зокрема, Українській асоціації районних та обласних рад (розміщено у відкритому доступі на сайтах деяких місцевих рад), та позиціями апеляційних судів, сформульованих у їхніх рішеннях.

Так, порушенням вимог статті 35 Закону, статті 591 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визнані дії депутата Урзуфської сільської ради Донецької області П. під час голосування за обрання себе на посаду секретаря цієї ради (постанова Першотравневого районного суду від 19.04.2016 у справі залишена в силі постановою апеляційного суду Донецької області від 24.05.2016). Аналогічні рішення прийняті й у інших справах стосовно депутатів сільських, селищних, міських рад.

Разом з цим у справах стосовно посадових осіб вищого рівня (голови та заступники обласних рад) думка суду за аналогічних обставин змінюється та прийнято рішення про закриття проваджень у справах у зв'язку з відсутністю складу правопорушення.

Можливість різного трактування правових норм залежно від посадового становища особи, яка притягується до відповідальності, нівелює повагу до Закону та правосуддя в цілому.

Наведені вище проблеми при розгляді судами адміністративних справ про порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів свідчать про необхідність детального опрацювання судових рішень у справах зазначеної категорії з урахуванням позиції НАЗК, що участь у голосуванні депутатами відповідної ради визначатиметься як вчинення дій та прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів, за що Законом передбачено адміністративну відповідальність згідно із санкціями статті 172-7 КУпАП.

Потребує ґрунтовного опрацювання проблематика визначення строку притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Так, ч.4 ст.277 КУпАП передбачено, що строк розгляду адміністративних справ про правопорушення, пов'язані з корупцією, зупиняється судом у разі, якщо особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися (хвороба, перебування у відраженні чи на лікуванні, у відпустці тощо).

У пункті 12 постанови Пленуму ВССУ від 17.10.2014 № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» роз'яснено, що у випадку відкладення розгляду справи про адміністративні правопорушення за клопотанням учасників судового розгляду строк накладення адміністративного стягнення, передбачений ст.38 КУпАП, обчислюється, починаючи з дня вчинення адміністративного правопорушення, а при триваючому правопорушенні – починаючи з дня його виявлення. Можливість зупинення цього строку у зв'язку з перенесенням розгляду справи не передбачено, крім випадку, визначеного частиною четвертою ст.277 КУпАП.

Окремої уваги потребує проблема недотримання судами вимог КУпАП щодо п'ятнадцятиденного строку розгляду судом протоколів зазначеної категорії.

На жаль, порушують цей термін самі судді, стосовно яких складено

відповідні протоколи.

Зокрема, систематично (тричі) не з'являється в судові засідання для розгляду протоколу про порушення антикорупційного законодавства, складеного стосовно нього, суддя Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області З.. Аналогічні дії судді Івано-Франківського окружного суду Л. призвели до закриття адміністративної справи за її обвинуваченням у порушенні обмежень щодо врегулювання конфлікту інтересів на підставі ст. 38 КУпАП у зв'язку із закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності.

За таких обставин з метою уникнення випадків закриття адміністративних справ на підставі ст.38 КУпАП додаткового роз'яснення потребує практика застосування ч. ст. 277 КУпАП.

У зв'язку зі змінами у законодавстві доречно приділити увагу судової палати у кримінальних справах ВССУ додержанню вимог ст.255 КУпАП про складання протоколів зазначеної категорії уповноваженими особами.

Закономірно такими повноваженнями законодавець наділив НАЗК та Національну поліцію України (далі – НПУ).

Водночас залишено поза увагою наявність судових рішень, якими працівників управління захисту економіки НПУ визнано неуповноваженими на складання адміністративного протоколу, що стало причиною закриття відповідної справи.

Вважаємо, що окреслення проблеми визнання окремими судами законних повноважень працівників НПУ на складання протоколів про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, сприятиме зменшенню кількості незаконних рішень при розгляді справ зазначеної категорії.

Відсутність узагальнення наявної судової практики та аналізу статистики призводить до неправильного застосування судами норм антикорупційного законодавства, а позбавлення права на апеляційне оскарження прокурором незаконних рішень – до порушення принципу рівності всіх учасників судового процесу, яке гарантовано статтею 129 Конституції України.

Формування правильної судової практики щодо розгляду справ зазначеної категорії необхідне для установлення довіри до судової системи в умовах її реформування, поваги до закону та новостворених антикорупційних органів.

Блог отражает исключительно точку зрения автора. Текст блога не претендует на объективность и всесторонность освещения темы, о которой идет речь.

Мнение редакции «Судебно-юридической газеты» может не совпадать с точкой зрения автора. Редакция не несет ответственность за достоверность и толкование приведенной информации и выполняет исключительно роль носителя (<https://sud.ua/ru/news/blog/115199-chi-dopomozhe-obovyazkova-uchast-prokurora-u-pravosuddi-podolati-koruptsiyu>). – 2018. – 19.02).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Саша Дрік, голова Ради ГО "Громадський люстраційний комітет", координатор коаліції "Декларації під контролем"

Систему е-декларування вбиватимуть через непрозорий аудит. Дубль 2

Після невдалої спроби наприкінці минулого року НАЗК придумали ще один спосіб обрати ручних аудиторів на системи е-декларування – лазівку для цього вони знайшли в умовах проведення публічних закупівель. Для цього вони двічі поспіль оголосили тендер на проведення аудиту таким чином, щоб торги не відбулися.

Справа в тому, що Закон "Про публічні закупівлі" дозволяє провести закупівлю послуги не на тендерних, а на договірних умовах – у виняткових випадках, "якщо замовником було двічі відмінено тендер через відсутність достатньої кількості учасників, при цьому предмет закупівлі, його технічні та якісні характеристики, а також вимоги до учасника не повинні відрізнятися від вимог, що були визначені замовником у тендерній документації".

19 січня 2018 НАЗК оголосило перший тендер, який не відбувся 4 лютого, і вже наступного дня вони оголосили другий тендер. Про те, щоб торги не відбулись НАЗК потурбувались: про перший тендер навіть новини на сайті немає, а інформація про другий була опублікована лише 13 лютого – за тиждень до кінцевого строку подання тендерних пропозицій і два дні після закінчення терміну для отримання роз'яснень по умовах тендеру. Ну і правда, для чого повідомляти про те, що шукаєш аудиторів, коли ти їх вже знайшов і треба тільки пройти формальну процедуру.

Про те, що аудиторів вже знайшли (і це хтось із орбіти впливу Держспецзв'язку) свідчать і критерії для учасників. Як і під час попередньої спроби вони є дискримінаційними, тобто такими, що дуже сильно обмежують коло потенційних аудиторів.

Наприклад, учасником може бути лише той, хто має "умови для роботи зі службовою інформацією" та має програмне забезпечення із сертифікатом відповідності або експертним висновком – обидві умови напряду пов'язані із Держспецзв'язком. Тобто учасником може бути лише та компанія, на яку Держспецзв'язок має безпосередній вплив. Також вимоги передбачають довідку про досвід роботи на українському ринку не менше 5 років, що відрізає можливість брати участь у тендері міжнародних компаній.

Якщо схема із відбору ручних аудиторів вдасться, аудит буде проводити або якась із структур Держспецзв'язку, або компанія, на яку Держспецзв'язок має безпосередній вплив. А я нагадаю, що структура Держспецзв'язку ДП "УСС", яка наразі адмініструє реєстр, ще минулого року обгрунтовувала необхідність створення нової системи е-декларування – вартістю \$12 мільйонів доларів і тривалістю робіт 4 роки. Суть їхніх аргументів зводиться до того, що існуюча система погана. ДП УСС також обгрутовують, що система настільки погана, що неможливо запустити автоматизовану перевірку декларацій – наріжний камінь в історії з саботажем е-декларування, через який Україна вже втратила 600 мільйонів євро. Це дуже показово, враховуючи що саме структури

Держспецзв'язку "доопрацьовували" систему ще до її запуску – саме тоді Президент Порошенко сказав дослівно, що "програма кардинально перероблена". Виходить, що або Президент брехав нам всім і міжнародникам, або Держспецзв'язок брехав всім, включно з Президентом. Але саме для того, щоб перевірити, хто кому брехав, і потрібен незалежний аудит (експертиза).

І зараз увага – всі необхідні рішення про такий аудит були прийняті: НАЗК, Прем'єром Гройсманом і урядом, а міжнародні донори підтвердили свою готовність його підтримати, але аудит заблокований через те, що... Держспецзв'язок відмовляється дати доступ незалежним експертам до системи для проведення такого аудиту.

У цей же час замість того, щоб залучити іноземних експертів, НАЗК оголошує тендери з такими умовами, щоби аудит проводили або структури Держспецзв'язку або компанії, на який вони мають вплив. Тобто Держспецзв'язок буде перевіряти самих себе, щоби прийти до висновку, яких в них вже готовий – що система погана і треба робити нову.

Я звертаюсь до Прем'єр-міністра Володимира Гройсмана: припиніть цей цирк. Кінець кінцем, Ви очолюєте виконавчу владу, де два органи виконавчої влади саботують роботу системи е-декларування, який Уряд назвав головним антикорупційним заходом 2016 року і минулого року визначив одним із своїх пріоритетів до 2020 року. Організуйте врешті-решт незалежний аудит – для цього треба Вам, як Прем'єр-міністру просто звернутись офіційно до визнаних міжнародних аудиторських компаній, наприклад, EY, PWC, Делойт та міжнародних партнерів України, які вже не раз висловлювали готовність допомогти(<https://blogs.pravda.com.ua/authors/drik/5a8563836b0c3/>). – 2018. – 15.02).

***

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Тетяна Попова, експерт по страткому ГО "Информационная безопасность", экс-зам министра инфорполитики (2015-2016), советник министра обороны (2014-2015)

Наступні кроки реінтеграції

Новий рік наша держава розпочала з давно очікуваним законом України "Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях". Обговорення та голосування за законопроект супроводжувалися численними дискусіями на різних майданчиках щодо його змісту та наслідків. Проведений контент-аналіз зазначених дискусій показав цікаву річ у поглядах експертів. А саме: одним з лідерів обговорення стала теза "Закон прийнято, але що зміниться?" у різних варіантах її постановки.

Дійсно, "декларативна" частина закону є досить об'ємною. Але значно слабше викладені реально діючі механізми відновлення суверенітету над тимчасово окупованими територіями. В тексті нормативного акту досить багато сказано про завдання структур сектору безпеки та оборони щодо оборони держави. На перший погляд це правильно. Але при поглибленому аналізі

спостерігаємо певне протиріччя з положеннями Закону України "Про оборону України". Зокрема, його перша стаття дає визначення терміну "оборона" як комплекс політичних, соціальних, економічних, воєнних, наукових, інформаційних, організаційних тощо заходів. Якщо це так, то давайте чесну сформулюємо відповідь: наскільки положення нового закону розкривають в умовах поточної "гібридної війни" необхідні заходи з "гібридної" оборони держави? У випадку, коли деталізація наведених заходів стосовно умов подій на Донбасі не наведена, то необхідність прийняття нормативно-правового акту взагалі відпадає, бо він банально дублює ті питання, які вже урегульовані в законодавстві держави.

Також заслуговує уваги одне з основних застережень від фахівців: в тексті закону переважають адміністративно-управлінські заходи реінтеграції. Наприклад, на думку народного депутата Альони Шкрум: "фінальна редакція Закону, на жаль, не стала і не стане сильною стратегією по відсічі збройної агресії Росії, по обороні держави та по поверненню Криму і Донбасу".

Дійсно, в документі слабо прописана (якщо не сказати практично відсутня) ідеологічна складова у якості власне фундаменту реінтеграції. Хоча успішну реінтеграцію слід розуміти як двосторонній процес за обов'язкової (бажано добровільної) участі жителів тимчасово окупованих територій. В протилежному випадку – маємо ризики отримати "примусову українізацію" за лекалами часів Радянського Союзу та відповідну оцінку з боку цивілізованої міжнародної спільноти.

Світлана Топалова (Аналітичний центр "Обсерваторія демократії"): "Реінтеграція не може обмежуватися лише деокупацією та поверненням під контроль української влади тимчасово окупованих територій. Запорука результативності процесу – об'єднання громадян на основі єдиної системи громадянських цінностей. Тому реінтеграцію слід розглядати також як формування громадянської ідентичності у всіх громадян держави... Однак до сих пір ціннісна складова реінтеграції не стоїть на порядку денному влади".

Подобається нам чи ні, але три роки окупації суттєво змінили настрої та потреби людей. За словами журналіста і блогера Дениса Казанського, населення окупованого Донбасу розлючене і ображене через ситуацію, в якій опинилося: "Судячи з того, що люди пишуть, судячи з настроїв, вони реально ненавидять всіх. Вони на всіх розлючені і ображені".

Якщо ситуація є саме такою, то і конструктивний діалог з людьми можливий за умови дотримання низки вимог з боку держави та суспільства:

є приваблива модель успішного майбутнього України і власне регіону у її складі;

існують реальні шляхи досягнення цієї моделі разом з прикладами успішної реалізації тих чи інших складових;

існує необхідний рівень довіри до всіх гілок та рівнів влади і силових структур;

ураховано історичне минуле, економічні, культурні тощо реалії і традиції регіону;

не перекреслюється особисте майбутнє людям, які вимушено проживали на тимчасово окупованих територіях (у професійному або творчому плані,

можливості навчання, роботи (служби) у державних структурах тощо. В межах зазначеного – вироблено суспільний консенсус щодо майбутнього людей, які опинилися втягнутими в діяльність окупаційних структур ("місцеві органи влади", викладачі навчальних закладів, поліція тощо).

З цього приводу важко не погодитися з народним депутатом України Єгором Фірсовим, який вважає, що "основним завданням держави буде демонстрація всім місцевим жителям, що Донецьк і Луганськ – це Україна і держава відноситься до цих територій з такою ж турботою, як до Києва чи Львова".

Формально гостра необхідність прописувати наведені вище позиції у тексті закону нібито відсутні. Але з іншого боку – було б логічним очікувати певних позитивних сигналів саме на законодавчому рівні, які визначають для людей певні гарантії майбутнього.

На жаль, інформаційна складова відновлення суверенітету та реінтеграції в законі відображена вкрай слабо. Наприклад, у статті 6 в переліку основних напрямів захисту прав і свобод цивільного населення на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях є лише коротка теза про забезпечення доступу до навчальних закладів та засобів масової інформації України.

Складається враження, що штучно обмежені ресурси, які можуть бути задіяні для реалізації положень закону. Зокрема, у статті 8 наведено перелік державних структур, сил та засобів, які можуть бути залучені для забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях. Але в цьому переліку ми не знайдемо ні Міністерства інформаційної політики України, ні обласних державних адміністрацій. Хоча завдання і повноваження, які стосуються безпекової сфери з них ніхто не знімав.

У порівнянні з положеннями Закону України "Про боротьбу з тероризмом" звужені права військовослужбовців, працівників правоохоронних органів та осіб, які залучені до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях. Наприклад, якщо раніше керівник АТО мав права та обов'язки визначати порядок інформування громадян про хід АТО та частково регламентувати діяльність представників ЗМІ, то в новому законі ці питання вже не відображені.

Хоча закон і вносить зміни та доповнення в низку інших нормативних актів (наприклад, Закон України "Про Збройні Сили України", Закон України "Про правовий режим воєнного стану" тощо), наші силовики не отримали необхідної правової основи для протидії негативному інформаційному впливу противника або проведення власних інформаційних заходів.

Звичайно, наведені вище завдання вимагають неабиякої майстерності як з побудови і підтримання комунікацій з жителями регіону, так і реалізації функцій щодо державного управління "безпековою" сферою. Одним лише будівництвом телевізійних веж та встановленням передавачів питання не вирішується. Але хто говорив, що сфера державного управління є легкою справою?[\(https://blogs.pravda.com.ua/authors/popova/5a86678198eaf/\)](https://blogs.pravda.com.ua/authors/popova/5a86678198eaf/). – 2018. –

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олена Кібенко, доктор юридичних наук, професор, суддя Верховного Суду

Судова медіація в господарському процесі – бути чи не бути?

З набуттям чинності новою редакцією Господарського процесуального кодексу України (ГПК) в нас з'явилася нова процедура – врегулювання спору за участю судді, викладена в главі четвертій розділу III цього кодексу. Процедура впливає із принципу змагальності сторін, закріпленого у ст.13 ГПК, згідно якого суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість, сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами.

1. Яким чином і коли саме може бути ініційована ця процедура?

Процедура може проводитися під час підготовчого провадження і до початку розгляду справи по суті. Згідно зі ст. 182 ГПК у підготовчому засіданні суд:

- з'ясовує, чи бажають сторони звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді (ч.2 п.2),

- встановлює строки та порядок врегулювання спору за участю судді за наявності згоди сторін на його проведення (ч.2. п.14).

Таким чином, саме на підготовчому засіданні суд повинен запропонувати сторонам звернутись до відповідної процедури і отримати від них відповідні усні чи письмові заяви/клопотання.

Втім, в ЄДРСР можна знайти ухвали, у яких суд, призначаючи попереднє засідання, повідомляє сторонам про необхідність письмово повідомити суд про бажання врегулювати спір за участю судді. Є й ухвали, де суд оголошує перерву в підготовчому засіданні і зобов'язує сторони в певний строк визначитись щодо можливості звернення до суду для проведення врегулювання спору за участю судді.

Хочеться звернути увагу на те, що запропонувати сторонам процедуру врегулювання спору за участю судді, є не правом, а обов'язком суду, і відповідно, якщо сторони заявлять про бажання скористатись цією процедурою, то суд не може відмовити у проведенні процедури. Більше того, будь-яка із сторін може самостійно подавати відповідне клопотання, не очікуючи ініціативи від суду, і суд має задовольнити це клопотання, при згоді іншої сторони (сторін).

На відміну від адміністративної юрисдикції, у господарському процесі не допускається застосування процедури врегулювання спору за участю судді лише по трьох категоріях спорів (ч. 2 ст. 186):

1) про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом;

2) за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;

3) у випадку вступу у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

2. Яким має бути зміст ухвали суду про запровадження процедури врегулювання спору?

Про проведення процедури врегулювання спору суддя постановляє ухвалу, якою одночасно зупиняє провадження по справі до припинення врегулювання спору за участю судді. Така ухвала постановляється суддею-доповідачем одноособово і врегулювання спору здійснюється ним одноособово незалежно від того в якому складі розглядається справа.

Ухвала може бути оскаржена протягом 10 днів, і це є можливістю затягнути процес.

Якщо проаналізувати судову практику, то можна побачити, що ухвали поділяються на дві групи залежно від змісту резолютивної частини. В одних ухвалях суддя зазначає лише про початок процедури врегулювання та зупинення провадження. В інших – детально розписує подальші дії: призначає спільні або закриті наради, визначає дату, час та місце їх проведення, пропонує сторонам підготувати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору.

3. Що таке наради суду зі сторонами, яким чином їх треба проводити?

ГПК передбачив, що врегулювання спору здійснюється суддею за допомогою такого нового і раніше невідомого інструменту як наради (ч. 2 ст. 188). Наради можуть бути:

- 1) спільними – в них беруть участь суддя, сторони, їх представники та/або
- 2) закритими – в них бере участь суддя та кожна зі сторін окремо.

Сторони, їх представники можуть брати участь у нарадах безпосередньо або через відео конференції.

Фахівці з медіації рекомендують починати зі спільної наради зі сторонами, бо будь-яка закрита нарада з однією зі сторін часто викликає побоювання та сумніви в іншій стороні щодо неупередженості судді. Тому закриті наради рекомендують проводити у разі, якщо на спільних сторони не можуть дійти консенсусу. Втім, тут вирішує сам суддя, яка методика проведення врегулювання буде більш ефективною.

Хочу звернути увагу на те, що наради не є процесуальною дією, вони проводяться після зупинення процесу. Протягом процедури врегулювання спору суддя не може постановляти ухвали, адже провадження є зупиненим. Так, фіксація прийнятих протягом процедури рішень чи інформування сторін про наступні наради вже не може здійснюватися за допомогою ухвал судді (що іноді відбувається на практиці).

Суддя чи його помічник може телефонувати сторонам, чи використовувати інші засоби зв'язку для повідомлення інформації про наради.

У якому місці можуть проводитися наради зі сторонами? Рекомендується, щоб вони відбувалися все ж таки у приміщенні суду (і саме таким шляхом йде практика). Хоча ГПК і не містить жодних приписів чи обмежень, але не рекомендується проводити наради поза судом – наприклад в офісі сторони чи в ресторані. Адже може виникнути питання про порушення антикорупційного законодавства, правил судової етики тощо. Також не рекомендується проводити наради й у залі судових засідань, в формальній обстановці, наближеній до режиму проведення судових засідань. Деякі судді, більш того, навіть ставлять питання про необхідність вдягати мантию для участі у таких нарадах. Цього

робити не можна. Найкращий варіант – це використання спеціального приміщення для таких переговорів, де всі учасники наради можуть сидіти за одним столом разом з суддею – медіатором. Втім, оскільки не всі суди мають відповідні приміщення, то можна проводити наради і в кабінеті судді, і в залі засідань.

4. Що таке заборона консультування сторін?

Проблемним моментом є встановлена ГПК заборона консультування сторін – під час проведення врегулювання спору суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі. Втім, якщо звернутися до ст. 188 ГПК, яка визначає порядок проведення врегулювання спору за участю судді, то побачимо, що на початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін. Під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування щодо категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами спору. Суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору. Під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні можливі шляхи мирного врегулювання спору.

Таким чином, майже неможливо буде провести розмежування – де протиправні консультації і де – законні роз'яснення судді. Незрозуміло також, як виявити порушення заборони консультування, якщо заборонено здійснювати фіксацію протягом нарад? Також незрозуміло, яка має бути відповідальність за такі суддівські незаконні консультації?

5. Яким чином забезпечується конфіденційність протягом процедури?

Багато питань викладає й вимога конфіденційності. Інформація, отримана будь-якою із сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною. Під час проведення врегулювання спору за участю судді протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами, забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис.

В письмовій формі можуть бути зафіксовані пропозиції сторін щодо мирного врегулювання, протокол розбіжностей, проект мирової угоди тощо.

Певну логічну помилку припустив законодавець, назвавши наради "спільними" і "закритими". Будь-яка нарада, й спільна, й закрита, проводиться в режимі конфіденційності і є, по суті, закритими. Але сторони в своїх клопотаннях, а судді в ухвалах іноді припускаються помилки й пишуть про проведення спільних (закритих) нарад.

Слід також зазначити, що про інформацію, яка стала відома судді під час врегулювання спору за його участю, судді не можуть бути допитані як свідки (п. 4 ч. 1 ст. 67 ГПК).

6. Яким чином можна вийти із процедури?

ГПК передбачає чотири підстави припинення процедури врегулювання спору за участю судді (ст. 189):

1) у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді;

2) у разі закінчення строку врегулювання спору за участю судді;

3) за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою із сторін (тут виникає проблема – що таке затягування, як виявити і довести таке зловживання – вбачається, що зловживанням буде якщо сторона взагалі не приходить на наради, не бажає спілкуватися, надавати пропозиції чи обговорювати надані їй іншою стороною пропозиції);

4) у разі укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем.

Про припинення врегулювання спору за участю судді постановляється ухвала, яка оскарженню не підлягає. Одночасно суддя вирішує питання про поновлення провадження у справі.

У разі припинення врегулювання спору за участю судді з підстав, передбачених пунктами 1-3 частини першої ст. 189 ГПК (тобто за умови неуспішної медіації, що означає поновлення провадження), справа передається на розгляд іншому судді, визначеному автоматизованою системою. Суддя, який брав участь у врегулюванні спору, не може брати участі в розгляді цієї справи по суті або перегляді будь-якого ухваленого в ній судового рішення.

Відповідно до ч. 2 ст. 187 ГПК, у випадку недосягнення сторонами мирного врегулювання спору за наслідками проведення врегулювання спору повторне проведення врегулювання спору за участю судді не допускається.

7. Яким чином розподіляються витрати між сторонами у випадку мирного врегулювання спору?

Стимулом до врегулювання спору може стати норма ст. 130 ГПК, яка встановлює, що у разі укладення мирової угоди до прийняття рішення у справі судом першої інстанції, відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем до початку розгляду справи по суті суд у відповідній ухвалі чи рішенні у порядку, встановленому законом, вирішує питання про повернення позивачу з державного бюджету 50 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову. Якщо сторони під час укладення мирової угоди не передбачили порядку розподілу судових витрат, кожна сторона у справі несе половину судових витрат.

8. Чи стане процедура врегулювання спору за участю судді дієвим механізмом вирішення конфлікту чи буде використовуватися сторонами для досягнення інших цілей?

На сьогодні фахівці бачать наступні ризики «неналежного» використання процедури:

1) Законний спосіб зупинити провадження до 30-ти днів (відповідно продовжити строк підготовчого провадження);

2) Може використовуватися сторонами для того щоб позбутися незручного судді;

3) Суддя, переконавши сторони перейти до цієї процедури, може успішно вийти зі складної справи (квазі-самовідвід).

Багато залежить від бажання та навичок судді, який буде виступати в ролі медіатора. Тому доцільною була б спеціальна підготовка суддів. Більш того, для запобігання зловживанням можна було б скористатися досвідом інших країн та передбачити, що у випадку, коли сторони бажають звернутися до процедури врегулювання спору, то вони обирають із переліку акредитованого суддю-медіатора, а якщо процедура виявиться неуспішною, то справу розглядає той суддя чи склад суду, який був призначений спочатку відповідно до авторозподілу(https://censor.net.ua/blogs/3051121/sudova_medatsya_v_gospodarsk_omu_protsebuti_chi_ne_buti). – 2018. – 18.02).

***

Блог на сайті «Политические Известия в Украине»

Про автора: Василь Філіпчук

Миротворча місія ООН на Донбасі: як це може і як це має бути

У 2016 році ми запропонували дослідження щодо використання міжнародної миротворчості для врегулювання конфлікту на сході нашої країни. Радий, що більшість ідей, висловлених тоді, сьогодні уже чи не усіма сприймаються як безальтернативні.

Запровадження міжнародної миротворчої присутності є одним з небагатьох – якщо не єдиним за нинішніх умов політико-дипломатичним способом відновити суверенітет України на неконтрольованих територіях. З огляду на тупик у виконанні Мінських домовленостей розміщення на території ОРДЛО такого формату міжнародної миротворчості як тимчасова перехідна адміністрація не лише розблокує мирний процес, але й дозволить повернути домівки внутрішньо переміщеним особам, роззброїти бойовиків, відновити законність, верховенство права і правопорядок, забезпечити реінтеграцію нині неконтрольованих регіонів.

Представники США і РФ (на жаль, без присутності України) Волкер і Сурков вже детально обговорюють миротворчу присутність на Донбасі, оприлюднено цікаву доповідь щодо параметрів миротворчої операції. Ніби перемога, але я не поспішав би відкорковувати шампанське. Адже як завжди – диявол криється в деталях...

Отож, з інформації щодо параметрів переговорів під час зустрічей Спеціального представника Державного департаменту США Курта Волкера з помічником президента Росії Владислава Суркова мова йде про використання Операції щодо підтримки миру для забезпечення виконання Мінських домовленостей. Фактично, росіяни і амерканці почали робити те, що повинні були зробити українські дипломати.

Про те, як це може виглядати – і які є виклики у цьому відношенні, ми вже розповіли на нашому круглому столі у листопаді минулого року.

З огляд на активну увагу доданого питання викладаю представлену вже багато разів презентацію МЦПД з даного питання.

Головне.

Як може виглядати за нинішньою логікою Суркова – Волкера розгортання ОПМ? Наскільки зрозуміло, мова йде про наступну логіку:

1.Прийняття рішення РБ ООН щодо розгортання ОПМ на основі доповіді ГС ООН із визначенням мандату Місії. На цій основі вводиться миротворчий контингент на Донбас для розмежування сторін, контролю за забезпеченням припинення вогню та відведення техніки.

2.Прийняття Верховною Радою України пакету законів у рамках Мінських домовленостей. Особливе значення має закон про проведення виборів, який визначить дату і параметри проведення виборів

3.ОПМ поширює свій мандат на всю територію ОРДЛО, включно з доступом та контролем за кордоном, забезпечує підготовку і проведення виборів.

4.Після виборів набирає чинності Закон України про особливий порядок місцевого самоврядування в ОРДЛО з усіма передбаченими там елементами (місцева міліція, погодження призначення судів і прокурорів тощо). Україна відновлює суверенітет над неконтрольованою територією і отримує доступ до кордону.

5.Після отримання Україною контролю над державним кордоном та встановленням суверенітету (відповідно до згаданого закону та параметрів, визначених у Мінську 2) ОПМ згортає свою присутність.

Залучення миротворців та прогрес у мирному врегулюванні не може досягатися ціною національних інтересів України. З урахуванням вищезазначених розмов Україні необхідно визначитися, які умови введення миротворців на Донбас є прийнятними, а які неприйнятні.

Переймаючись тим, чи буде російський контингент брати участь у складі можливої миротворчої місії ООН на Донбасі, українська влада та суспільство відволікаються від інших більш важливих питань.

По-перше, чи не стане розміщення миротворчого контингенту на лінії розмежування єдиним досяжним результатом у найближчому майбутньому? Суспільно-політичні ризики від прийняття Україною законів про вибори та амністію, а також конституційне закріплення особливого статусу ОРДЛО будуть одним з факторів, які стримуватимуть подальший прогрес у врегулюванні конфлікту.

По-друге, чи може Україна погодитися на розширення мандату миротворчої місії в обмін на політичні поступки в рамках Мінського процесу?

По-третє, чи не сприятиме миротворча місія «консервації» політичного та економічного порядку, який сформували самопроголошені республіки на території ОРДЛО?

На мій погляд можливі ключові проблеми:

1.Неприйняття ВРУ пакету законів зупиняє ОПМ на лінії контакту = заморожує конфлікт.

2.Проведення виборів без виведення військ, роззброєння, відновлення безпеки, легітимності, верховенства права, повернення ТПО, відновлення горизонтальних зв'язків між центральною владою та де-факто властями не дозволить провести дійсно чесні вибори, які будуть сприйняті українським суспільством.

3.Реалізація Закону про особливий порядок місцевого самоврядування створить де-факто незалежні утворення, легітимізовані “ДНР/ЛНР”,

дестабілізуватимуть внутрішню ситуацію в Україні, переведуть конфлікт у іншу якість....

ВИСНОВОК

Лише Операція з підтримання миру у формі Міжнародної Тимчасової Адміністрації може усунути ці недоліки, забезпечити ефективну реінтеграцію ОРДЛО та врегулювати конфлікт (<http://izvestia.kiev.ua/blog/show/84357>). – 2018. – 17. 02).